T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TARİH TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR TÜRK ASKERÎ TARİH YAZIMI ÖRNEĞİ: ASKERÎ MECMUA'NIN TARİH KISMI (1926-1948)

SEZGİN FIRAT

227B8010

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MEHMET BEŞİKÇİ

2025

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TARİH TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR TÜRK ASKERÎ TARİH YAZIMI ÖRNEĞİ: ASKERÎ MECMUA'NIN TARİH KISMI (1926-1948)

SEZGİN FIRAT

227B8010

ORCID NO: 0009-0004-8169-2850

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MEHMET BEŞİKÇİ

TEMMUZ 2025

Sezgin FIRAT tarafından hazırlanan “Bir Türk Askerî Tarih Yazımı Örneği: Askerî Mecmua’nın Tarih Kısmı (1926-1948)” başlıklı çalışma, **14/07/2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından İnsan ve Toplum Bilimleri Ana Bilim Dalı Tarih Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Doç. Dr. Mehmet Beşikçi	……...

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Dr. Eray Yılmaz	……
Doç. Dr. Evren Mercan	……

ÖZET

BİR TÜRK ASKERÎ TARİH YAZIMI ÖRNEĞİ: ASKERÎ MECMUA'NIN TARİH KISMI (1926-1948)

Bu çalışma, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye (Genelkurmay Başkanlığı) tarafından üç ayda bir yayımlanan *Askerî Mecmua*'ya ek olarak verilen *Tarih Kısmı*'nın 1926-1948 tarihleri arasında yayımlanan sayılarını incelemektedir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, genellikle belirli bir savaşı detaylı biçimde ele alan ve askerî tarih açısından özgün nitelikler taşıyan çalışmalardan oluşmaktadır. Bu yazılar, çeşitli rütbelerdeki muvazzaf subaylar ya da emekli askerler tarafından kaleme alınmıştır. İncelenen metinlerde konu edilen savaşlar, Osmanlı Devleti'nin 16. 17. 18. ve 19. yüzyıllarda yürüttüğü muharebelerin yanı sıra 1912 Trablusgarp, 1913 Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Türk Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi 20. yüzyıla ait yakın dönem savaşlarını kapsamaktadır.

Çalışmanın temel amacı; *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yer alan yakın dönem savaşlarını, Harp cerideleri, harp raporları gibi resmî belgeler ile hatırat, telif ve tercüme eserler ışığında çok yönlü biçimde analiz etmek ve bu yönüyle söz konusu metinleri hem tarih yazımına hem de akademik literatüre kazandırmaktır. Bununla birlikte çalışmada *Tarih Kısmı*'nın erken Cumhuriyet Dönemi askerî tarihçiliği içindeki konumu, sonraki dönemlerdeki askerî tarih çalışmalarına etkisi ve günümüz askerî tarihçiliği açısından taşıdığı anlam da değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Ayrıca *Tarih Kısmı*'nın üstlendiği bir diğer misyon olan yerli bir askerî tarih külliyatı oluşturma hedefi doğrultusunda, belgeli ve güvenilir askerî tarih anlatılarının yeni kuşaklara aktarılmasına katkı sunmak da bu çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede; monografi, çeviri eser, hatırat ve telif metinlerden oluşan toplam 72 sayı değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Tarihçilik, *Askerî Mecmua*, Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı

ABSTRACT

AN EXAMPLE OF TURKISH MILITARY HISTORY WRITING:
THE HISTORY SECTION OF MILITARY JOURNAL (1926-1948)

This study examines the issues of the history section, which was published as a supplement to Military Journal by the Erkân-ı Harbiye Umumiye (General Staff) every three months between March 1926 and June 1947. The history section of Military Journal consists of seriously analyzed studies primarily focused on warfare. The articles in this section were authored by military officers of various ranks and retired officers. The issues examined in the history section of Military Journal primarily cover wars such as the conflicts waged by the Ottoman Empire in the 16th, 17th, 18th, and 19th centuries, as well as modern wars including the 1912 Tripoli War, the Balkan Wars of 1913, the First World War, Turkish War of Independence, the Gallipoli Campaign, and the Second World War.

The primary objective of this study is to analyze the history section of Military Journal in terms of modern warfare, incorporating war diaries, military reports, and official documents, alongside memoirs, original works, and translations. Additionally, the study aims to introduce these works to the academic literature by preserving the testimonies of individuals who witnessed these recent historical events. Another goal of this research is to contribute to the formation of a national military historiography by compiling a reliable and accurate military history and ensuring its propagation to future generations.

For this purpose, a total of 72 issues, including monographs, translations, memoirs, and original works, have been analyzed in this study.

Keywords: Military Historiography, Military Journal, Historical Section of Military Journal

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, 1926–1948 yılları arasında Türkiye'nin temel kurumlarından biri olan Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yayımlanan, en eski ve en önemli askerî dergilerden biri olan *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*" incelenecektir. Çalışmanın temel amacı, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Türk askerî tarihçiliğine yaptığı katkıyı değerlendirmektir. Bu konuyu seçmemin temel sebebi, *Tarih Kısmı*'nın askerî tarih açısından ciddi ve özgün incelemeler içermesine rağmen ilgili literatürde özellikle lisansüstü düzeyde bugüne kadar kapsamlı bir çalışmaya konu edilmemiş olmasıdır. Söz konusu eksiklik, bu çalışmanın ortaya çıkmasında belirleyici etken olmuştur. Araştırmamızda bilimsel sınırlamalar çerçevesinde, *Askerî Mecmua*'nın 1926'dan 1948 yılına kadar yayımlanan toplam 72 adet *Tarih Kısmı* sayısı inceleme kapsamına alınmıştır.

Bu tezin konu seçiminden kaynak teminine yazım sürecinden nihai hâline kadar sabırla rehberlik eden ve değerli katkılarıyla yolumu aydınlatan tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Beşikçi'ye teşekkür ederim. Ayrıca çalışmama önemli katkılarda bulunan arkadaşım askerî tarihçi ve edebiyatçı Dindar Negiş'e, her aşamada sabır ve desteğini esirgemeyen sevgili eşim Nuran Fırat'a, bu süreçte zamanından çaldığım canım kızım Neva'ya, kaynak temini sürecinde yardımını esirgemeyen Taksim İBB Atatürk Kitaplığı, İÜ Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, MSÜ Merkez Kütüphanesi ve TTK Kütüphanesi çalışanlarına, desteğini daima hissettiren değerli meslektaşlarıma ve burada isimlerini tek tek anamadığım tüm dostlarıma içten teşekkürlerimi sunarım.

Sezgin Fırat

Temmuz, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET ... **iii**
ABSTRACT ... **iv**
ÖNSÖZ ... **v**
İÇİNDEKİLER ... **vi**
TABLOLAR LİSTESİ ... **viii**
KISALTMALAR LİSTESİ ... **ix**
1.GİRİŞ ... **1**
2.TÜRKİYE'DE ASKERİ TARİHÇİLİK VE ASKERÎ MECMUA'NIN TARİH KISMI ... **13**
2.1.Türkiye'de Askerî Tarih Yazıcılığının Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Evrimi ... 13
2.2.Erken Cumhuriyet Döneminde Askerî Tarih Yazımı ... 18
2.3.Erken Cumhuriyet Sonrası Dönemde Askerî Tarih Yazımı ... 29
2.4.*Askerî Mecmua* ... 33
2.5.Askerî Mecmua'nın "Tarih Kısmı" (Pembe Seri) ... 40
2.5.1.*Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Yayınlanma Amacı ve Yayın Politikası ... 42
2.5.2.*Tarih Kısmı*'nda Seçilen Temalar ... 45
2.5.3. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Mevcut Sayıları ... 47
3. *ASKERÎ MECMUA*'NIN TARİH KISMI'NIN METEDOLOJİK DEĞERLENDİRİLMESİ ... **49**
3.1.Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nda Yazar Profilleri ve Yazım Metodolojisi ... 49
3.2.Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nda Yazarların Kullandıkları Kaynaklar ... 62
3.2.1.Arşiv Kaynaklarını Kullanan Yazarlar ... 63
3.2.2.Hatıratları Kullanan Yazarlar ... 70
3.2.3.Yabancı Eserlerden (Tercüme) Faydalanan Yazarlar ... 76
3.2.4.Yerli Literatürden Faydalanan Yazarlar ... 83
4. *ASKERÎ MECMUA*'NIN "TARİH KISMI"NIN ASKERİ TARİHÇİLİKTEKİ YERİ VE ÖNEMİ ... **87**
4.1.Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nın Diğer Askerî Yayınlarla Karşılaştırılması ... 88

4.2.Bugünkü Askerî Tarih Çalışmalarına Katkıları..... 91
4.3. Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nın Türk Askerî Tarih Literatüründeki Yeri 97
SONUÇ..... 105
KAYNAKÇA 110
EKLER..... 117

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın konularına göre dağılımı……...48

Tablo 2: *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın yazarlarının rütbelerine göre dağılımı……...64

KISALTMALAR LİSTESİ

Age. : Adı Geçen Eser
Agm. : Adı Geçen Makale
Alb. : Albay
ATASE : Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
Bnb. : Binbaşı
Çev. : Çeviren
Em. : Emekli
Gen. : General
İÜ : İstanbul Üniversitesi
Kay. : Yarbay
Kur. : Kurmay
Mar. : Mareşal
MSÜ : Milli Savunma Üniversitesi
S. : Sayfa
Süv. : Süvari
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK : Türk Tarih Kurumu
Tuğg. : Tuğgeneral
Tümg. : Tümgeneral
Yb. : Yarbay
Yzb. : Yüzbaşı

1.GİRİŞ

Modern anlamda askerî tarihçilik, oldukça yeni ve dinamik bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bu alanın gelişimi, genel tarih yazımında yaşanan ilerlemeler, savaşların değişen karakteri ve askerî teknolojideki gelişmeler gibi çok boyutlu etkenlerin etkisiyle şekillenmiştir. 19. yüzyıla kadar genel tarihin bir parçası olan askerî tarihçiliğin; özellikle Avrupa'daki Aydınlanma hareketleri ve pozitif bilimlerin etkisiyle, Napolyon Savaşları sonrasında Antoine de Jomini'nin çalışmalarıyla bağımsız bir disiplin hâline geldiği kabul görmektedir.[1] Askerî tarihçilikte asıl önemli gelişme ise Prusya'da ortaya çıkmıştır. Prusya'da resmî askerî tarih yazımının kurumsallaşması süreci, 1810 yılında Berlin Harp Akademisinin (Kriegsakademie) kurulmasıyla kurumsal bir zemin kazanmıştır. Bu gelişmeyi takip eden dönemde özellikle Hans Delbrück gibi eleştirel tarihçilerin katkılarıyla askerî tarihçilik, klasik anlatı kalıplarının dışına çıkarak metodolojik açıdan çeşitlenmiş; böylece askerî tarih disiplininin sivilleşmesi ve akademikleşme süreci hız kazanmıştır.[2] 20. yüzyılın başlarında topyekûn savaş anlayışı askerî tarihin içeriğini ve yönelimlerini değiştirirken İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan demokratikleşme talepleri ve sosyal bilimlerdeki metodolojik dönüşümler, askerî tarihçiliğin "yeni askerî tarih" ya da "savaş ve toplum" yaklaşımlarıyla daha geniş bir sosyal bağlama oturmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler, Türkiye'deki askerî tarihçiliğin biçimlenmesinde de etkili olmuş ve alanın hem resmî hem de akademik boyutlarda dönüşümüne zemin hazırlamıştır.[3]

Yukarıda saydığımız Avrupa'da yaşanan askerî tarihçilikteki gelişmeler Türkiye'deki askerî tarihçiliğin gelişimini de etkilemiştir. Türkiye'de modern anlamda askerî tarih yazıcılığının temelleri, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ıslahat

[1]Cevat Şahin, "Askerî Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürat," *Tarih Dergisi*, sayı 52 (2010/2): s. 154.
[2] Mesut Uyar, *Dünya Askerî Tarihi*, (İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2020), s. 19.
[3] Gültekin Yıldız, "Askerî Tarihçilik Yöntemi Üzerine," *Osmanlı Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*, ed. Cevat Şahin, Gültekin Yıldız, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012), s. 3.

hareketleri ve Osmanlı ordusunun modernizasyon sürecinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Türk askerî tarihçiliği, kurumsal ve sistematik bir kimlik kazanmadan önce 19. yüzyıldan itibaren çeşitli eserler aracılığıyla gelişmeye başlamıştır. Bu süreçte yaşanan başlıca literatürel gelişmeler şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak, 1864 yılında yayımlanmaya başlanan *Cerîde-i Askerîyye*, Osmanlı ordusunun çıkardığı ilk resmî askerî gazete olma özelliğini taşımaktadır. Bu yayın, askerleri meslekî açıdan bilgilendirme ve eğitim amacı taşıyan neşriyat faaliyetlerinin başlangıç noktası olmuştur.[4]

Bu gelişmeleri takiben Eylül 1878'de *Ceride-i Askerîye* gazetesine ek olarak yayımlanan *Mecmûa-ı Fünun-ı Askerîye,* ilk müstakil Türk askerî bilimler dergisi olmuştur. Bu dergi; askerî bilimlerin tanıtılması, teknik gelişmelerin paylaşılması ve askerî düşüncenin aktarılması açısından önemli bir platform oluşturmuştur.[5] Aynı dönemde, resmî yayınların yanı sıra gayri resmî askerî belgeler de tarih yazımı açısından önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı subayları tarafından kaleme alınan asker günlükleri ve mektuplar; bireysel savaş deneyimlerini yansıtan önemli birer kaynak olarak askerî tarih literatürüne dâhil olmuştur.[6] Bunlara ek olarak modern askerî tarihçiliğin temel kaynaklarından biri olan Harp cerideleri, yani askerî birliklerin muharebe sırasında günü gününe ve saati saatine tuttukları resmî kayıtlar, Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sistemik olarak tutulmaya başlanmıştır. Osmanlı'da bu anlamdaki ilk Harp ceridesi, 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı esnasında hazırlanmıştır. Harp cerideleri, sonraki dönemlerde askerî operasyonların belgelenmesi ve harp tarihî analizlerinde kullanılmak üzere vazgeçilmez birer arşiv malzemeleri hâline gelmiştir.[7]

Osmanlı Devleti'nde askerî tarih çalışmaları, 19. yüzyılın sonlarında kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte ilk önemli adım, 1864 yılında Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye tarafından yayımlanan ilk askerî gazete olan *Cerîde-i Askeriye* ile

[4] Hamit Pehlivanlı, "Son Dönem Tarih Araştırmalarında Askerî Gazete ve Süreli Yayınların Yeri," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, sayı 21 (2005): s. 246.
[5] Mahmut Sami Sert, "Mecmua-yı Fünûn-ı Askeriyye Dergisinin İncelenmesi (1882–1914)," (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s. 17.
[6]Mehmet Beşikçi, "Askerî Tarihçiliğin Gayri Resmî Kaynakları: Asker Anıları ve Günlükleri," *Osmanlı Askerî Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*, der. Cevat Şahin, Gültekin Yıldız, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012), s. 95.
[7] Mehmet Mercan, "Tarih Kaynağı Olarak Harp cerideleri," *Tarih Dergisi*, sayı 46 (2007): s. 277.

atılmıştır.[8] Zamanla bu girişim, süreli yayınların çıkarılmasına kadar uzanan daha sistemli bir yapıya dönüşmüştür.

Bu bağlamda, 1878 yılında Erkan-ı Harbiye-i Umumiye bünyesinde önce Altıncı Şube, daha sonra Onuncu Şube tarafından yayımlanan *Mecmua-yı Fünun-u Askeriye*, Osmanlı'da askerî düşüncenin geliştirilmesi ve askerî tarih çalışmalarının süreli yayınlar aracılığıyla kurumsallaştırılmasına örnek teşkil etmektedir.[9]

Osmanlı Devleti'nde resmî askerî tarih çalışmaları, II. Meşrutiyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Nitekim Ahmet İzzet Paşa'nın Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisliği sırasında önemli bir adım atılmıştır. Bu dönemde dört şube hâlinde teşkilatlandırılan Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye'nin birinci şubesine bağlı alt dairelerden biri, harp tarihi işleriyle de görevlendirilmiştir. Dolayısıyla modern anlamda, kurumsal ve sistematik askerî tarih çalışmaları Avrupa'daki benzer örneklerden yaklaşık bir asır sonra özellikle Almanya modeli esas alınarak şekillenmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki bu söz konusu gelişmeye rağmen I. Dünya Savaşı sırasında Enver Paşa'nın emriyle Harbiye Nezareti Müsteşar Muavinliğine bağlı olarak kurulan Tarih-i Harp Şubesi, Osmanlı Devleti'nde sistemli askerî tarih çalışmalarının başlangıcını kabul edilmektedir.[10] Bu çalışmalar iki temel amaca yönelik olarak yürütülmüştür. Birincisi, yakın dönem savaşlarına ait belge ve arşiv kaynaklarını derleyip bir araya getirmek; ikincisi ise bu belgeler ışığında yakın dönem savaşlarının tarihini kaleme almaktır.

Erken Cumhuriyet Dönemi askerî tarihçiliği, kendinden önceki askerî tarihçilik mirasını devralarak ve dönemin ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirerek olgunlaşmıştır. Bu süreçte, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın öncülüğü ve katkıları belirleyici bir rol oynamıştır. Fevzi Çakmak, askerî tarih çalışmalarının sistematik bir zeminde yürütülmesini amaçlamış; bu doğrultuda ilk olarak Tarih-i Harp Dairesini yeniden yapılandırarak kurumsal altyapının güçlendirilmesine öncülük etmiştir. Diğer yandan yakın dönem muharebelerine fiilen katılmış subayların harp tecrübelerini kaleme almalarını teşvik etmiş; ayrıca askerî içerikli süreli yayınların neşrini

[8]Ayten Can Tunalı, "Cerîde-i Askeriye'nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri," *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 24, sayı 37 (2005): s. 196.

[9] Sait Gürbüz, "Yakın Tarihimize Silahlı Kuvvetler Cephesinden Bir Tanıklık: Askerî Mecmua (1929–1950)," (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005), s. 9.

[10]Ali Güler, "Askerî Tarih Kavramı ve Türk Askerî Tarihinin Kaynakları," *Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalcık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu Bildiriler*, c. 2, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022), s. 360.

destekleyerek, bu alandaki yayıncılık faaliyetlerinin kurumsallaşmasına ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Fevzi Çakmak Genelkurmay Başkanlığı döneminde kurumsallaşma evresinde ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında yayın hayatına *Mecmua-i Fünun-ı Askerîyye*, adıyla ilk olarak 1878 yılında *Ceride-yi Askerîyye* gazetesine ek olarak verilen dergi, 1882 yılında *Mecmua-i Askerîyye* adıyla yayın hayatına devam etmiş olan [11] I. Dünya Savaşı sırasında ise yayın hayatına ara vermiş 1926 yılında *Askerî Mecmua* adıyla tekrar yayımlanmaya başlamıştır. *Askerî Mecmua*'da harp tarihi, ulaştırma, spor, teknoloji ve yabancı askerî gelişmeler gibi geniş bir konu yelpazesine yer vererek dönemin askerî entelektüel birikimini yansıtmıştır.[12] Fevzi Çakmak, özellikle yakın dönem savaşlarına katılmış savaş gazisi subayların tanıklıklarına ve anlatılarına dayanan, Almanya örneğine benzer bir harp tarihi yazımını hedeflemiştir. Bu amaç doğrultusunda, *Askerî Mecmua*'ya ek olarak bir *Tarih Kısmı* oluşturulmuş ve burada harp tarihine dair yazılar yayımlanmıştır. Daha sonra *Pembe Seri* olarak bilinen bu harp tarihleri; başta 20. yüzyıl Osmanlı Devleti savaşları olmak üzere Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi kapsamlı çatışmaların tanık anlatıları ve kurumsal birikimlerle harmanlanarak derlenmesini sağlamıştır. Böylelikle on yıllık topyekûn savaş dönemi muharebe hafızasını kayıt altına almayı amaçlamış, geleceğin askerî nesillerine savaş tecrübesini aktaracak kalıcı bir miras bırakmayı amaçlamıştır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde askerî kamuoyunun yönlendirilmesinde, tarih bilinci oluşturulmasında ve millî kimliğin inşasında önemli basamak olmuştur. Nitekim bu çalışma, 1926-1948 yılları arasındaki sayılarda yer alan tarih yazılarını inceleyerek dönemin askerî tarih anlayışını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın bir başka amacı, *Askerî Mecmua*'da yayımlanan tarih yazıları aracılığıyla Cumhuriyet'in erken döneminde askerî tarih yazımının karakteristik özelliklerini ortaya koymaktır. Diğer yandan yakın dönem harp ve çatışmalarına fiilen katılmış subayların bireysel ve kollektif muharebe hafızaları henüz tazeliğini korurken bu tecrübelerin kurumsal bir hafıza inşasına katkı sağlayacak şekilde kayıt altına alınması, bu yolla subay kadrosunun zihinsel ve stratejik donanımını güçlendirecek aynı zamanda yerli ve özgün bir askerî literatürün

[11]Mahmut Sami Sert, *age.*, s. 17.
[12]Sait Gürbüz, *age.*, s. 7.

oluşumuna zemin hazırlamak için *Tarih Kısmı* yayımlanmıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, 1930'lu yıllarda yayımlanmıştır. Bu dönem, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin resmî tarih anlatısının kurumsallaşmaya ve olgunlaşmaya başladığı bir zaman dilimine tekabül etmektedir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* hem Osmanlı geçmişinin yeniden yorumlanması hem de yeni Türk devletinin tarihsel meşruiyet zeminlerinin inşası açısından önemli bir askerî kaynak külliyatıdır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda çeşitli askerî hadiselere yer verilmiştir. *Tarih Kısmı*'nda yer alan temalar şu şekilde işlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu savaşları:

1. 17. Yüzyıl Savaşları
2. 18. Yüzyıl Savaşları
3. 19. Yüzyıl Savaşları
4. 20. Yüzyıl Savaşları
5. Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1922)
6. II. Dünya Savaşı (1939-1945)

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda; sayılarda yer alan yazılarda göze çarpan anlatım dili ve ideolojik yönelimi *Tarih Kısmı*'ndaki harp tarihi anlatıları genellikle Osmanlı savaşlarını millî kimlik, kahramanlık ve direniş gibi temalar üzerinden kurgulayan bir anlatı diliyle yazılmıştır. Bu yazılarda Osmanlı askerleri; fedakârlık, vatan sevgisi ve kahramanlık gibi değerlere sahip ideal tipler olarak tasvir edilirken savaşlar sadece askerî değil aynı zamanda millî birer zafer nişanesi olarak sunulur.[13] Bu anlatım tarzı, tarihî olayları aktarmaktan ziyade tarih aracılığıyla ulusal kimliğin inşasına katkı sunmayı amaçlayan bir ideolojik yönelimi yansıtır. Nitekim *Tarih Kısmı*'nda seçilen temalar Kanije Zaferi gibi sadece Osmanlı'nın askerî gücünü değil aynı zamanda Batı'ya karşı Türk milletinin üstünlüğünü ispat eden tarihi semboller olarak anlatılır.[14] Bu tür tarihi anlatılarda kullanılan hamaset dili, tarihsel olayların gerçekliğinden ziyade onların bugünkü ulusal değerlerle ilişkilendirilmesi üzerinden şekillenir.

[13] Mehmet Beşikçi, "Askerî Tarihçiliğin Filizlenmesi: Türkiye'de Askerî Tarih Yazımı," *Çanakkale Harbi*, [15 Haziran 2025].
[14] Yzb. Avni Savaşkurt, *Kanije Müdafaası*, (138 Sayılı Askerî Mecmua'nın 67 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1945).

Tarih Kısmı'nda 93 Harbi (1877-1878) Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgili yazılan sayılarda Osmanlı'nın Ruslar karşısında uğradığı stratejik mağlubiyetin aksine Plevne Müdafaası gibi taktiksel seviyede bir zafer ele alınmış ve burada kahramanlık, direniş ve millî onur gibi temalar ön plana çıkarılmıştır. Gazi Osman Paşa'nın kahramanlığı ve vatanseverliği vurgulanmıştır. Ayrıca sayıda hamaset dili kullanılarak Osmanlı askerlerinin gösterdiği cesaret ve fedakârlık bir halk mücadelesi ve millî direnişin sembolü olarak sunulmuştur. Öte yandan milliyetçilik ve kahramanlık ön planda tutulmuştur. Plevne Müdafaası, Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığını koruma mücadelesi olarak sunulmuş. Osman Paşa ve askerlerinin direnişi, Osmanlı topraklarını savunmak adına verilen kutsal bir mücadele olarak değerlendirilir. Bu anlatımla, halkın ve askerlerin bir "milletin" parçası olarak ortak bir amaç uğruna savaşmalarının altı çizilir. Bu sayıda tarihsel anlatımların sadece askerî başarıları değil aynı zamanda toplumun direncini ve millî değerlerini yansıtan bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır.[15]

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda, I. Dünya Savaşı bağlamında zengin içerik sunmakta, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheler *Tarih Kısmı'*nın en çok üzerinde durduğu temalardan biri olarak dikkat çekmektedir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda, I. Dünya Savaşı'nın diğer savaşlardan ayıran en önemli özellik yazarlarının savaşta fiilen bulunmuş olmaları ve savaş hafızalarının henüz taze olmasıdır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* sayılarında; muharebelere dair yalnızca kronolojik bilgiler değil aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin askerî stratejileri, sahadaki uygulamaları, karşılaşılan lojistik zorluklar ve cephelerin yapısal koşulları ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* dönemin askerî düşünce biçimini ve savaşlara yaklaşımını yansıtan birincil kaynak niteliği taşımaktadır. *Tarih Kısmı* araştırmacılar için hem tarihsel veri sağlayan hem de dönemin askerî zihniyetini belgeleyen önemli bir başvuru kaynağı işlevi görmektedir.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda; I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin savaştığı cephelere ilişkin yayımlanan sayıların konu dağılımı incelendiğinde, konu bütünlüğünün sağlanamadığı görülmektedir. Sayıları kaleme alan yazarlara genel olarak yazdıkları muharebede görev almışlar, bu yönüyle *Tarih Kısmı* tanıklarının

[15]Em. Alb. Talat, *Plevne Müdafaası*, (66 Sayılı Askerî Mecmua'nın 7 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1927).

ağzından betimlenmiştir. *Tarih Kısmı*'nda I. Dünya Savaşı konulu 28 sayının 11 adedi Kafkas cephesiyle ilgili yazılmıştır. Bu da en çok Kafkas Cephesi üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda Kafkas Cephesi'yle ilgili yayınlanan en dikkat çekici sayı Alman Yarbay Güze'nin kaleme aldığı ve Türkçeye çevrilen sayıdır. Sayı Kafkas Cephesi'yle ilgili en kapsamlı çalışmalardan biridir. Söz konusu eser, harbin başlangıcından Brest-Litowsk Antlaşması'na kadar geçen sürede meydana gelen muharebeleri ele almaktadır. Ayrıca yazar, Kafkas Cephesi'nde 3. Ordu Kurmay Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Eser bu yönüyle hem olaylara bizzat şahit olan birinin gözünden hem de harbin Almanlar tarafından nasıl değerlendirildiği açısından önem arz etmektedir. Eserde Kafkas Cephesi'nde gerçekleşen tüm muharebelere değinilmiş olup bu yönüyle çalışma cepheye dair bütüncül bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca eser, Osmanlı kurmay aklını açık bir şekilde eleştirerek Kafkas Cephesi'nin kaybedilmesini yanlış taktik ve stratejik hatalara bağlamaktadır.[16] Kafkas Cephesi'nde en çok üzerinde durulan olayların başında Sarıkamış Harekâtı gelmektedir. Bunun yanı sıra Azerbaycan'ın zaptı için verilen mücadele de *Tarih Kısmı*'nda Kafkas Cephesi'ne ilişkin en çok vurgulanan temalardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Tarih Kısmı'nda I. Dünya Savaşı cephelerden biri de Çanakkale Cephesi olmuştur. Nitekim toplamda beş sayı Çanakkale Cephesi'yle ilgilidir. Bu cepheye dair en dikkat çekici sayı, Kadri Perk'in yazdığı ve *Çanakkale Muharebeleri Tarihi*[17]adını taşıyan sayıdır. Eserde Çanakkale Muharebeleri hakkında en kapsamlı bilgilere yer verilmiştir. Çanakkale Muharebelerini onu alan sayılar bütüncül bir nitelik taşımakta olup muharebeler her yönüyle, öncesi ve sonrasıyla ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. *Tarih Kısmı*'nda Çanakkale Zaferi'nin I. Dünya Savaşı'nın genel seyrini etkilediği vurgulanmıştır. Özellikle deniz savaşları üzerinde yoğun bir biçimde durulduğu görülmektedir. *Tarih Kısmı*'ndaki en dikkat çekici çalışmalardan biri ise, *1914'ten 1916'ya Kadar Balkanlar ve Türkiye'de Büyük Harp*[18] adını taşıyan ve Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Alman arşivlerince hazırlanan *Büyük Harp Cilt 9* eserine

[16] Alman Yb. Guze, *Büyük Harpte Kafkas Cephesindeki Muharebeler*, çev. Yb. Hakkı, (79 Sayılı Askerî Mecmua'nın 20 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ocak 1931).
[17] Kur. Bnb. Kadri Perk, *Çanakkale Muharebeleri Tarihi 2. Kısım*, (116 Sayılı Askerî Mecmua'nın 56 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1940).
[18] Em. Yzb. (Kaymakam) Nihat, *1914'ten 1916 Yılına Kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp*, (95 Sayılı Askerî Mecmua'nın 36 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1934).

bir tür düzeltme niteliği taşıyan sayıdır. Almanlara göre Çanakkale Muharebelerinin kazanılması Alman kurmay heyetinin sevk ve idaresine atfedilmiş ve Türk askerînin katkısı ikinci plana itilmiştir. Söz konusu sayı bu bakış açısını eleştirerek Çanakkale Zaferi'nin kazanılmasını Türk askerînin azmi, iradesi ve başarılı sevk ve idaresiyle açıklamaktadır.

Irak Cephesi'yle ilgili yayımlanan sayılar, Kafkas ve Çanakkale Cepheleriyle kıyaslandığında oldukça sınırlı kalmıştır. Irak Cephesi'ne doğrudan ayrılmış yalnızca bir sayı bulunmakta, iki sayı ise Kafkas Cephesi'yle birlikte ele alınmaktadır. Bu cepheye ilişkin tüm yönleri kapsayan ayrıntılı ve bütüncül bir çalışma yapılmamıştır. Yayımlanan sayılarda daha çok belli başlı muharebeler üzerinde durulmuş; özellikle Kutü'l-Amâre, Selman-ı Pak ve Garraf Muharebeleri en çok üzerinde durulan çatışmalar olmuştur. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda I. Dünya Savaşı'nda yer alan diğer cepheler arasında Kanal Harekâtı, Asir-Yemen Cephesi ve Suriye Cephesi de bulunmaktadır. Bu cephelerle ilgili yalnızca birer sayı yayımlanmıştır. Söz konusu sayılar, bütüncül bir muharebe tarihinden ziyade *Askerî Mecmua*'da bu cephelere dair kaleme alınan makaleleri tamamlayıcı niteliktedir.

Tarih Kısmı'nda, Osmanlı sınırları içerisindeki muharebelerin yanı sıra müttefiklerine yardım amacıyla gönderdiği üç cepheye ilişkin sayılar da yer almıştır. Bu cepheler Romanya, Galiçya ve Makedonya olup toplamda beş sayı yayımlanmıştır. Yardım cephelerini konu alan bu sayılarda cepheler bütün yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Yazarların üzerinde durduğu ve eleştirdiği en önemli husus; Osmanlı sınırları içinde Kafkas, Irak ve Suriye-Filistin cephelerinde kritik mücadeleler sürerken sınır dışına gönderilen birliklerin önemli bir kuvvet kaybına yol açmasıdır. Özellikle:

Makedonya cephesine gönderilen 20. Kolordu (46. ve 50. Piyade Tümenleri),

Romanya cephesine gönderilen 6. Kolordu (25., 15. ve 26. Piyade Tümenleri),

Galiçya cephesine gönderilen 15. Kolordu (19. ve 20. Tümenler),

Olmak üzere toplam 7 Osmanlı tümeni, müttefiklerine yardım amacıyla Osmanlı sınırları dışında görevlendirilmiş ve böylece zaman ve kaynak kaybına yol açmıştır. Oysa bu birliklerin iyi bir sevk ve idareyle Osmanlı topraklarını savunmak üzere kullanılması, düşman kuvvetlerinin sınırların derinliklerine ilerlemesini engelleyebilirdi. I. Dünya Savaşının en kritik döneminde bu yedi tümenin savaş dışı kalması, Osmanlı Devleti açısından son derece olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu

birlikler sınırların korunmasında kullanılsaydı, düşman kuvvetlerinin Mondros Mütarekesi'ne (30 Ekim 1918) kadar Anadolu kapılarına dayanması engellenebilirdi. Osmanlı Devleti bu denli zor bir duruma düşmezdi. *Tarih Kısmı*'nda yardım cepheleriyle ilgili ortak mutabık olunan tespit şudur: Osmanlı Genelkurmayı'nın hatalı kararları ve Almanya'nın Batı Cephesi'ndeki savaş yükünü hafifletmek amacıyla Balkanlar'a açılan cepheye destek verilmesidir. Osmanlı Devleti açısından telafisi mümkün olmayan zararlara neden olmuştur.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda Kurtuluş Savaşı, I. Dünya Savaşı'ndan sonra üzerinde en çok durulan savaşlardan biri olmuştur**.** 1930'lu yıllarda kaleme alınan sayılarda yer alan Kurtuluş Savaşı anlatılarının, dönemin resmî tarih anlayışıyla büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. İçerik analizine dayalı olarak yapılan incelemelerde, bu anlatıların özellikle resmî askerî tarih yazımına kaynaklık eden ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlatılan eserlerle önemli benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu durum, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın, sivil tarih yazımına katkısının sınırlı kaldığını; buna karşın resmî askerî tarih söyleminin şekillenmesinde işlevsel bir rol üstlendiğini göstermektedir. Çalışmanın temel amacı da resmî askerî tarih anlayışını değerlendirmek olduğundan, sivil tarih anlayışına yönelik etkiler bu bağlamın dışında bırakılmıştır. *Tarih Kısmı*'nda Kurtuluş Savaşı anlatısında Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı *Nutuk*'un temel referans kaynak olarak benimsendiği, bu doğrultuda paralel bir tarih söyleminin inşa edildiği dikkat çekmektedir.[19] Söz konusu anlatılarda; Kurtuluş Savaşı'nın özellikle Batı Cephesi çerçevesinde ele alındığı, doğrudan cephe muharebeleri ve muharebe/çatışma tasvirleri üzerinden bir anlatı kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum, Batı Cephesi'ni Kurtuluş Savaşı'nın merkez ekseni olarak konumlandırıldığını ve bu yönüyle diğer cephelerin görece arka planda bırakıldığını göstermektedir. Ayrıca Kurtuluş Savaşı, Osmanlı'nın son döneminde süregelen yaklaşık on yıllık askerî mücadelenin bir devamı şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca Yunan ordusuyla girişilen mücadele yalnızca ikili bir çatışma olarak değil aynı zamanda İtilaf Devletleri'nin Anadolu'yu işgali ve Sevr Antlaşması bağlamında kurgulanan geniş ölçekli bir direnişin parçası olarak sunulmaktadır. Bu anlatılarda, Türk ordusunun başarıya ulaşmasında liderlik vasıflarının özellikle Mustafa Kemal Paşa, Erkân-ı Harbiye Reisi Fevzi Çakmak ve Batı Cephesi

[19] Em. Alb. Mehmet Şefik, *İstiklal Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*, (104 Sayılı Askerî Mecmua'nın 45 Sayılı Tarih Kısmı, Cilt 1), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1937).

Kumandanı İsmet İnönü gibi komutanların sevk ve idaresi çevresinde şekillenen stratejik öngörü ve kumanda kabiliyetlerinin belirleyici olduğu sıkça vurgulanmıştır.[20] Bunun yanı sıra Kurtuluş Savaşı anlatılarında millî kimlik inşasının temel unsurlarından biri olarak Türk milliyetçiliğine ve Türk ordusunun kahramanlıklarına özel bir vurgu yapılmıştır.[21] Bu bağlamda, savaş yalnızca askerî bir zafer değil aynı zamanda milletin yeniden inşasını mümkün kılan tarihsel bir dönüm noktası olarak resmedilmiştir.

Askerî Mecmua'da Kurtuluş Savaşı ile ilgili yazıların nicel yoğunluğu ve tematik dağılımı göz önünde bulundurulduğunda, anlatının merkezine Batı Cephesinde Yunan kuvvetlerine karşı verilen mücadelenin yerleştirildiği ve savaşın bu cephe üzerinden anlamlandırıldığı açıkça görülmektedir. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* erken Cumhuriyet Dönemi'nin askerî tarih yazımı pratikleri ile doğrudan uyumlu, kurumsal ve ideolojik bir anlatı zemini sunmaktadır. *Tarih Kısmı*'nda Kurtuluş Savaşı üzerine yazılan sayılarda dikkat çeken bir diğer husus, karşıt muharip kuvvet olan Yunan ordusunun en önemli lider kadrosuna ait kaynakların da kullanılmış olmasıdır. General Populas, Trikopis'in hatıratı ve General Franco'nun raporu gibi eserler tercüme edilerek yayımlanmıştır. Bu durum, karşılaştırmalı bir harp tarihi yazımının amaçlandığını göstermektedir.[22] Ayrıca Kurtuluş Savaşı, yalnızca Yunan ordusuna karşı yürütülen bir muharebe olarak değerlendirilmemiştir. Bu savaş, I. Dünya Savaşı'nın bir devamı niteliğindedir, Yunan ordusuna karşı değil aynı zamanda büyük güçlere ve sömürgeciliğe karşı verilen bir bağımsızlık mücadelesi olarak görülmüştür.[23]

Türk askerî tarih yazımı üzerine yapılan çalışmalar, genellikle kurumsal yayınlara dayanmaktadır. Resmi askerî tarih literatürünün oluşumunda *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* katkı sağlamıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* tarzı askerî tarih yazımı geleneğinin devamı niteliğinde olan alandaki öncü çalışmalardan biri, Fahri Belen'in "*Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi"* adlı serisidir. Bu seri, Harp

[20] Yzb. (Kaymakam) Selahattin, *İstiklal Harbinde 2. İnönü Meydan Muharebesi*, (90 Sayılı Askerî Mecmua'nın 31 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1933).
[21] Kur. Yb. Hüsnü Ersü, *1912–1913 Balkan Harbinde Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, (109 Sayılı Askerî Mecmua'nın 50 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1938).
[22] Gen. Papulas, *Trikopisin Hatıratı ve Gen. Franko'nun Raporu*, çev. Yzb. İbrahim Halil, (67 Sayılı Askerî Mecmua'nın 8 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1927).
[23] Gen. Papulas, *Trikopisin Hatıratı ve Gen. Franko'nun Raporu*, çev. Yzb. İbrahim Halil, (67 Sayılı Askerî Mecmua'nın 8 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1927).

ceridelerine dayanmakla birlikte *Tarih Kısmı*'nda da faydalanılmıştır.[24] Bu seride eleştirel bir yaklaşım içermemesi nedeniyle daha çok belge derlemesi niteliği taşımaktadır. Bir diğer önemli eser ATASE Başkanlığı tarafından yayımlanan *Beyaz Seri;*[25] *Tarih Kısmı*'nın sona ermesinden hemen sonra 1950'li yılların başında I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı incelenmiştir. *Beyaz Seri*'de *Tarih Kısmı*'nın bazı sayıları tekrar yayımlanmıştır. Askerî tarihçilikte süreklilik bakımından *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, resmi askerî tarih yazımı geleneğinin ilk örneğini teşkil etmesine rağmen üzerine herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır. Yapılan akademik çalışmalar daha çok *Askerî Mecmua* üzerine yoğunlaşmıştır. *Askerî Mecmua* ile ilgili yapılan akademik çalışmalar ise şu şekildedir:

Mahmut Sami Sert, *Mecmua-yı Fünûn-ı Askerîyye* dergisinin İncelenmesi (1882–1914*)* (Yüksek lisans tezi)[26]

Hakan Türkkan, Askerî Mecmua'da I. Dünya Savaşı Türk Cepheleri (1-145.Sayılar) (yüksek lisans tezi)[27]

Sait Gürbüz, Yakın Tarihimize Silahlı Kuvvetler Cephesinden Bir Tanıklık: *Askerî Mecmua* (1929-1950), (Yüksek lisans tezi)[28]

Aytaç Kepir, Ordu Dergisi (Silahlı Kuvvetler Dergisi) (1950-1981), (Yüksek lisans tezi)[29]

Görüldüğü üzere, *Askerî Mecmua* üzerine çeşitli dönemleri üzerine akademik çalışmalar yapılmış olsa da "*Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*" üzerine odaklanan özgün bir akademik çalışmaya rastlanmamaktadır. Mevcut literatürde bu bölüme dair yalnızca sınırlı ve yüzeysel bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı; söz konusu boşluğu doldurmak, *Tarih Kısmı*'nı ayrıntılı biçimde inceleyerek *Tarih*

---

[24] Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 Yılı Hareketleri*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964), s. 201.

[25] Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Kafkas Cephesi 1914–1918*, c. 1, (Ankara, 1952).

[26] Mahmut Sami Sert, *Mecmua-yı Fünûn-ı Askeriyye Dergisinin İncelenmesi (1882–1914)*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

[27] Hakan Türkkan, "Askerî Mecmua'da Birinci Dünya Savaşı Türk Cepheleri (1–145. Sayılar)," (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

[28] Sait Gürbüz, "Yakın Tarihimize Silahlı Kuvvetler Cephesinden Bir Tanıklık: Askerî Mecmua (1929–1950)," (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005).

[29] Aytaç Kepir, "Ordu Dergisi (Silahlı Kuvvetler Dergisi) (1950–1981)," (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2012).

Kısmı'nın Türk askerî tarihçiliği içindeki yerini ve işlevini ortaya koymaktır. Ayrıca bu araştırma, gelecekte yapılacak çalışmalara da farklı bakış açıları kazandırmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, giriş bölümüyle birlikte dört ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır Giriş bölümünde, modern askerî tarihçiliğin dünyadaki gelişimi ele alınmış; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e askerî tarihçilikte yaşanan dönüşüm incelenmiştir. Bu çerçevede *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* hakkında genel bilgiler verilerek, gelecek bölümlere hazırlık mahiyetinde bir zemin oluşturulmuştur. Ardından literatür değerlendirmesi yapılarak çalışmanın gerekçesi ortaya konmuştur.

İkinci bölümde, Türkiye'de askerî tarihçiliğin kurumsal ve entelektüel arka planı ele alınmakta; bu çerçevede Osmanlı dönemindeki askerî tarih yazımı gelenekleri ile erken Cumhuriyet döneminde gelişen askeri tarihçilik anlayışı tartışılmaktadır. Ardından *Askerî Mecmua* hakkında genel bilgiler verildikten sonra, "*Tarih Kısmı*"nın yapısal ve tematik özellikleri ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir.

Üçüncü bölümde, "*Tarih Kısmı*" metodolojik açıdan değerlendirilmekte; bu kısımda *Tarih Kısmı*'nda yazı kaleme alan yazarların kimlikleri, kullandıkları kaynak türleri ve yazım biçimleri tespit edilerek askerî tarih yazımı bakımından taşıdıkları anlam tartışılmaktadır.

Dördüncü bölümde, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* Almanya örneğinde benzer yayınlarla kısaca karşılaştırılmış, ardından günümüz askerî tarih çalışmalarına olan katkısı incelenmiş ve son olarak *Tarih Kısmı*'nın Türk askerî tarih literatüründeki yeri ve konumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, tüm bölümlerden elde edilen bulgular bir bütün olarak değerlendirilmekte; çalışmanın ulaştığı temel sonuçlar tartışılarak, askerî tarihçilik bağlamındaki özgün katkısı ortaya konmaktadır.

2.TÜRKİYE'DE ASKERİ TARİHÇİLİK VE ASKERÎ MECMUA'NIN TARİH KISMI

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nın Türk askerî tarihçiliği içindeki yerini ve temsil ettiği tarih yazım geleneğini anlamak için öncelikle Türk askerî tarihçiliğinin ortaya çıkışı ve gelişim sürecinin ayrıntılı bir şekilde ele alınması gerekir. Bu kapsamda, Türk askerî tarihçiliğinin arka planı; Osmanlı dönemi askerî tarih yazıcılığının ilk örnekleri ve geçirdiği gelişim evreleri incelenerek, genel gelişim çizgisi ortaya koymak gerekir. Ardından, *Askerî Mecmua*'nın genel özellikleri ve askerî tarih yazıcılığındaki yeri değerlendirilecek; dergide askerî tarih bölümü varken ayrıca bir *Tarih Kısmı*'na ihtiyaç duyulmasının sebepleri irdelenecektir. Bunun devamında, *Askerî Mecmua*'ya ek olarak yayımlanan "*Tarih Kısmı*" (*Pembe Seri*) hakkında kapsamlı bilgiler sunulacaktır. Bu süreçte; söz konusu *Tarih Kısmı*'nın ortaya çıkışı, yayın politikası ve seçilen temalar gibi temel özellikleri analiz edilerek nihayetinde *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Türk askerî tarihçiliği içindeki yeri ve konumu somut biçimde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2.1.Türkiye'de Askerî Tarih Yazıcılığının Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Evrimi

Türkiye'de askerî tarih yazıcılığının gelişimi, büyük ölçüde Osmanlı Devleti'nden devraldığı askerî tarihçilik birikimi üzerine inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde ise bağımsız bir askerî tarih yazımı geleneğinden ziyade, askerî tarih anlatıları genellikle genel tarih yazımının bir parçası olarak yer almıştır. Bununla birlikte Osmanlı Dönemi'nde askerî tarihin evrimi ve kurumsallaşması, dünya askerî tarih yazıcılığı ile paralel bir seyir izlemiştir. Türk askerî tarihçiliğinin izlediği gelişim; sözlü kültür geleneğinden yazılı metinlere, bireysel anlatılardan kurumsal tarih yazımına doğru bir dönüşüm geçirmiştir. Bu süreçte özellikle resmî tarih yazıcılığı ve vakanüvislik geleneği, askerî tarih yazıcılığının kurumsal bir yapıya kavuşmasına zemin hazırlamış; modern döneme kadar süren bir miras bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyıla kadar olan dönemde Osmanlı askerî tarihçiliği, sözlü kültürün ürünü olan *Battalnâme, Danişmendnâme* ve *Saltuknâme* gibi eserlerde kendini

göstermektedir.[30] Bu eserler, olağanüstü olaylar ve kahramanlık anlatılarına yer vermekle birlikte, dönemin askerî zihniyetini ve toplumsal hafızayı anlamak açısından önemli kaynak niteliği taşır. 15. yüzyıldan itibaren ise İran ve Arap tarih yazıcılığının etkisiyle hükümdar merkezli bir tarih yazımı geleneği oluşmaya başlamıştır. *Tevârîh-i Âl-i Osman, Gazavatnâme, Zafernâme, Fetihnâme, Şehnâme, Selimnâme* ve *Süleymannâme* gibi eserler, hükümdarların katıldığı seferleri ve elde edilen askerî başarıları yücelterek anlatmayı amaçlamaktadır.[31] Ayrıca bu süreçte Osmanlı Devleti'nde resmî tarih yazıcılığı ve vakanüvistlik geleneği, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır.[32]

16. yüzyılda ortaya çıkan askerî eserler, önceki dönemlere göre daha ayrıntılı ve nitelikli bilgiler sunmuştur. Her ne kadar bu eserler de hükümdar merkezli yazılmış olsa da Osmanlı ordusunun sefer stratejileri, lojistik düzenlemeleri, iaşe ve menzil organizasyonu gibi konulara dair önemli veriler sunmuşlardır. Örneğin, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'ni anlatan *Gazâvât-ı Sultan Selim* (Kadızâde Kebir b. Üveys) ve Şükrî Bitlisî'nin *Selimnâme*'si[33] gibi eserler, dönemin askerî bakış açısını yansıtır. Matrakçı Nasuh'un Kanuni Sultan Süleyman döneminde kaleme aldığı *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn* eseri; sefer güzergâhlarını, lojistik düzenlemeleri ve savaş sahnelerini minyatürlerle birlikte detaylıca betimleyerek askerî tarih için eşsiz bir kaynak niteliği taşır.[34] Ayrıca Matrakçı Nasuh'un *Tuhfetü'l-Guzzât* adlı eseri, askerî eğitim ve talim konularına ışık tutar.[35] Celalzâde Mustafa'nın *Tabakâtü'l-Memâlik* ve *Derecâtü'l-Mesâlik* gibi eserleri de dönemin askerî düzenine ilişkin önemli veriler içerir.[36]

17. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasî ve askerî alanda zayıflamaya başlaması, çeşitli ıslahat raporlarının kaleme alınmasına yol açmıştır. Lütfi Paşa, Hasan Kâfi, Koçi Bey, Gelibolulu Ali, Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi gibi aydınların eserleri dönemin askerî sorunlarına ve çözüm önerilerine dair önemli bilgiler sunar. Bu

---

30 Ahmet Özcan, "Askerî Tarih, Tarihsel Gelişimi, Yazarlar ve Okurları Üzerine Bir Değerlendirme," *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, sayı 1 (2020): s. 15.
31 Özcan, *agm.*, s. 15.
32 Uyar, *age.*, s. 27.
33 Ahmet Uğur, "Selimnâme," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 36, (İstanbul: TDV Yayınları, 2009): s. 440–441.
34 Özcan, *agm.*, s. 16.
35 Matrakçı Nasuh, "Matrakçı Nasuh," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 28, (Ankara: TDV Yayınları, 2003): s. 143–145.
36 Abdülkadir Özcan, "Tabakātü'l-Memālik ve Derecātü'l-Mesālik," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 40, (İstanbul: TDV Yayınları, 2011): s. 377–378.

dönemde Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibar fî Esfâr'il-Bihâr* adlı eseriyle, doğrudan askerî tarih konulu önemli bir eser kaleme almıştır. Ayrıca Evliya Çelebi, ünlü *Seyahatnâme*'sinde katıldığı veya şahit olduğu seferlere dair ayrıntılı anlatılar sunarak askerî tarih açısından önemli katkılarda bulunmuştur.[37]

17. Yüzyılda Avrupa ordularındaki dönüşüm özellikle topçu ve istihkâm birliklerinin modernizasyonu ve mühendislik eğitiminin yaygınlaşması, Osmanlı ordusunu da doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde İstanbul'da Mühendishâne-i Berrî Hümâyun[38] ve Mühendishâne-i Bahrî Hümâyun gibi askerî okullar açılmıştır. 19. yüzyılın başlarında Mekteb-i Harbiye'nin kurulması, modern anlamda subay eğitiminin başlamasına zemin hazırlamıştır.[39]

Bu okulların müfredatına Avrupa örneklerine uygun şekilde askerî tarih dersleri de dâhil edilmiştir. 1880'li yıllarda Harbiye müfredatına "Osmanlı Seferleri" adıyla eklenen dersler ise dönemin askerî tarih anlatılarının daha çok moral ve motivasyonu artırmaya yönelik bir üslupla şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca, subay eğitiminde kullanılan kaynakların büyük ölçüde Fransızca ve Almancadan yapılan tercümelere dayandığı ve Prusya ekolünün etkisiyle şekillendiği görülmektedir. Ancak kurmay gezileri ve uygulamalı askerî tarih derslerinin eksikliği, bu dönemde askerî tarih yazımının daha ziyade teorik bir düzlemde kaldığını ortaya koyar.[40] 17. yüzyıl öncesi Türk askerî tarihçiliği eserlerini genel hatlarıyla aşağıdaki gibi tasnif etmek mümkündür:[41]

- Savaşa katılan bir askerîn ya da yazarın savaşı konu aldığı ben-anlatısı (ör. gazavatnâme ve zafernâme türleri).
- Yazarın katılmadığı bir savaşı anlattığı araştırma tarzı eserler.
- Hükümdarın katıldığı savaşları veya dönemin askerî olaylarını konu alan kronikler.
- Komutanların başarılarını öne çıkaran eserler.

[37] Özcan, *agm.*, s. 16.
[38] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3, kısım 5 (1793–1908), (Ankara, 1978), s. 361–363.
[39] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *age.*, s. 360–361.
[40] Uyar, *age.*, s. 27–28.
[41] Dindar Negiş, "Erken-Modern Bir Askerî Tarihçi Olarak Kâtip Çelebi," *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, c. 5, sayı 1 (Nisan 2024): s. 1–18.

- Barış antlaşmalarını ve buna giden süreci konu alan "sulhiyye" türü metinler.
- Savaş tecrübesine dair askerî nasihatnameler (pendnâme).
- Askerî olayların anlatımını da içeren vekayi'nâmeler.
- Sözlü kültüre ait destan, efsane ve menkıbeler.
- Savaş sonrası zafer ya da yenilgi anlatılarını içeren ben-anlatı metinleri.
- Halk şairlerinin savaş anlatıları ve muharebe tasvirleri.
- Seyahatnamelerde yer alan savaş anlatıları ve muharebe tasvirleri.
- Divan edebiyatındaki askerlik ve savaş temalı şiirler.

Osmanlı devletinde modern anlamda askerî tarih çalışmaları 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren ıslahat hareketleri ile başlamıştır. Osmanlı devletine Avrupa'dan özellikle Prusya'dan gelen subaylar Osmanlı ordusunun modernize edilmesiyle beraber askerî tarih çalışmalarının da ilk örneklerini vermiştir. Osmanlı askerî tarih yazımına dışardan ilk katkı, Prusyalı Mareşal Helmuth von Moltke tarafından yapılmıştır. Moltke, 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Osmanlı ordusuyla birlikte görev almış, sahada edindiği gözlemlerini yıllar sonra *The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829* (1828-1829 yıllarında Rusların, Bulgaristan ve Rumeli'deki Faaliyetleri) başlıklı eseri kaleme almıştır. Eser 1854 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Moltke, Türk askerî tarihi üzerine çalışan ilk yabancı subay ve aynı zamanda sahaya dayalı gözlem metodunu benimseyen öncü bir askerî tarihçi olarak öne çıkar. Moltke'nin ardından bir diğer Prusyalı asker olan Colmar Freiherr Von Der Goltz, 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'ne ilişkin yaptığı değerlendirmelerle bu geleneği sürdürmüştür. Von der Goltz, hem teorik düzeyde askerî eğitim anlayışına getirdiği yeniliklerle hem de *Der Griechisch-Türkische Krieg im Jahre 1897(1897 Osmanlı-Yunan Harbi*) adlı eseriyle Osmanlı ordusunun modernleşme sürecine doğrudan katkı sunmuş, tarih yazımı açısından da önemli bir rol oynamıştır.[42]

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda askerî tarih çalışmalarının başlangıcı Ömer Naili Paşa'nın 1866 yılında yazdığı Fenn-i Harp ve Tarih-i Askerî eserini yazmasıyla başladığı kabul edilmektedir.[43] Ayrıca bu dönemde Gazi Ahmet Muhtar

[42] Levent Ünalp, "Türk Harp Tarihi Yazıcılığına ve Askerî Tarih–Harp Tarihi Konularına İlişkin Değerlendirme," *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, (2018): s. 72.
[43] Şahin, *agm.*, s. 155.

Paşa, Keçecizade İzzet Paşa, Mehmet Nihat Bey, Mahmut Muhtar Paşa gibi yazarlar askerî tarih konulu eserler vermiştir. Osmanlı devleti 19. yüzyılda pek çok savaşa dahil olmuş ve bunların büyük bir kısmını kaybetmiştir. Bu dönemde siyasî ve askerî olarak en fazla Rusya'yla karşı karşıya kalmıştır. Nitekim Rusya ile yapılan 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı, bu yüzyılda Osmanlı adına yaşanan en büyük mağlubiyet olmuştur. Bu hezimetin yanında Plevne Müdafaasında ve Kafkas Cephesi'nde birtakım taktik zafer elde edilmiş ve bunlar genellikle askerler tarafından kaleme alınıp yazıya dökülmüştür. Öte yandan yaşanan mağlubiyet de subay ve sivillerin tecrübelerini yazıp ve paylaşmasına sebep olmuştur.[44]

Askerî tarih yazımında en önemli artış ise II. Meşrutiyet Dönemi'nde yaşanmıştır. Zira Meşrutiyet ortamının getirdiği özgürlük, askerî tarih alanında yazım faaliyetlerine ilgiyi arttırmıştır. Bu dönemde Ahmet Cevat Paşa, başlangıçtan 19. yüzyıla kadarki dönemi kapsayan 3 ciltlik *Târîh-i Askerî-i Osmânî* adlı kitabını yazmıştır.[45] Yine bu dönemde basımı yurt dışında yapılan 93 Harbi incelemeleri yapılmıştır. Zamanla askerî okullarda değişime gidilerek müfredat ve ders kitapları yenilenmiş, çağın gerekliliklerine ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Bunda Alman subayların etkisi de görülmüştür. Osmanlı askerî tarih yazımında nicelik ve nitelik olarak asıl atılım ise Balkan Savaşları'ndan sonra görülmüştür. Zira Balkan Savaşları'nda yaşanan ağır mağlubiyet; doğrudan askerî tarihi ve askerî tarih yazımını etkilemiş, savaşı yaşayanlar yenilginin nedenleri üzerine askerî ve siyasî konulara değinen uzun inceleme ve eleştiri metinleri kaleme almışlardır. Bu noktada özellikle mağlubiyetin sebeplerini kamuoyu da ilgiyle ve yakından takip etmiştir. Tabiî bunda gelişen basın yayın faaliyetleri de etkili olmuştur. Öte yandan Osmanlı Devleti'nde çok geç başlayan askerlerin ve subayların günlük tutma alışkanlığı Balkan Savaşları'ndan itibaren hızlanmıştır. Bu durum askerî tarih açısından literatürün zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca askerî birliklerin olayları saati saatine kaydettikleri Harp cerideleri tutulmaya başlanmıştır. Askerî tarihin diğer ana kaynaklarından olan talimname benzeri eserler Osmanlı devletinde 18.yüzyılın sonuna kadar görülmemiştir. Genelde ihtiyaç duyulan bu tarz eserler tercüme yoluyla giderilmiştir. Asker günlükleri ve mektupları da 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren

[44] Özcan, *agm.*, s. 17.
[45] Uyar, *age.*, s. 28.

tutulmaya başlanmıştır.[46] Askerlerin hatırat ve günlükleri gibi resmî kaynak dışı yazım türlerinde Kırım Savaşı'ndan sonra hızlı bir artışın olduğu görülmektedir.[47]

Osmanlı Devleti'nde resmi askerî tarih çalışmaları II. Meşrutiyet dönemine kadar uzanmaktadır. Özellikle Ahmet İzzet Paşa'nın Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Başkanlığı döneminde, bu kurum dört şube hâlinde teşkilatlandırılmış; birinci şubenin alt birimlerinden biri harp tarihi işlerini yürütmüştür. Osmanlı Devleti'nde resmî ve bağımsız askerî tarih yazımı Avrupa'dan yaklaşık yüz yıl sonra Almanya örnek alınarak kurulmuştur. I. Dünya Savaşı sırasında Erkân-ı Harbiye Umûmiye bünyesinde kurulan Tarih-i Harp Şubesi, Çanakkale Zaferi'nden sonra 1916 yılında Harbiye Nazırı Enver Paşanın emriyle Harbiye Nezareti Müsteşar Muavinliğine bağlı olarak kurulmuştur. 1916 kurulan Tarih-i Harp Şubesi, I. Dünya Savaşı sırasında faaliyetlerine ara verse de 1919'da tekrar devam etmiştir.[48] Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte askerî tarih çalışmaları sona ermemiş; Yeni Türkiye'nin kurulmasıyla birlikte bu çalışmalar kaldığı yerden devam etmiştir. Bu süreç, bir sonraki konu başlığında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.Erken Cumhuriyet Döneminde Askerî Tarih Yazımı

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının (1922) ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, (1923) siyasal, toplumsal, kültürel ve kurumsal alanlarda kapsamlı bir dönüşüm sürecini beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet'in ilanından 1950'li yıllara kadar uzanan bu dönüşüm evresi, literatürde genellikle "Erken Cumhuriyet Dönemi" olarak adlandırılmaktadır.[49] Erken Cumhuriyet döneminde, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî ideolojisi, Türk milliyetçiliği ekseninde şekillenmiş ve bu ideolojik yönelim askerî tarih yazımını da doğrudan etkilemiştir. Millî kimliğin inşası sürecinde tarih, özellikle de askerî tarih, yalnızca geçmişin anlatımı değil, aynı zamanda yeni rejimin geçmişle bağ kurarak meşruiyetini güçlendiren bir araç olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, askerî tarih yazımı milliyetçi bir perspektif doğrultusunda yeniden kurgulanmış; savaşlar, zaferler ve kahramanlık anlatıları, ulusal hafızayı yapılandırmak amacıyla ön plana çıkarılmıştır.

---

[46] Uyar, *age.*, s. 27.
[47] Mehmet Beşikçi, "Askerî Tarihçiliğin Gayri Resmî Kaynakları: Asker Anıları ve Günlükleri," *Osmanlı Askerî Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*, der. Cevat Şahin, Gültekin Yıldız, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012), s. 95.
[48] Güler, *agm.*, s. 360.
[49] Onur Çelik, "Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımı ve Kimlik İnşası," *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, c. 6, sayı 1 (2025): s. 103.

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin ardından müttefik güçlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesi, Erken Cumhuriyet Dönemi siyasetçileri ve tarihçileri için merkezî bir konu hâline gelmiştir. Türkiye açısından yakın geçmiş, tüm zorluklara rağmen elde edilmiş büyük bir zaferin ve kahramanlıkla örülü bir başarı hikâyesinin sembolü olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Tarih, bu dönemde yalnızca geçmişin anlatımı olarak değil, aynı zamanda ulus inşa sürecinin ve devlet politikalarının bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Türk tarih yazımı genelinde olduğu gibi askerî tarih yazımında da önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu bağlamda askerî tarih yazımı, yalnızca savaşların kaydını tutmakla kalmamış; millî kimliğin, kahramanlık anlatılarının ve modern Türk ordusunun meşruiyetinin inşasında işlevsel bir rol üstlenmiştir. 1923–1950 yıllarını kapsayan bu dönemde tarih yazımı, siyasal iktidarın ideolojik ihtiyaçlarına hizmet eden bir aygıt hâline gelmiştir. Bilimsel ve metodolojik ilkeler çoğu zaman göz ardı edilmiş; tarihsel anlatılar, politik ve kurgusal bir çerçeve içerisinde yeniden inşa edilmiştir. Tek parti rejiminin resmî söylemiyle özdeşleşen tarih disiplini, ulusal kimliğin inşası ve yeni rejimin meşrulaştırılması için işlevsel bir araç olarak kullanılmıştır.

Bu bağlamda tarihçiler, yalnızca geçmişi araştıran araştırmacılar olarak değil, rejimin ideolojik temellerini kurmakla görevli entelektüeller olarak görülmüştür. Tarihçilerin bilimsel faaliyetleri, çoğu zaman siyasi misyonlarının gölgesinde kalmış; üretilen tarih bilgisi, çoğulculuktan ve eleştirel düşünceden uzak, ideolojik olarak yönlendirilmiş bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde geliştirilen resmî tarih tezi, güncel siyasi hedefler doğrultusunda şekillenen günübirlik pragmatik bir zihniyetin ürünü olmuştur. Bu zihniyet, tarihsel düşüncenin derinleşmesini engellemiş; eleştirel ve çoğulcu tarih anlayışının gelişmesine ket vurmuştur. Erken Cumhuriyet dönemi resmî tarih anlayışı, büyük ölçüde Mustafa Kemal Atatürk'ün kaleme aldığı *Nutuk* etrafında şekillenmiştir. *Nutuk*, içerdiği belge ve tanıklıklara rağmen, nesnel bir tarih anlatısından ziyade belirli bir siyasi perspektiften kaleme alınmış olması nedeniyle, bir tarihsel kaynak olmaktan çok, ideolojik yönü baskın bir tarih yazımı örneği olarak değerlendirilmelidir. Bu yönüyle *Nutuk*, yalnızca geçmişi anlatmakla kalmamış, aynı zamanda Cumhuriyet dönemi resmi tarih anlayışının temel dayanak noktalarından biri hâline gelmiştir.[50] Diğer bir ifadeyle Resmi tarih anlatısının inşasında *Nutuk* rehber kaynak olarak kabul edilmiştir. 1930 yılından itibaren ilkokul, ortaokul ve lise

[50] Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), s. 207.

düzeyindeki tarih ders kitaplarında, *Nutuk* ile Atatürk'ün çeşitli söylemleri, resmi tarih yazımının temel referans metinleri hâline gelmiş ve bu doğrultuda tarih anlatısının ideolojik çerçevesi şekillendirilmiştir.[51]

I. Dünya Savaşı'nın ardından gelişen yeni askerî ve siyasî anlayışlar, özellikle 1930'lu yıllarda "topyekûn savaş" konseptinin askerî kültür üzerinde derin etkiler yaratmasına yol açmıştır. Savaş artık yalnızca ordular arasında cereyan eden bir çatışma olarak değil, bir ulusun tüm kaynaklarını, sanayisini, ekonomisini ve halkını seferber eden kapsamlı bir mücadele biçiminde kavranmaya başlanmıştır. Bu durum askerî düşünceyi ve eğitim sistemlerini dönüştürmüş; askerî yayınlar, stratejik planlamalar ve askerî tarih yazımı da topyekûn savaş anlayışına paralel şekilde genişleyen bir disiplin niteliği kazanmıştır. I. Dünya Savaşı'nın ardından Kurtuluş Savaşı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte 1930'lu yıllar, Türkiye'de bir ulus-devlet inşa sürecinin hız kazandığı bir dönem olmuştur.[52] 1932 yılında gerçekleştirilen I. Türk Tarih Kongresi'nde ortaya konan resmi tarih tezine göre, tarihin iki temel amacı olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunlardan ilki, Türk tarihini Osmanlı öncesi dönemlere dayandırarak güçlü bir ulusal bilinç oluşturmak; ikincisi ise bu ulusal bilinci doğa yasalarına ve bilimsel ilkelere dayandırarak rasyonel bir temele oturtmaktır. Bu bağlamda tarih, yalnızca geçmişin kronolojik bir anlatımı değil, aynı zamanda ulus inşasında işlevsel bir araç olarak değerlendirilmiştir.[53] Bu süreçte öne çıkan iki temel unsur ulus fikri ve bilimsellik söylemidir. Ancak bu "bilimsellik", çoğu zaman ideolojik bir yönelimin aracı hâline gelmiş, tarih yazımı ise devletin resmî görüşüyle sıkı sıkıya uyumlu bir şekilde biçimlenmiştir. Cumhuriyeti kuran kurucu kadronun meşruiyeti, toplumda geniş kabul gören askerî zaferlerin sağladığı prestije dayanmaktaydı. Bu zaferlerle güç kazanan askerî seçkinler, oluşturdukları hâkim ideolojinin muhalif düşünce akımlarını bastırarak kendi söylemlerini toplumsal alanda etkin biçimde hâkim kılmayı başarmışlardı.[54] Ulus-devletin oluşum sürecinde özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri, sadece güvenlik aygıtı değil, aynı zamanda toplumun şekillendirilmesinde etkin bir aktör olarak konumlandırılmıştır.

---

[51]Çelik, *agm.*, s. 106.
[52] Emre Sencer, *Ordu ve Millet: 1930'larda Almanya ve Türkiye'de Askerî Kültür*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), s. 17.
[53]Ersanlı, *age.*, s. 12.
[54]Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşumu (1929–1937)*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), s. 91.

Her ne kadar Erken Cumhuriyet elitleri Osmanlı siyasi mirasını reddetse de askerî yapısını büyük ölçüde Osmanlı'dan devralmış ve özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Almanya'dan gelen subayların etkisiyle geliştirilen ordu-millet anlayışı bu dönemde sistematik hâle getirilmiştir. Bu anlayış çerçevesinde, ordu ve millet birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirilmiş orduya toplumu dönüştürme görevi yüklenmiştir. Bu ideolojik çerçevede iki temel unsur ön plana çıkmıştır. Birincisi, toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek amacıyla harf devrimi yapılmış, eğitimin yaygınlaştırılması için yeni okullar açılmış ve Türk Tarih Tetkik Cemiyeti kurularak Türk Tarih Tezi ortaya konmuştur. Bu tez aracılığıyla, Türk ulusunun kadim ve kesintisiz bir tarihe sahip olduğu iddia edilerek, yeni kimliğin tarihsel temelleri kurgulanmıştır. Aynı zamanda Türk Dil Tetkik Cemiyeti ile Türkçenin zenginliği ve özgünlüğü vurgulanarak dil, ulusal kimliğin kurucu unsurlarından biri olarak değerlendirilmiştir. İkinci önemli unsur ise subay eğitimi olmuştur. Bu dönemde askerî tarih çalışmalarına özel önem verilmiş, zira komutan yetiştirme süreci doğrudan harp tarihi ve harp sanatı ile ilişkilendirilmiştir. Harp sanatı ise esaslarını yaşanmış tarihî olaylardan aldığı için, tarihsel bilgi ve yorumlama yetisi, subay eğitiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür. Bu bağlamda tarih araştırması yapan subayların üç temel yeterliliğe sahip olması beklenmiştir: meslekî bilgi, dil becerisi ve genel kültür bilgisi[55]

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de askerî tarih yazımında önemli bir dönüşüm süreci başlamıştır. Bu sürecin merkezinde, 1923 yılında Genelkurmay Başkanlığına atanan Mareşal Fevzi Çakmak yer almaktadır. Onun öncülüğünde yürütülen çalışmalar sayesinde askerî tarih yazımı hem içerik hem de kurumsal yapı açısından önemli bir ivme kazanmıştır. Fevzi Çakmak'ın 1923–1944 yılları arasındaki yirmi yıllık görev süresi,[56] Türk askerî tarihçiliğinin sistemli, disiplinli ve kurumsal bir çerçeveye kavuştuğu bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda söz konusu dönem, literatürde adeta bir "bahar dönemi" olarak nitelendirilmiştir. Fevzi Çakmak, Alman Genelkurmayının askerî tarih yazımına dair metodolojisini örnek alarak, benzer bir anlayışın Türk ordusuna da kazandırılması gerektiğini savunmuştur. Ona göre askerî tarih yazımı yalnızca komuta kademesinin perspektifiyle sınırlı

[55] Yzb. Nurettin Alpkartal, *Harp Tarihi*, 106 numaralı *Askerî Mecmua*, (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1937), s. 553–556.
[56] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Türk Kurtuluş Savaşına Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (Ankara, 1989), s. 56.

kalmamalı; savaş alanında doğrudan görev almış subayların bireysel gözlemleri, hatıraları ve değerlendirmeleriyle zenginleştirilmelidir. Bu anlayış doğrultusunda, yalnızca resmî tarih kitaplarının hazırlanması değil, aynı zamanda subayların savaş günlükleri ve anılarının da yayımlanması teşvik edilmiştir. Böylece askerî tarih yazımı, bireysel ve kolektif tecrübeleri içeren çok katmanlı bir anlatıya dönüşmeye başlamıştır.[57] Mareşal Çakmak'ın entelektüel vizyonu, askerî tarih yazımını modern ve bilimsel temellere dayandırmayı hedeflemiş; bu doğrultuda yakın dönem savaşlarına dair belgeler, harekât planları, muharip subayların gözlemleri ve savaş alanı hatıraları temel kaynaklar olarak değerlendirilmiştir. Böylece erken Cumhuriyet döneminde askerî tarihçilik hem içerik bakımından zenginleşmiş hem de kurumsal açıdan sistematik bir yapıya bürünmüştür. Fevzi Çakmak'ın askerî tarihçiliğe yönelik reformları, yalnızca dönemin değil, aynı zamanda sonraki kuşaklar için de kalıcı bir kurumsal miras oluşturmuştur. Ancak bu verimli süreç, Fevzi Çakmak'ın emekliye ayrılmasıyla birlikte askeri tarihçilik duraklamaya girmiştir. 1940'lı yılların sonlarında, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası değişen güvenlik öncelikleri ve Soğuk Savaş'ın etkisiyle askerî tarih yazımına olan ilgi azalmış; süreli yayın faaliyetleri yeni güvenlik algılarına uygun şekilde yeniden şekillendirilmişti

Erken Cumhuriyet dönemi askerî tarihçiliğinin kurumsallaşmasına yönelik gelişmelerin başında, Harp Tarihi Dairesinin yeniden yapılandırılması gelmektedir Türk ordusunun geçmiş tecrübelerini sistemli biçimde kayıt altına alacak ve analiz edecek kurumsal bir yapı hâline getirilmiştir. Fevzi Çakmak'ın bu alandaki en önemli reformlarından biri, mevcut kurumları yeniden yapılandırmak suretiyle askerî tarih çalışmalarını kurumsal bir zemine oturtmasıdır. Bu çerçevede, 1916 yılında kurulmuş olan Tarih-i Harp Şubesi, Şubat 1923'te yeniden yapılandırılarak Harp Tarihi Dairesine dönüştürülmüştür. Harp Tarihi Dairesi iki temel amaç gütmüştür. Birincisi bağımsız bir askerî tarih külliyatı oluşturmak ikincisi güvenilir bir harp tarihi yazmak olmuştur. Daire, bu amaçları gerçekleştirmek için askerî arşiv oluşturarak süreli yayın faaliyetlerine hız vermiştir. İlk amacı Türk askerî tarihiyle ilgili arşiv oluşturmak için askerî belgeleri kendi bünyesinde toplamıştır. Söz konusu yeniden yapılanma, Türk ordusunun geçmişine dair bilgi ve belgelerin sistematik biçimde derlenmesini, askerî tecrübelerin analitik olarak incelenmesini ve tarih yazımının profesyonel bir yapıya

[57] Dindar Negiş, "Muharip Bir Kalem: Mareşal Fevzi Çakmak'ın Askerî Tarihçiliği," *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, c. 6, sayı 2 (Ekim 2025): (Yayımlanma sürecinde).

kavuşturulmasını amaçlamıştır.[58] Harp Tarihi Dairesi yalnızca geçmiş savaşların kronolojik anlatımıyla yetinilmeyip, aynı zamanda harekât planları, resmî raporlar ve tanıklıklara dayalı çok katmanlı bir tarih yazımı anlayışı benimsenmiştir. Fevzi Çakmak, bu yaklaşımla yalnızca tarihsel birikimin korunmasını değil, aynı zamanda bu mirasın gelecekteki askerî yapılanmalar için yönlendirici bir işlev üstlenmesini amaçlamıştır.[59] Harp Tarihi Dairesinin çalışmalarıyla birlikte, yakın dönem savaşlarında görev almış subay ve askerlerin tanıklıklarının yazıya dökülmesi teşvik edilmiş; bu doğrultuda süreli yayınlar çıkarılmış ve çeşitli eserler yayımlanmıştır.

1926 yılına gelindiğinde kurumun adı Harp Tarihi Dairesi olarak değiştirilmiş; izleyen yıllarda farklı yapısal dönüşümler geçirmiştir. Bu doğrultuda[60]:

1944'te Harp Tarihi ve Coğrafya Encümeni,

1951'de tekrar Harp Tarihi Dairesi,

1978'de Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE),

2011'de Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Dairesi,

2019'da ise Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı adlarını almıştır.

Günümüzde Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı bünyesinden büyük oranda Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine devredilen askerî arşivde; 1853-1856 Kırım Savaşı'ndan günümüze kadar olan Türk askerî ve siyasi tarihiyle ilgili belgeleri barındıran zengin bir arşive sahiptir. Harp Tarihi Dairesi, askerî tarih çalışmalarını sistemli bir hale getirmiş ve Türkiye'de bu sistemli çalışmaların sürekliliğini sağlamaya yönelik faaliyetler yürütmüştür. Harp Tarihi Dairesi Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde arşiv belgelerinin toplanması ve tasnifi Genelkurmay bünyesinde çeşitli adlar altında bulunan askerî tarihle ilgili kurumun önemli görevi olmuştur. Eldeki arşiv malzemesine göre askerî tarih yazma işlemlerinin 1960'tan sonra hızlandığı görülmüştür. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak 1990'lı yıllarda belgeler bilgisayar ortamına aktarılmaya başlanmıştır. Belgelerin dijital ortama aktarılması 2025 itibarıyla hâlâ devam etmektedir. Arşiv belgelerinin toplanmaya başladığı 1916'dan günümüze Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı arşivinde 19 koleksiyon meydana getirilmiştir.

[58] Mesut Uyar, "Resmî Askerî Tarih ve Türkiye'deki Gelişim," *Independent Türkçe*, [15 Haziran 2025].
[59] Mesut Uyar, *age.*
[60] Güler, *agm.*, s. 361.

Toplam belge sayısınınsa 10 milyona yaklaştığı belirtilmiştir.[61] Harp Tarihi Dairesinin ikinci amacı; yakın dönem savaşlarını yazmak, savaşlara katılan subay ve askerlerin tecrübelerini sonraki kuşaklara aktarmaktır. Bu gayeyle Harp ceridelerinin toplanması ve süreli yayın işlerine ağırlık verilmiştir.

Kurumsallaşmanın bir diğer boyutunu ise süreli yayın faaliyetleri oluşturmuştur**.** Osmanlı döneminde yayımlanmaya başlanan ve 1926 yılında *Askerî Mecmua* adıyla yeniden çıkarılan bu yayın organı, Cumhuriyet döneminde yeniden canlandırılmıştır. *Askerî Mecmua*, savaş tarihi, ulaştırma, istihbarat, spor, yabancı ordu haberleri, askerî eğitim ve teknoloji gibi çeşitli konuları içeren yazılarıyla dönemin askerî entelektüel birikimini yansıtan önemli bir süreli yayın hâline gelmiştir.1926 yılında yayın hayatına başlayan *Askerî Mecmua*, Mart 1926'da Osmanlı döneminde ilk kez 1882'de yayımlanan *Mecmua-i Askerîye*'nin devamı niteliğinde çıkarılmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında yayınına ara verilen *Mecmua-i Askerîye*, Cumhuriyet döneminde yeni bir içerik ve isimle yayımlanarak süreklilik göstermiştir. *Askerî Mecmua*'da sevk ve idare, istihbarat, harp tarihi incelemeleri, talim ve terbiye, teşkilat ve teçhizat, ulaşım ve demiryolu, yerli ve yabancı askerî yayınlar ile ilgili telif ve tercüme yazılar yer almıştır. Ayrıca yabancı ordulara dair gözlem yazıları, spor haberleri ve teknolojiye dair incelemeler de dergide kendine yer bulmuştur. Bu yayın, 1948 yılında 145. sayıdan itibaren *Ordu Dergisi*, 1961 yılından itibaren ise 199. sayıdan itibaren *Silahlı Kuvvetler Dergisi* adını alarak yayın hayatına devam etmiştir. Böylece *Askerî Mecmua*, ilk çıktığı 1926 yılından itibaren farklı isimlerle de olsa sürekliliğini koruyarak Türkiye'deki askerî süreli yayıncılığın en kalıcı örneklerinden biri olmuştur. Sivil gazetelerin çoğunun zamanla yayın hayatına son verdiği düşünüldüğünde, *Askerî Mecmua*'nın bu denli uzun soluklu bir yayın olarak varlığını sürdürmesi, onun taşıdığı kurumsal ve entelektüel önemi daha da belirgin hâle getirmektedir.[62]

Fevzi Çakmak'ın destekleriyle *Askerî Mecmua* bünyesinde bir tarih eki yayımlanmaya başlanmış ve bu ekler zamanla *Pembe Dizi* olarak adlandırılmıştır. Bu dizide, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele başta olmak üzere yakın dönem savaşlarının detaylı analizleri yer almış; muharip subayların tanıklıkları resmî belgelerle desteklenerek sistematik bir tarih yazımı oluşturulmuştur. Kapak renginden ötürü *Pembe Dizi* olarak anılan bu yayınlar, başta subaylar olmak üzere tüm ordu

[61] H. Kendirci, İ. H. Aytar, *agm.*, s. 341–350.
[62] Pehlivanlı, *agm.*, s. 251–252.

mensuplarına sistemli şekilde dağıtılmış; askerî hafızanın kurumsallaşmasına ve geniş kitlelere ulaştırılmasına katkı sağlamıştır.

Ordunun resmî arşiv belgelerine sivil erişimin kısıtlı olduğu bir dönemde, süreli yayınlar, Türk ordusunun kurumsal görüşlerini ve subayların düşünce dünyasını anlamak açısından önemli birer kaynak işlevi görmüştür. Bu bölümde, Erken Cumhuriyet dönemi askerî tarihçiliğinin temel parametreleri analiz edilerek dönemin askerî tarih yazımındaki ideolojik, kurumsal ve entelektüel dinamikleri mercek altına alınacaktır ayrıca *Askerî Mecmua* hakkında bilgiler verildikten sonra *Askerî Mecmua*'ya ek olarak verilen *Tarih Kısmı*'nın özelliklerine yer verilecektir.

1926 yılında, *Askerî Mecmua* bünyesinde yayımlanmaya başlanan "*Tarih Kısmı*" askerî tarih yazımının kurumsal bir devamlılığı olarak değerlendirilmelidir. Kapak renginden ötürü literatürde *Pembe Dizi* olarak anılan bu eserler, daha geniş bir subay kitlesine ve askerî birliklere ulaştırılabilmesi amacıyla *Askerî Mecmua*'nın tarih eki olarak abonelere dağıtılmıştır. Söz konusu yayın, savaşlara bizzat katılmış komutan ve subayların katkılarıyla hazırlanmış; özellikle Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerine dair ayrıntılı anlatılar içermiştir. Böylece hem belge temelli hem de tanıklığa dayalı bir askerî tarih yazımı pratiği ortaya konsa da bu yazım tarzı, zaman zaman eleştirilmiştir.

Eleştirilerin odak noktası, tarih anlatımında objektiflikten sapma, muhalif görüşlerin dışlanması ve savaş başarısızlıklarının yeterince analiz edilmemesidir. Bir diğer sınırlılığı subay anlatıları ve bireysel hatıratlar da bu dönemde resmî ideolojiyle uyumlu biçimde kaleme alınmış; bireysel anlatılar gibi görünse de yeni Türk ordusunun modern, disiplinli ve kurtarıcı bir güç olarak inşasında önemli birer araç hâline gelmiştir. Bu anlatılar, halkın gözünde yeni rejimin ve ordunun meşruiyetini artırma işlevi görmüştür. Osmanlı'nın çöküş döneminden uzaklaştırılan bu kahramanlık temelli söylemler, modern Türk ordusunun imajını güçlendirmiştir. Ayrıca, Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'ndaki müttefiki Almanya'dan gelen askerî danışmanların etkisiyle, Türk subaylarının tarih yazımında Alman modeline benzer bir yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Bu durum, askerî tarihçiliğin sadece bir anlatı pratiği değil, aynı zamanda bir askerî profesyonellik sorumluluğu olarak algılandığını göstermektedir. Resmî askerî tarih yazımı, bazı temel ilkelere bağlı kalınarak yürütülmüştür: belge ve harekât planlarına dayalı anlatım, muharip subayların gözlem ve hatıralarına yer verilmesi, askerî disiplin ve vatanperverliğin ön planda tutulması.

Ancak bu yaklaşım, zaman zaman eleştirilerin de hedefi olmuştur. Özellikle muhalif görüşlerin dışlanması, başarısızlıkların yeterince analiz edilmemesi ve tarihsel olayların ideolojik kurgulara hizmet edecek biçimde sunulması, akademik çevrelerde tartışma konusu olmuştur. Fevzi Çakmak'ın yönlendirmesi ve himayesiyle hazırlanan bu resmî askerî tarih çalışmalarının başında gelen "*Pembe Seri*" hem içerik hem de sunum açısından dönemin askerî tarih yazımı pratiğinde dikkat çeken bir yere sahip olmuş; kısa sürede geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Yayınların gördüğü yoğun ilgi ve gelen talepler üzerine, yalnızca yakın tarihli çatışmalarla sınırlı kalınmamış; Osmanlı dönemine ait harpler de askerî tarihçiler tarafından ele alınarak benzer formatta hazırlanmış ve yine *Askerî Mecmua*'nın eki (lahikası) olarak neşredilmiştir. Böylece bu yayın politikası, askerî hafızanın hem kurumsallaşmasını hem de geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan etkili bir araca dönüşmüştür. Askerî tarih çalışmaları hız kazanarak gelişme göstermiştir.

Özellikle 1926–1948 yılları arasında yayımlanan *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, resmî tarih anlatısının olgunlaştığı bir dönemde kaleme alınmış ve bu anlatı, askerî bağlamda yeniden üretilmiştir. Bu doğrultuda, *Askerî Mecmua*'nın tarih içerikleri resmî tarih perspektifiyle örtüşecek şekilde kurgulanmış; *Nutuk* ise askerî tarih yazımında temel bir referans metin olarak konumlandırılmıştır. Bu bağlamda, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması Atatürk'ün karizmatik liderliği ve kişisel iradesiyle açıklanmış; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci de bu kişisel liderlik ekseninde inşa edilen anlatı üzerinden meşrulaştırılmıştır. Subay anlatıları anlatılar bireysel hatırat gibi görünse de devletin resmi anlayışına paralel kurgulanmıştır. Alman askerî tarih yazım modeli, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Prusya ve Almanya'da sistematik ve kurumsal bir yaklaşım olarak gelişmiş, özellikle savaşların detaylı analizleri ve askerî stratejilerin bilimsel temellere dayandırılmasıyla tanınmıştır.[63] Bu modelin temel özellikleri arasında, savaşların sadece zafer değil, aynı zamanda stratejik ve taktiksel açıdan da ele alınması, askerî belgelerin titizlikle toplanması ve analitik bir bakış açısıyla değerlendirilmesi bulunmaktadır. I. Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'da, savaşın kapsamlı biçimde değerlendirilmesi amacıyla "Schlachten des Weltkrieges" (Dünya Savaşlarının Muharebeleri) başlıklı bir askerî tarih serisi yayımlanmıştır. Alman İmparatorluk Arşivleri tarafından 1921-1930 yılları arasında

[63] Mesut Uyar ve Hakan Gök, "Modern Alman Ordusunun Temelini Teşkil Eden Prusya Askerî Sisteminin Kuruluşu ve Olgunlaşması," *KHO Bilim Dergisi*, sayı 13 (2003): s. 1–28.

hazırlanan ve toplam 36 ciltten oluşan bu seri, savaşın farklı cephelerinde meydana gelen önemli muharebelere odaklanmaktadır. Her bir cilt, belirli bir çatışma ya da askerî harekâtı konu edinerek yalnızca kronolojik bir savaş anlatımı sunmakla kalmamış; aynı zamanda savaşan tarafların stratejik yaklaşımlarını, harekât planlarını ve muharebelerin sonuçlarını ayrıntılı bir şekilde inceleyip çözümlemiştir. Geniş bir belge ve arşiv malzemesine dayanan bu eserler, I. Dünya Savaşı'nın dinamiklerini ve askerî harekâtların seyrini bilimsel bir bakış açısıyla irdeleyen temel başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Almanya'da yayımlanan askerî tarih serisinin benzeri bir kaynak, Mareşal Fevzi Çakmak'ın çabaları ve yönlendirmesiyle Türkiye'de hazırlanmıştır.

Fevzi Paşa'nın öncülüğünde, Harp Tarihi Dairesi, özellikle Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi kritik olaylar üzerine detaylı ve sistematik tarihsel araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmalar, genellikle *Pembe Dizi* olarak bilinen ve *Askerî Mecmua*'nın tarih eki olarak yayımlanan resmî harp tarihleri şeklinde *Askerî Mecmua*'nın abonelerine verilmiştir. *Pembe Dizi* olarak anılan bu yayınlar, savaşlara katılan komutanlar ve subayların doğrudan katkılarıyla hazırlanmış olup, savaşların detaylı analizlerine, muharebe raporlarına ve askerî stratejilere yer verilmiştir. Bu yayınlar, sadece Türk ordusunun tarihini değil, aynı zamanda askerî strateji, taktikler ve teknolojik gelişmeler gibi önemli unsurları da içermektedir. Bu sayede askerî tarih yazımı, yalnızca bir geçmişi kaydetme aracı değil, aynı zamanda ordunun meşruiyetinin inşasında önemli bir rol oynamıştır. Arşiv faaliyetlerinin gelişmesine paralel olarak, belgelere dayalı kitap basımı ve askerî içerikli süreli yayın faaliyetleri de gelişmiştir. Bu süreli yayınlar arasında en önemlisi, 1882'den günümüze kadar çeşitli adlarla yayımlanmaya devam eden *Askerî Mecmua* olmuştur.

Harp Tarihi Dairesi tarafından çıkarılan *Askerî Mecmua*, Osmanlı döneminde yayın hayatına başlamış ve kesintisiz olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin son dönem savaşlarına katılmış ve Kurtuluş Savaşı'na tanıklık etmiş asker ve subayların tecrübelerinden yararlanmak amacıyla da çalışmalar yürütülmüştür. Bu doğrultuda *Askerî Mecmua*'nın yanı sıra, subay ve savaş gazilerinin tecrübelerinden istifade edilmesini sağlamak amacıyla derginin bünyesinde bir *Tarih Kısmı'*nın yayımlanmasını teşvik etmiştir. Dolayısıyla iki savaş arası dönem, Türk askerî tarihçiliği açısından oldukça verimli bir devre olarak kayda geçmiştir. Ne var ki bu verimli dönem, Fevzi Çakmak'ın görevden ayrılmasıyla sona ermiştir. Mareşal

Çakmak, yalnızca resmî tarih kitaplarının hazırlanmasına öncülük etmekle kalmamış, aynı zamanda subayların savaş günlüklerini ve hatıralarını kaleme alıp yayımlamaları için de özel bir çaba göstermiştir. Ancak onun emekliye ayrılmasıyla bu yayın faaliyeti ivmesini kaybetmiş ve durma noktasına gelmiştir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin güvenlik önceliklerinin değişmesi, Sovyetler Birliği ve Komünizm tehdidinin ön plana çıkması, askerî tarih yayıncılığına yönelik ilginin büyük ölçüde azalmasına yol açmıştır.[64] 1940'lı yıllara gelindiğinde ise, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yeni güvenlik koşulları nedeniyle askerî tarih yazımında bir duraksama yaşanmıştır. 1948 yılında *Askerî Mecmua* yerini Ordu Dergisi'ne bırakmış ve askerî yayıncılık farklı bir mecraya yönelmiştir.

Erken Cumhuriyet dönemi askerî tarihçiliği, yalnızca askerî olayların kronolojik olarak aktarılmasından ibaret kalmamış; aynı zamanda yeni devletin ideolojik temellerini güçlendirmeye yönelik bir bellek inşa süreci olarak işlev görmüştür. Bu dönem, Türkiye'de resmî tarihçilik geleneğinin şekillendiği ve askerî tarih yazımının kurumsallaştığı bir evre olarak değerlendirilmelidir. Askerî tarih yazımı, resmî ideolojinin bir parçası hâline gelmiş; Atatürk'ü merkeze alan anlatılarla şekillenmiştir. Bu bağlamda *Nutuk*, askerî tarih anlatısının temel referans metni olarak konumlandırılmış; subay hatıraları ise resmî ideolojiye uyumlu bireysel anlatılar şeklinde sunulmuştur. Böylece hem yeni rejimin hem de ordunun meşruiyetini pekiştirmeye yönelik bir tarih kurgusu oluşturulmuş; *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* da bu amaca hizmet eden bir mecra işlevi görmüştür. İki savaş arası dönem, askerî tarihçilik açısından belirleyici parametrelerden biri olan, yeni sona ermiş bir savaşın doğurduğu savunmasızlık ve yeniden hazırlık ihtiyacı duygusuyla şekillenmiştir. Avrupa devletleri, ordularını topyekûn savaş konseptine uyumlu hâle getirmek amacıyla hızla yeni talimnameler hazırlamış; bu çerçevede askerî tarih çalışmalarını da vazgeçilmez bir unsur olarak görmüşlerdir. Bu gelişmeler, Türk subay kadrosunu da etkilemiş; bu doğrultuda *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı* gibi yayınların ortaya çıkışı mümkün hâle gelmiştir. Topyekûn savaş fikrinin toplumda yaygınlık kazanması ve ordunun "ulusun okulu" olarak konumlandırılması hem orduyu hem de subayları dönüştürmeye yönelik kurum içi askerî tarih yazımı ve süreli yayın faaliyetlerinin önemli ölçüde artmasına sebep olmuştur.[65]

[64] Uyar, *agm.*, s. 1–28.
[65] Sencer, *age.*, s. 26.

Erken Cumhuriyet Dönemi askerî tarihçiliğinin başlıca genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Askerî tarih yazımı, kurumsal bir hüviyet kazandırma çabasıyla özellikle Genelkurmay Başkanlığı ve ona bağlı birimler eliyle yürütülmüştür.
- Neşir (yayın) faaliyetleri açısından bu dönem, Türk askerî tarihçiliğinin en verimli ve üretken dönemi olmuştur.
- Mareşal Fevzi Çakmak'ın askerî tarih yazımına verdiği önem ve bu alandaki teşvik edici rolü dönemin belirleyici unsurlarından biri olmuştur.
- Askerî tarihçilik resmî bir karakter taşımış ve devletin resmî tarih söylemiyle paralel bir çizgide gelişmiştir.
- Yakın dönem askerî çatışmaların kayıt altına alınması ve belgelenmesi temel hedeflerden biri olmuştur.
- Yakın dönem savaşlarının, doğrudan bu savaşlara katılan subay ve gazilerin tanıklığına dayanarak kaleme alınmasına özen gösterilmiştir.
- Yazılan eserler, genellikle geleneksel harp tarihçiliğinin bir ürünü olarak savaşların yalnızca muharebe ve operasyonel boyutuna odaklanmış; toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlar büyük ölçüde ihmal edilmiştir.
- Askerî tarih kitapları (*Pembe Seri*), anılar ve süreli yayın faaliyetleri bu dönemde önemli ölçüde artış göstermiştir
- Bu dönemde, ulus inşa süreciyle örtüşen bir resmî tarih söylemi geliştirilmiş ve askerî tarih yazımı da bu söylemle uyumlu şekilde şekillenmiştir
- Askerî tarihçilik sivil alana açılamamış, askerî tarih yazımı büyük ölçüde yalnızca askerlerin bir uğraşı olarak kalmıştır.
- Belgeye ve harekât planlarına dayalı anlatım,
- Muharip subayların gözlem ve hatıralarına yer verilmesi,
- Askerî disiplinin ve vatanperverliğin ön planda tutulması

2.3.Erken Cumhuriyet Sonrası Dönemde Askerî Tarih Yazımı

İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanması ve ilk kez nükleer silahların kullanılması, savaş algısı, askerî eğitim ve stratejik yaklaşımlar başta olmak üzere pek çok alanda

köklü değişimlere sebep olmuştur. Bu gelişmeler, askerî tarih yazımını da derinden etkilemiş ve dönüştürmüştür.[66] Ancak Türkiye'nin II. Dünya Savaşı dışında kalması, Batı'da yaşanan askerî tarihçilikteki dönüşüm süreçlerinin ülkemize yansımamasına neden olmuştur. Nitekim savaş sonrasında Batı'da 'yeni askerî tarih' olarak adlandırılan, toplum ve kültür ağırlıklı bir askerî tarih anlayışı gelişmiş;[67] fakat bu yaklaşım Türkiye'de sınırlı bir etki yaratabilmiştir. Türkiye'de askerî tarih yazımının durağanlaşmasına yol açan diğer bir gelişme ise 1960 ve 1980 askerî darbeleri olmuştur.[68]Askerî tarihçiliğin gelişimini sınırlayan gelişmelerden sonra Genelkurmay Başkanlığı tarafından Emekli Korgeneral Fahri Belen'e 5 ciltlik "I. Dünya Savaşı'nda Türk Harbi" yazılması görevi verildi. Fahri Belen tarafından 1964 ilk cildini yayımlamış, 1967 yılında basımı tamamlanan kitaplar daha sonraki askerî tarih yazımı için model olmuştur.

Nitekim askerî darbeler sonrasında emekli edilen subaylar, askerî tarih yazımına önemli ölçüde destek vermişlerdir. 'Beyaz Dizi' olarak adlandırılan ve 1962-2002 yılları arasında I. Dünya Savaşı ile Kurtuluş Savaşı üzerine yayımlanan resmî askerî tarih serisinin ilk cildi *Türk İstiklâl Harbi: Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı* başlıklı kitap olmuştur.[69] Bu faaliyetler çerçevesinde Genelkurmay Başkanlığının talebi ve emekli subayların katkılarıyla, 1877-1878 (93) Harbi'nden itibaren yakın dönem savaşları *Harp Tarihi* adıyla kaleme alınmıştır. I. Dünya Savaşı'na kadar yalnızca bir cilt hazırlanabilmiş, I. Dünya Savaşı ise toplam 18 ciltte ele alınmıştır. Ancak "Beyaz Dizi" kapsamında yayımlanan bu kitaplar, tarih yazım metodolojisi açısından sorunlar barındırmış ve eleştirel bakış açısı bakımından yetersiz kalmıştır. Konular arasında bütünlüklü bir yaklaşım sağlanamamıştır.[70] Buna karşılık, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya genelinde askerî tarih yazımı hızlı bir değişim geçirmiş; 'yeni askerî tarih' olarak adlandırılan ve savaşların yalnızca muharebe ve operasyonel boyutuna değil, aynı zamanda sefer, lojistik ve askerî strateji boyutuna odaklanan bir yaklaşım gelişmiştir.[71]

---

[66] Uyar, *agm.*, s. 1–28.
[67] Kahraman Şakul, "Batıda ve Türkiye'de Yeni Askerî Tarihçilik," *Toplumsal Tarih*, sayı 198 (Haziran 2010): s. 31.
[68] Uyar, *agm.*, s. 1–28.
[69] Uyar, *agm.*, s. 1–28.
[70] Uyar, *age.*, s. 32.
[71] Şakul, *agm.*, s. 31.

Bu oluşumun ardında yatan temel nedenlerden biri İkinci Dünya Savaşında yaşanan topyekûn seferberlik sonucu birçok akademisyenin silah altına alınması ve savaştan sonra bu akademisyenlerin askerî alana ilgilerinin artmasıdır. Bu amaçla askerî tarih, askerlerin tekelinden çıkarak sivilleşmeye başlamıştır. Yeni askerî tarihçilik orduyu toplumun aynası gibi gördüğü için askerî tarihin alt dalları olarak kültür tarihi, sosyal antropoloji gibi yeni alanlar da kendine yer buldu. Türkiye ise bu gelişmeleri izlemekle yetinmiş, eski anlayış varlığını uzun yıllar sürdürmüştür. Nitekim ordunun sivilleşmesi ancak yeni yeni gerçekleşmiştir. Türkiye'de resmi askerî tarih yazımının sınırlılıklarının başında metodolojik sorunlar gelmektedir. Zira askerî tarihçilerin büyük bir çoğunluğu tarih eğitimi almadığı için yazılan eserler ciddi metodolojik sorunlar barındırmıştır. Ayrıca yazarlar açık eleştiriden uzak durduğu için askerî tarih, resmî tarihin ötesine geçememiştir. Yazılan eserler de günün sorunlarına ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen, subayları entelektüel açıdan desteklemeyen, yavan kuru eserler haline gelmiştir. Ayrıca askerî okullarda askerî tarih eğitim ve öğretimi uzun süre çok zayıf kalmıştır. Ayrıca askerî tarih için de önemli bir adım olan harp oyunları ve muharebe sahası gezileri pek gerçekleşmemiş, çoğunlukla kuru kuruya ezbere dayanan bir tarih anlayışı hâkim olmuştur. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı bloğunun yanında yer alması askerî sisteminin de değişmesine sebep olmuştur. Türkiye, Amerikan askerî sistemini benimsemiştir. Fakat Amerikan ordusunun geçirdiği değişim ve gelişimleri takip edememiştir. I. Dünya Savaşı'ndan kalma demode harp prensipleri takip edilerek çağın gereksinimlerine ve şartlarına uyulmamıştır. Askerî eğitim ve öğretimde manevra ve istihbarat dışındaki faktörler ihmal edilmiştir. Askerî tarih ise Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli askerlere ve popüler tarih yazarlarına terk edilerek yakın zamana kadar akademik alanın incelemesine girememiş; üniversitelerde, dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarında askerî tarih olmadığı için Batı'da yaşanan dönüşüm Türkiye'de yaşanmamıştır. Batı'daki gelişmeler Türkiye'ye ulaştığında ise sağlam bir klasik askerî tarih birikimi olmadığından ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Nitekim geçmiş dönem savaşlarıyla ilgili tutulan veriler -özellikle Harp cerideleri- ya zamanında tutulmamış ya da kaybolmuş olduğu için ciddi sorunlar meydana gelmekte, tam tekmil sağlıklı akademik araştırmalar bugün dahi yapılamamaktadır. Bu nedenle araştırmacılar uzun süren bir kaynak temini sürecinden sonra ancak asıl amacı olan incelemeye geçebilmektedirler. Bu da araştırmacı açısından hem zaman alıcı hem de yorucu bir süreçtir. Türk askerî tarihi, dünya askerî tarihinin bir parçası

görülmediğinden Türkiye'yle ilgili bilgiler çarpıtılmış ya da ön yargılarla doludur. Bugün Türkiye'de askerî tarih, üniversitelere yeni yeni girmeye başlamış; Batı'dakine benzer şekilde farklı disiplinlerden gelen akademisyenler kendi bakış açıklarıyla ama bütüncül bir askerî tarih araştırması yürütmektedirler.[72] Buna rağmen daha önce de belirtildiği üzere Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'na muharip kuvvet olarak girmemesi, askerî tarih anlayışının I. Dünya Savaşı'ndan kalma, resmî ve eleştiriden yoksun kalıp; sivilleşememesine ve akademik çalışmalara konu edilmemesine neden olmuştur. Bakıldığında Türkiye'de 20. yüzyılda hiçbir üniversite, vakıf veya derneğin, kendi bünyesinde askerî tarih veya askerî sosyal bilimlerle ilgili herhangi bir enstitü veya araştırma merkezi açmadığı görülmektedir. Akademik seviyede lisans ve lisansüstü öğretimde yakın zamana kadar askerî konularda dersler yer almamıştır. 2000'li yıllara kadar konuyla ilgili lisansüstü tez çalışmaları da yapılmamıştır. Tarih araştırmalarında askerî tarihin payı çok düşüktür. Diğer disiplinlerde ise bu, sıfıra yakın kalmıştır. Harp Akademilerindeki kurmay subay eğitiminde harp tarihi derslerinin eski içerikler, yetersiz eğitim-öğretim materyaliyle askerî tarihçi olmayan öğretmen sınıfı subaylar tarafından verildiğinden beklenen fayda alınamamıştır. Bununla beraber Harp akademilerinde ağırlıklı olarak mühendislik dersleri verilmiş, harp tarihi; subay adaylarına analitik ve felsefi bir bakış açısı kazandırmak için değil millî ve askerî birlik ruhu kazandırmak gibi amaçlarla verilmiştir. Öte yandan Türkiye'de de sivil akademisyenler ve kamuoyu tarafından askerî tarih, çok uzun yıllar sadece askerlerin işi olarak görülmüştür.

Harp Okulları ve Harp Akademileri 2000 ve 2003 yıllarında çıkarılan kanunlarla lisans ve lisansüstü eğitim veren yükseköğretim kurumları statüsü kazanmasına rağmen bu kurumlar askerî tarih ve sosyal bilimler açısından arzu edilen seviyeden uzak kalmıştır. Türkiye'de resmî ve sivil kurumlarda yürütülen eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinde hem resmî hem de sivil toplum kurum ve kuruluşlarının sorumluluk almaktan kaçmaları; askerî tarihin gelişmesine engel olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde harp tarihi / askerî tarih alanında yürütülen faaliyetler; stratejik planlama ya da yönelişten mahrum olduğundan bugün için beklenen sonuçları vermekten uzaktır. Ancak 2016 sonrasında Millî Savunma Üniversitesi çatısı altında toplanan Harp Okulları, Harp Akademileri ve Astsubay Meslek Yüksekokullarında

[72] Uyar, *age.*, s. 34.

görev yapan ve tarih eğitimi almış araştırmacılar eliyle askerî tarih eğitim ve öğretiminde ciddi mesafeler kat edilmiştir. Ayrıca yine bu araştırmacılar yaptıkları çalışmalarla Batı standartlarında askerî tarih konulu araştırmalar ve eserler kaleme almaya başlamışlardır. Bugün Milli Savunma Üniversitesinin kurulması, askerî okulların yeniden yapılanması, üniversitelerde tarih bölümlerinin artışı, interdisipliner yaklaşımlar, yayıncılıktaki gelişmeler ve televizyon programları askerî tarihe ilgiyi arttırmıştır.[73]

2.4.*Askerî Mecmua*

Askerî Mecmua'nın "*Tarih Kısmı*"nın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle *Askerî Mecmua*'nın kendisinin tanıtılması gerekmektedir. Yukarıdaki bölümlerde *Askerî Mecmua* hakkında kısaca bilgi verilse de bu bölümde detaylı şekilde incelenecektir. Çünkü söz konusu "*Tarih Kısmı*", dergiye ek olarak yayımlanmıştır. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın yapısıyla doğrudan ilişkilidir. *Askerî Mecmua*, dönemin askerî-siyasal gündemini yansıtan; harp tarihi, askerî eğitim, strateji, teknik ve dış politika gibi konulara yer veren periyodik bir yayın organıdır. Dergide zaten muhtelif savaşlara dair değerlendirmelerin yer aldığı "Harp Tarihi" başlıklı bölümler bulunmakla birlikte ayrıca "*Tarih Kısmı*" başlığıyla yayımlanan müstakil yazı dizilerinin varlığı dikkat çekicidir. Bu durum; *Askerî Mecmua* bünyesinde tarih anlatısına verilen önemi göstermekte ve bu anlatının neden daha derli toplu, sistematik bir çerçevede ayrı bir bölüm hâlinde sunulma ihtiyacı duyduğuna dair soruları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla "*Tarih Kısmı*" nın anlam ve işlevini kavrayabilmek için *Askerî Mecmua*'nın içerik yapısı, amacı ve hedef kitlesiyle birlikte değerlendirilmesi gereklidir.

Topyekûn savaş döneminde düşmanlara karşı savunmasızlık korkusu, subay kadrolarının ulusallaşmadaki rolü ve ulusun okulu olarak ordunun varlığı sebebiyle erken Cumhuriyet Döneminde subayları eğitmek ve orduyu dönüştürmek için süreli yayın faaliyetlerine hız verilmiştir.[74] Osmanlı son dönemlerinde çıkarılmaya başlanan süreli yayınlar tekrar yayınlanmaya başlanmıştır. Bu süreli yayınların başında *Askerî Mecmua* gelmektedir. *Askerî Mecmua*; tarihî savaşlardan dünyadaki askerî gelişmelere, savaş teknolojisinden askerî strateji ve doktrine kadar çok geniş konuları işlemiştir. Özellikle I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yaşadığı askerî teknoloji

[73] Özcan, *agm.*, s. 20.
[74] Sencer, *age.*, s. 30.

sıkıntılarını tekrar yaşamamak için dünyada askerî alanda yaşanan teknolojik gelişmeler takip edilmeye çalışılmıştır. *Askerî Mecmua*'nın tarihine bakıldığında ilk olarak 1878 yılında "*Mecmua-i Fünûn-ı Askerîye"* adıyla yayına hayatına başladığı görülür. Ayda bir çıkarılan bu dergi, Harbiye Nezareti Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dairesi tarafından neşredilmekteydi. Dergi, 1882 yılından itibaren *Mecmua-i Askerî* adıyla çıkarılmıştır. I. Dünya Savaşı'nda kesintiye uğrasa da 1919 yılından itibaren yeniden ve birinci sayıdan başlayarak çıkarılmaya başlandı. 50. sayıdan itibaren üç ayda bir yayınlanmaya başlanmıştır. 1925 yılından itibaren 59. sayıdan itibaren *Tarih Kısmı* adı altında ve bu çalışmaya konu olan bilhassa eski savaşların tahliline dayanan, çoğunlukla askerlerce kaleme alınan monografiler yayınlanmaya başlandı. 1926'da 60. sayıdan başlayarak derginin adı ''*Askerî Mecmua*'' oldu. 76. sayıdan itibaren *Tarih Kısmı*yla birlikte layihalar ilave edildi. 1948 yılına gelindiğinde dergi, 145. sayıdan itibaren "*Ordu Dergisi"* adını aldı. 1961'da 199. sayıdan itibaren tekrar bir isim değişikliği yapılarak dergi, bugün hala kullandığı isim olarak "*Silahlı Kuvvetler Dergisi*" adını aldı.[75] Bu arada Genelkurmay Başkanlığının emriyle "*Silahlı Kuvvetler Dergis*i"nin yanı sıra bugüne değin -her ne kadar bazısı artık yayınlanmasa da- *Stratejik Etütler Dairesi Etütler Bülteni, Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Atatürk Haftası Armağanı* ve ileride üzerinde daha uzun durulacak olan *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi* neşredilmiştir.

Askerî Mecmua kurulduğundan günümüze kadar çeşitli adlarla yayın hayatına devam etmiştir. Dergi hâlâ Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı tarafından 3 ayda bir yayımlanmaktadır. Dergide stratejik, askerî politik, ekonomik, sosyal, kültürel, tarihî, edebî, teknik, bilimsel ve güncel konularda hazırlanan makalelere yer verilmektedir. Türk silahlı Kuvvetleri personeli, Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı personeli, sivil bilim adamları ve diğer kişiler dergiye yazı gönderebilmektedir. Ayrıca dergide yayımlanan makalelere sayfa sayısı dikkate alınarak telif ödenmekte ve yazarların adreslerine gönderilmektedir. 371.ve 372. sayılardan itibaren (2002) yayının daha fazla ilgi çekici olması amacıyla fotoğraf, resim, şekil, harita ve kroki gibi görsel materyallerin kullanımına ağırlık verilmiştir. Dizgi, mizanpaj ve baskı konusunda önemli değişiklikler yapılmıştır.

[75]Pehlivanlı, *agm.*, s. 251–252.

Askerî Mecmua'nın yayımlanma amacı Türk Silahlı Kuvvetlerinde ve dünya ordularında meydana gelen taktik, teknik ve sosyal gelişmeleri personele duyurmak, geçmişten ders alarak güncel ve geleceğe dönük araştırmalar yapılmasını sağlamak ve yeni fikir yazılarının yazılmasına olanak sağlamaktır. Ayrıca orduda mesleğe ait bilgileri en yeni denemelere dayanarak sağlamak ve geliştirmek; tarihsel ve ulusal eğitimi destekleyip olgunlaştırmaktır. *Askerî Mecmua*da şu konu başlıkları altında yazılar çıkmıştır:[76]

●Sevk ve idare başlığı altında ordu ve askerlikle ilgili taktik ve stratejik makaleler.

●Genel siyaset ve asker-siyaset ilişkileriyle ilgili yazılar.

●Harp tarihi incelemeleri kapsamında Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar yapılan ve harp tarihi açısından önemli muharebe ve askerî harekatları inceleyen yazılar.

●Talim ve terbiye bölümünde özellikle askerî eğitim ve öğretim başta olmak üzere sivil halkın yurt savunmasına hazırlanması için takip edilecek eğitim faaliyetlerini içeren yazılar.

● Yabancı ülkelere ait haberler başlığı altında dünya ordularında meydana gelen önemli gelişme, yenilikler ve haberler ile ilgili yazılar.

●Teşkilat kapsamında askerî kuruluş, yapı ve teknik konulara ilişkin yazılar.

●Yerli ve yabancı yayınlardan yapılan çeşitli alıntılar, çeviriler ve incelemeler ve orduda gerçekleştirilen spor faaliyetleri ile ilgili yazılar.

Derginin yayın hayatı boyunca çeviri ile köşe yazısı arasındaki belirsiz sınırlar ve yazı kurulunun yaptığı içerik seçimleri, çağdaş Türkiye'yi ve onun ordusunu yücelten Avrupalı bakış açılarını öne çıkarma yönündeki misyonunu yansıtmaktadır.[77] Tarih sahnesinde önemli rol oynamış asker ve devlet adamlarına ait çeşitli sözler yer almıştır. Hatıralara hürmet, andaca saygı ve ölen büyüklere hürmet bölümünde orduya hizmet etmiş ve hayatını kaybetmiş kişiler anılmıştır. Ayrıca dergide yerli ve yabancı basında yeni çıkan askerî yayınların yer aldığı kitap tanıtım bölümü de yer almıştır. *Askerî Mecmua*da askerî tarihle ilgili eski Osmanlı savaşları, I. Dünya Savaşı ve

[76] Gürbüz, *age.*, s. 7.
[77] Sencer, *age.*, s. 64.

Kurtuluş Savaşı yer almış; bununla beraber siyaset, ekonomi, eğitim, istihbarat, ulaşım ve kültür gibi konularda yazılar yazılmıştır. Dergide işlenen askerî tarih konulu veya ilişkili yazılar genel itibarıyla şunlardır:[78]

●Osmanlı Klasik Çağındaki savaşları.

●Osmanlı Devleti Başkomutanlığının I. Dünya Savaşı'nda ortaya koyduğu sevk ve idare ile bu sevk ve idarede de Sarıkamış harekâtı, mağlubiyeti ve Başkomutanlığın savaş performansı.

●Kurtuluş Savaşı'nda başta Başkomutanlık Meydan Muharebesi ve Yunanlılara karşı yapılan baskın harekatlar, Türk ordusununum savunma stratejisi, Mustafa Kemal Paşa'nın bu muharebelerdeki uyguladığı taktik stratejiler ve askerî liderliği.

●Siyasetle ilgili yazılar, siyasal hazırlığın harbin sonucuna etkisi, harp-siyaset ilişkisi gibi konular. Burada ısrarla ordu ve siyasetin birbirinden ayrılması gerekliliği.

●Türk ordusunun yabancı askerî yayınlara çok bağlı olduğu ve özellikle yabancı ordu talimnamelerinin herhangi bir kritere tabi tutulmadan aynen uygulanmasının sakıncalarının değerlendirilmesi.

●İstihbarat başlığı altında bilhassa İkinci Dünya Savaşında propaganda ve beşinci kol faaliyetleri; barış ve savaş zamanı casusluk faaliyetleri.

●Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'de başarılı şekilde uyguladığı strateji, Hatay meselesinde ortaya konan psikolojik harekât.

●İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin siyasi olarak batının yanında yer alması, ABD yardımları, demokratikleşme sürecinde ordunun konumu gibi konular.

●Eğitimle ilgili yazılar başlığı altında daha çok askerî eğitim ve yabancı devletlerin uyguladıkları askerî eğitimler, yeni eğitim teknikleri gibi konuların ve İkinci Dünya Savaşını kazanan müttefiklerin askerî eğitimlerin incelenmesi.

●Genç neslin eğitim çerçevesinde harf devrimini destekleyen yazılar, Öz Türkçe başlığı altında Osmanlıca kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılması ve dilde sadeleşme ve yenileşme faaliyetlerinin askerî kurumlardaki ve askerî yayınlardaki yansıması.

[78] Gürbüz, *age.*, s. 12–29.

Bu başlıkların yanı sıra dergide belli başlı birkaç husus daha işlenmekteydi. Sözgelimi doğal çevrenin önemi -bilhassa ağaçlandırmanın askerî kıymeti- ısrarla vurgulanmıştır. Ayrıca ekonomiyle ilgili yazılar da yazılmış ve I. Dünya Savaşı'na katılan devletlerin iktisadi durumları, savaşa iktisadi olarak hazırlıkları, askerî malzemelerinin temini, enerji ve yakıt tedariki gibi konular incelenirken cumhuriyet hükumetinin uyguladığı yeni iktisat politikası değerlendirilmiştir. Burada İngiltere'nin uyguladığı ekonomik politikaları ve rakibi Almanya'nın uluslararası ticaretini nasıl engellediğini belirtilmiştir. Osmanlı devleti iktisadi olarak I. Dünya Savaşı'na hazırlıksız yakalanmış kötü olan ekonomisi daha da katileşmiştir. Ulaşımla ilgili yazılarda demiryollarının önemi belirtilmiştir. Osmanlı Devleti Dönemi'nde demiryolu imtiyazı alan Avrupalı devletlerin yer altı kaynaklarının zengin olduğu bölgelerde demiryolu inşa etmeleri ve yer altı imtiyazlarını elde etmeleri vurgulanmıştır. Bu çerçevede cumhuriyet hükumetinin demiryollarını millileştirmesi ve demiryolu yapımına hız vermesine dair yazılar da yazılmıştır.

Dergide sporla ilgili yazılar da yer almıştır. Sporun önemi ve orduda yapılan spor yarışmaları gibi konular işlenmiştir. Ayrıca sporun vatan savunmasında önemi, cumhuriyet sonrası orduda beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin yanında askerî sporla ilgili yabancı akademisyenlerden de faydalanılmıştır.[79] 1930'lu yıllarda, "*Askerî Mecmua"* başta olmak üzere bazı süreli askerî yayınlarda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde silahlı kuvvetlerin gösterdiği performansa dair sınırlı fakat dikkat çekici eleştirel analizler yer almaya başlamıştır. Bu tür değerlendirmeler, dönemin siyasal atmosferi göz önüne alındığında oldukça hassas bir zeminde yapılmaktadır. Dolaylı ve ölçülü bir dil tercih edilmekteydi. Mağlubiyetlerin incelenmesi zorunlu görülmekle birlikte bu süreçte önceki askerî liderlerin doğrudan eleştirilmesinden kaçınılmış; isim verilmeden, dönemin aktörleriyle güncel komuta kademesi arasında doğrudan bir bağ kurulmaksızın, geçmişin hataları "sessiz" bir biçimde eleştirilmiştir.

Özellikle Balkan Savaşları, Cumhuriyet ordusu mensupları için yalnızca tarihsel bir yenilgi değil, aynı zamanda kolektif bir travma olarak hafızalarda yer edinmiştir. Bu savaşlara doğrudan katılmış olan subaylar, yaşanan bozgunun nedenlerini açıklama gereği duymuş; aynı zamanda olayların askerî yönü kadar politik arka planına da dikkat çekmeye çalışmışlardır. Ancak, Cumhuriyet'in erken döneminde sınırlı ifade

[79] Gürbüz, *age.*, s. 89–90.

imkânlarının olduğu merkezî otoritenin söylem üzerinde baskın olduğu bir ortamda bu tür tartışmaları açıkça yürütmek mümkün olmamıştır. Dolayısıyla söz konusu eleştirilerin en güvenli ifade biçimi, Osmanlı ordusunun imparatorluğun çöküş sürecinde özellikle de Balkan Savaşları esnasında dış düşmanlara karşı etkili bir direnç ortaya koymakta yetersiz kaldığını vurgulamak olmuştur. Bu tür yorumlar hem geçmişle yüzleşme hem de yeni kurulan Cumhuriyet ordusunun meşruiyetini pekiştirme işlevi taşımış, tarihsel travmaların analizi yoluyla kurumsal hafızanın yeniden inşasına katkı sağlamıştır.[80] *Askerî Mecmua* geniş bir inceleme alanına sahip olduğundan harp tarihi yeteri kadar işlenememiş. Dergi bu boşluğu doldurmak amacıyla Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaptığı savaşları ve Kurtuluş Savaşı'nın ağırlıklı olarak inceleneceği, ağırlıklı olarak yakın dönem savaşlarının yer aldığı *Askerî Mecmua*'ya ek "*Tarih Kısmı*" çıkarılması bir ihtiyaç haline gelmiştir. Ayrıca 1930 yılından itibaren tarihi savaşları konu alan ek ayrı bir "*lahika*" adıyla çıkarılmaya başlanmıştır. *Tarih Kısmı*'nda, bu çalışmada da üzerinde durulacağı üzere yakın dönem savaşları ayrıntılı ve ciddi biçimde incelenmiştir. *Askerî Mecmua*, çok yönlü bir yayın çizgisine sahip olmakla birlikte harp tarihine ilişkin içerikler derginin genel çerçevesi içerisinde sınırlı bir yer bulabilmiştir. Güncel askerî gelişmelere, stratejik değerlendirmelere ve teknik yeniliklere odaklanan yapısı nedeniyle harp tarihine dair sistematik ve derinlemesine bir inceleme ihtiyacı zamanla daha belirgin hâle gelmiştir. Bu eksikliği gidermek ve Osmanlı Devleti'nin son dönem savaşları ile Kurtuluş Savaşı gibi yakın dönem savaşlarını ayrıntılı biçimde ele alabilmek amacıyla, *Askerî Mecmua*'ya ek "*Tarih Kısmı*" başlığı altında kitap çıkarılmıştır.

Söz konusu *Tarih Kısmı*, ağırlıklı olarak yakın dönem savaşlarına odaklanmış. *Askerî Mecmua* eski savaşları incelemek için 1930 yılından itibaren bağımsız bir "*lahika (ek)"* şeklinde yayımlanmaya başlamış ve bu yapısıyla harp tarihinin kurumsal düzeyde incelenmesine zemin hazırlamıştır. Bu ek yayınlarda bu çalışmada da detaylı biçimde inceleneceği üzere, yakın dönem savaşları ve eski denem savaşları tarihsel bağlamı içinde ele alınmış; askerî operasyonlar, stratejik tercihlerin arka planı ve muharebe tecrübeleri titizlikle analiz edilmiştir. Böylece *Askerî Mecmua*, yalnızca teknik bilgi sunan bir dergi olmaktan çıkarak tarihsel perspektife dayalı bir askerî düşünce üretim merkezi işlevi de üstlenmiştir.

[80] Sencer, *age.*, s. 65.

Askerî Mecmua, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından çıkarılan resmî bir yayındır. Bu yönüyle doğrudan devletin askerî kurumsallığını yansıtan bir kaynak niteliği taşımaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uzun yıllar boyunca sivil kamuoyuna büyük ölçüde kapalı bir yapıya sahip olduğu dikkate alındığında *Askerî Mecmua* gibi süreli yayınlar; kurumun zihniyet dünyasını, tarihsel perspektifini ve düşünsel önceliklerini anlamak açısından oldukça önemli birer belgedir. Dergide öne çıkan temalar; hangi olay ve şahsiyetlere yer verildiği, hangi meselelerin önceliklendirildiği gibi unsurlar, yalnızca bir yayın politikası değil aynı zamanda Türk ordusunun dönemsel önceliklerinin ve kurumsal yönelimlerinin de birer yansımasıdır.

Askerî Mecmua'nın hedef kitlesi doğrudan doğruya subay sınıfı olmuştur. Yayının temel amacı, dönemin subay kadrosunun entelektüel donanımını artırmak; tarihsel, askerî ve jeopolitik konularda bilgi birikimini güçlendirmektir. Bu doğrultuda dergi, belirli bir abone sistemi üzerinden dağıtılmış; kamuya açık bir yayın değil esasen askerî çevrelere yönelik olarak kurgulanmıştır. Her ne kadar kesin abone sayısına dair arşivsel veriler bulunmasa da *Askerî Mecmua*'nın Osmanlı Devleti'nin son döneminde yayımlanmaya başlayıp Cumhuriyet Dönemi'nde de süreklilik arz etmesi, yayın organının dönemin subay çevresinde ciddi bir rağbet gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, aynı dönemde çıkarılan ve kısa ömürlü kalan birçok dergi ve gazeteyle karşılaştırıldığında *Askerî Mecmua*'nın kurumsal sürekliliğe sahip özel bir yayın olduğuna işaret eder. *Tarih Kısmı*, *Askerî Mecmua*'nın kurumsal birikimi üzerine inşa edilmiştir. Derginin uzun soluklu yayın hayatı boyunca oluşan düşünsel ve ideolojik çerçeve, "*Tarih Kısmı*" başlığı altında yayımlanan metinlerde de açık biçimde izlenebilir. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, sadece tarihî olayların aktarımı değil; aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin geçmişe, savaşa ve kurumsal hafızaya dair resmi bakış açısının bir yansımasıdır. Bir sonraki bölümde, *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*" başlığı altında yayımlanan sayılar, içerik, tema ve anlatı biçimleri açısından kapsamlı biçimde incelenecektir. Bu inceleme, *Tarih Kısmı*'nın derginin genel yapısı içerisindeki yerini ve işlevini daha görünür kılmayı amaçlamaktadır. Ayrıca söz konusu metinler üzerinden, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın tarih yazımı yaklaşımı çözümlenerek, bu kısmın Türk askerî tarihçiliği içindeki konumu da değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

2.5.Askerî Mecmua'nın "Tarih Kısmı" (Pembe Seri)

Tarih Kısmı ilk olarak Mart 1926'dan itibaren *Askerî Mecmua*'nın 60.sayısına ek olarak çıkarılmaya başlanmıştır. *Askerî Mecmua* 1948 yılında "*Ordu Dergisi*" adını aldıktan sonra *Tarih Kısmı* çıkarılmamıştır. *Tarih Kısmı* 1926-1948 yılları arasında toplam 72 sayı çıkarılmıştır. *Askerî Mecmua*ya ek olarak verilen *Tarih Kısmı* "*Pembe Seri*" olarak da bilinir.[81] *Tarih Kısmı* genel olarak üç ayda bir yılda 4 sayı çıkarılmıştır. Ancak bazen yılda 3 veya 5 sayıda çıkarıldığı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye için en buhranlı devresi yani 1941 ve 1942 yıllarında hammadde tasarrufu nedeniyle herhangi bir sayı çıkarılmamıştır. *Askerî Mecmua*, 1948 yılında Ordu Dergisi adını aldıktan sonra *Tarih Kısmı* yayından kaldırılmıştır. Ancak *Askerî Mecmua*'nın son sayıları olan 143. ve 144, sayıların tarih ekleriyle ilgili herhangi bilgiye ulaşılamamıştır. Son ulaşılan *Tarih Kısmı* sayıları *Askerî Mecmua*'nın 142. sayısına ait olup 71. ve 72. tarih kısımları yayınlanmıştır. *Tarih Kısmı*'nın ilk 8 sayısı Yazı İşleri Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Talim ve Terbiye Dairesince; diğer sayılar Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye (Genelkurmay Başkanlığı) 10. Şubesi tarafından çıkartılmıştır. Basım işini ise Genelkurmay Başkanlığına bağlı İstanbul'daki Askerî Matbaası icra etmiştir. *Tarih Kısmı*'nın rengi pembedir. *Pembe Seri* olarak bilinmesinin nedeni budur. Dış kapakta, üst sağ köşede: "*Yazı İşleri Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Talim ve Terbiye dairesince tedvir olunur*"[82] yazısı mevcuttur. Dış kapak, üst ortada "*Askerî Mecmua"* yazısı ve kaçıncı sayı olduğu yazılmıştır. Dış kapak, sol üst köşede *"İdare İşleri Erkân-ı Harbiye-i Umumiyenin İstanbul'daki Askerî Matbaasınca İfa Edilir"*[83]yazısı mevcuttur. Dış kapak, ortada soldan sağa doğru basıldığı ay, yıl ve *Askerî Mecmua*'nın hangi sayısı ise ona *mülhak olarak neşir olunmuştur* yazısı ve *Tarih Kısmı* sayısı yer alır. Dış kapakta, ortada süsleme içerisinde kalın harflerle sayının adı yer almaktadır. Dış kapakta sayının adının altında sayıyı kaleme alan yazarın adına yer almıştır. Yazarın askerî rütbesi ve aktif görevde değilse *emekli* olarak yazılmıştır. Yazar bilgisinin alt kısmında içerikle ilgili bilgiler yer almıştır. İçerik bilgisine ek olarak sayıda metin haricinde bulunan harita, kroki, kuruluş, fotoğraf bilgilerinin sayısı yer almıştır. En alt, ortada daire şeklinin içine *İstanbul Askerî Matbaası 1862* bilgisi yer almıştır. Dış kapaktan sonra aynı bilgilerin

[81] Uyar, *age.*, s. 30.
[82] George Arthur, *Kiçhener ve Harp*, çev. Alb. Sabit, (60 Sayılı Askerî Mecmua'nın 1 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1926).
[83] Arthur, *age.*

olduğu iç kapak yer almıştır. İç kapaktan sonra başlangıç kısmı yer alır. Burada yazar sayıyı yazma sebebinden kısaca bahseder. Bazı sayılarda doğru-yanlış listesi ve içindekiler de verilmiştir.[84] Bazı sayılarda ise yazar kullandığı kaynakların listesine yer vermiştir. Kimi sayıların ilk sayfalarında da Mustafa Kemal Atatürk'ün özlü sözlerine yer verilmiştir. Sayfaların altında dipnot ve bilgilendirmeler bulunmaktadır. Harita, kroki ve kuruluş gibi bilgiler genelde sayının son sayfalarında bulunmaktadır. Arka dış kapakta, bazı sayılarda Askerî Matbaada satılan kitapların listesi ve fiyatları vardır. *Tarih Kısmı*'nın fiyat bilgisi arka, dış kapak alt kısımdadır. Sayıların fiyatları tabiatıyla zamana ve eserin hacmine göre değişiklik göstermiştir. İlk 17 sayıya kadar 30 kuruş, 35. sayıya kadar 22,5 kuruştan satılan serinin, en pahalı 142 kuruşa en ucuz 21 kuruşa satıldığı tespit edilmiştir. *Tarih Kısmı* genel itibarıyla Osmanlı tarihindeki önemli savaşları, I. Dünya Savaşı'nı, Kurtuluş Savaşı'nı ve Balkan Savaşı'nı merkezinde, her sayıda bir muharebeyi ele alan bir askerî tarih incelemeleri dizisiydi. Tamamı asker olan yazarlar, Harp Tarihi Dairesinin seçtiği yazarlar, harp tarihi dairesi desteğiyle arşivden her türlü belgeyi temin edip sorumlu oldukları sayıları kaleme almışlardır.

Harp Tarihi Dairesi; başta Harp cerideleri, askerî konferansları, harp raporlarını ve muhtelif askerî belgeleri yazarlara temin etmiştir. Yazarlar, ayrıca kendi yazdıkları hatıratlardan, arkadaşlarının aldıkları bilgilerden ve resmi telgraf kayıtlarından faydalanmışlardır. *Tarih Kısmı*'nda ilk olarak yakın dönem savaşlarının incelendiği incelemelerin yanı sıra yabancı devletlerin askerî şahsiyetlerinin hatıratları da çeviri yoluyla neşredilmiştir. Buradaki kriter, çevirisi yapılan kişinin savaştaki rolünün önemli olmasıdır. Dolayısıyla amaç, olayları yalnızca tek kaynaktan değil karşıt muharip kuvvetlerin perspektifinden yansıtmaktır. Örneğin sekizinci sayıda General Papulas'ın ve General Trikopis'in Hatıratı ile General Franko'nun Raporu,[85] çevirileriyle Kurtuluş Savaşı; muharip karşıt görüşünün görüşleriyle tam olarak anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca çevirilerde sadece karşıt muharip kuvvetlerin mühim komutanlarının eserleri yer almamıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda müttefiki olan devletlerin ordularında görev almış mühim askerlerin de

[84] Alb. M. Neşet, *Büyük Harpte Romanya Cephesinde 6. Türk Kolordusu*, (78 Sayılı Askerî Mecmua'nın 19 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ekim 1930).
[85] Gen. Papulas, *Trikopisin Hatıratı ve Gen. Franko'nun Raporu*, çev. Yzb. İbrahim Halil, (67 Sayılı Askerî Mecmua'nın 8 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1927).

hatıratları çevrilmiştir.[86] Bununla beraber Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda müttefiki olup savaştan sonra yazdıkları resmî belgelerde Osmanlı Devleti'nin savaştığı cephelerdeki duruma dair eksiklik, çarpıtma veya Osmanlı Devleti'nin savaştaki rolünü 2. plana atan eserler de çevrilmiş. Bu eserlerdeki hatalar; sözü edilen savaşta görev almış subaylar, muharip devletlerin resmî kaynakları ya da yabancı hatıratlarla destekleyerek tekzip şeklinde düzeltilmiştir. Üçüncü tür ise Osmanlı döneminde önemli muharebelerin yazılmasıyla oluşturulan tarihi inceleme türü eserler olmuştur. Bu tür eserler yazılırken tarih metodolojisine uygun kaleme alınmaya çalışılmıştır. Dönemin ana kaynaklarından faydalanılarak kaleme alınmıştır.

2.5.1.*Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Yayınlanma Amacı ve Yayın Politikası

Askerî tarihe yönelik Batı tekelciliği, Türk subay kadrolarının alandaki uluslararası standartları karşılayacak biçimde kendi yakın ve şanlı geçmişini yüceltme arzusuyla örtüşmüştür. Bu arzu, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın yayımlanmasıyla somut bir karşılık bulmuştur. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın yayımlanma amacı derginin kendi sayfalarında açıkça ifade edilmiştir. *Tarih Kısmı*'nın çıkarılmasının temelinde, bağımsız ve özgün bir askerî edebiyat külliyatı oluşturma hedefi yer alır; zira o dönemde askerî tarihle ilgili mevcut eserlerin büyük çoğunluğu Avrupa kaynaklı tercümelere dayanmaktaydı. Bu nedenle yerli ve özgün bir askerî tarih kaynağı oluşturmak, fikir ve uygulama arasında bütünlük sağlamak amacı taşımıştır. Avrupa'dan aktarılan fikirlerin uygulamada yarattığı sorunlara son vermek ve milli askerî düşünceyi kurumsallaştırmak bu girişimin bir diğer hedefidir.[87] Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin ardından müttefik güçlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesi, Erken Cumhuriyet Dönemi siyasetçileri ve tarihçileri için merkeze alınan bir konu olmuştur. Türkiye açısından yakın geçmiş, muazzam zorluklara rağmen elde edilmiş bir başarı hikâyesi ve aynı zamanda şanlı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* ise bu şanlı dönemi kayıt altına almak ve Türk askerî tarih literatürüne özgün bir katkı sunmak amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır.

Tarih Kısmı'nın yayımlandığı iki savaş arası dönemde, Avrupa'da yeniden şekillenen ordular, askerî alanlara dair yeni ve özgün fikirlerin tartışılmasına ve bu

[86] Alman Yb. Guze, *Büyük Harpte Kafkas Cephesindeki Muharebeler*, çev. Yar. Hakkı, (79 Sayılı Askerî Mecmua'nın 20 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ocak 1931).
[87] Bnb. Nazmi, "Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı Neşriyatı Münasebetiyle Bir Mütalaa," *Askerî Mecmua*, sayı 79 (Ocak 1931): s. 41–44.

temelde hazırlanacak talimnamelere öncülük etmekteydi. Talimnamelerin oluşturulabilmesi için eski savaşların sistemli biçimde kaleme alınması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştı. Türkiye'de bu alandaki boşluğu doldurma görevi ise *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'na düşmüştür. Ayrıca *Tarih Kısmı*'nın yayımlanma amaçları arasında bilim ve sanat alanındaki gelişmelerin askerî teknolojiye etkilerini tespit etmek ve askerî yenilikleri yakından izlemek de bulunmaktaydı. Bir diğer önemli hedef ise savaşlara fiilen katılmış subayların tecrübelerini yeni nesil askerî kadrolara aktarmak ve bu kolektif bilgi birikiminin ordu bünyesinde muhafaza edilmesini sağlamaktı. Türklerin zengin askerî ve muharip geçmişine rağmen bu alandaki literatür eksikliğini gidermek de *Tarih Kısmı*'nın üstlendiği görevlerden biri olmuştur.[88]

Tarih Kısmı, ayrıca, savaş tecrübesi bulunmayan yeni askerî kadrolara muharebelerin küçük ve orta ölçekli işleyişini aktararak bir eğitim ve rehberlik işlevi de görmeyi amaçlamıştır. Tüm bu hedefler doğrultusunda *Tarih Kısmı*'nın oluşturulmasında en önemli etkenin dönemin Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak olduğu açıkça görülmektedir.[89] Çakmak, yakın dönem savaşlarına katılmış subay ve generallere bu muharebeleri kaleme almalarını ve karanlıkta kalmış yönlerini aydınlatmalarını istemiş; bu doğrultuda *Tarih Kısmı*'nın oluşumu sağlanmıştır. Yazarlar da eserlerini Mareşal'in bu isteği doğrultusunda kaleme aldıklarını ifade etmişlerdir.[90] Her ne kadar Fevzi Çakmak'ın görevinden ayrılmasından birkaç yıl sonra *Tarih Kısmı*'nın yayımı durmuş olsa da hedeflerin büyük bir kısmına ulaşılmış ve seri, 1950'lerden sonra Fahri Belen'in *Türk Kurtuluş Savaşı* gibi eserlerine ve ATASE bünyesinde kaleme alınan birçok askerî tarih çalışmasına kaynaklık etmişti

Tarih Kısmı'nın bir başka amacı ise Türklerin tarih boyunca çok önemli olayların baş aktörü olmasına rağmen bu olayların yazıya dökülmesindeki eksikliği kapatmaktır. 1920'lerin ortasında başlayan ordunun ve milletin bir bütün olması ve bu bütünün kurtarıcısının ordu komutanı olarak görülmesi, *Pembe Seri*'ye olan ilginin duygusal ve millî bir yönü olduğunu göstermektedir. Nitekim büyük fedakarlıklarla elde edilen kazanımların idraki için I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın tüm yönleriyle yeni

[88] Nazmi, "Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı Neşriyatı Münasebetiyle Bir Mütâlaa," *Askerî Mecmua*, sayı 79 (Ocak 1931): s. 41–44.
[89] Tümg. Vehbi Kocagüney, *Erzurum Kalesi ve Savaşları*, (126 Sayılı Askerî Mecmua'nın 61 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1942).
[90] Kur. Yzb. Hüsnü Ersü, *1912–1913 Balkan Harbinde Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, (109 Sayılı Askerî Mecmua'nın 50 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1938).

nesillere aktarılması için yine *Tarih Kısmı*'nın aracı olması istenmiştir. Nitekim yazılarda Osmanlı İmparatorluğunun köhnemiş ve ömrünü tamamlayıp ulusun hak ve menfaatlerini koruyamayacak kadar aciz ve çaresiz olduğunu buna karşın yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin genç, dinamik ve Türk milletinin üstünlüğüne ve kahramanlığına vurgu yapılmıştır.

Eserlerde bu mesajı takiben Atatürk'ün askerî ve liderlik rolüne değinilmiştir. Öte yandan tüm bu ana fikirler birikerek yeni nesil gençlere Türk milletinin azmi, iradesi, kahramanlığı ve vatan için hayatını önemsiz görerek feda etmesi faziletini anlatılmak ve aktarılmak istenmiştir. Elbette tüm bu hassasiyetlerden uzak olarak salt askerî tarih anlatısı meydana getirmek amacıyla da ciltler kaleme alınmıştır. Söz gelimi 49 numaralı tarih eki yalnızca Kurtuluş Savaşı'na iştirak eden 3. Kolordunun faaliyet ve tarihini yazmaya odaklanmıştı.[91] Bu durumun oluşmasında ele alınan sayıların yazarlarının farklı görüş ve yaklaşımlarında yatmaktadır. Örneğin *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* yazarlarından Süv. Alb. Recep Balkan, sayıyı kaleme alma amacını kısaca şu şekilde tarif etmiştir:[92] "Ordu ve süvari subaylarına harp tarihinin en önemli harp tecrübesini -komutanlık sanat ve esaslarını- ayrıntılarıyla inceleme fırsatı vermek, zaferin maddi ve manevi etkenlerini, taarruz fikrinin; azim ve iradenin başarı üzerindeki tesirini subaylara göstermek. Ayrıca düşman savaş yöntemleri ile muharip birliklerin gücü ve kabiliyet derecesi hakkında fikir vermektir. Bilhassa kendi birliklerimizin kahramanlıkla dolu şerefli ve övülecek muharebelerini tanıtarak maddi ve manevi güçlerini feyizli kaynaklarını kişinin ve toplumun ölçüsüz vasıflarını göstermektir. Bununla beraber sevk ve idare araçlarının harbin kazanılmasına etkisi veya aksi durumda harbin mağlubiyete sonuçlanmasına sebep olan nedenleri askerî meslek bakımından incelemek" Bir başka örnek olarak bir tarih eki yazarı olan Tuğgeneral Remzi Yiğitgüden, yazma amaçlarının kale savunmalarının iyi ve kötü yanlarını sonraki nesillere aktarmak olduğunu ifade etmiştir.[93]

Tarih Kısmı'nın kaleme alınma sebeplerinden birisi de Türk Kurtuluş Savaşı'yla ilgili karşıt muharip kuvvet olan Yunanlı askerlerin yaptıkları değerlendirmelerin eksik ya da yanlışlığını belirtmektir. Nitekim olayların doğrusunu ve gerçek

[91] Kur. Yb. F. S. T. Saner, *İstiklâl Savaşında 3. Kolordu 1. Safha (Mürettep Kolordu)*, (108 Sayılı Askerî Mecmua'nın 49 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1938).
[92] Süv. Alb. Recep Balkan, *Büyük Harpte Şark Cephesinde Sağ Kanat Harekâtı*, (141 Sayılı Askerî Mecmua'nın 70 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1946), s. 249.
[93] Tuğg. Remzi Yiğitgüden, *1912–1913 Balkan Harbinde Edirne Kale Muharebeleri*, (111 Sayılı Askerî Mecmua'nın 52 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1938).

sebeplerinin bizzat Kurtuluş Savaşı'nda bulunmuş askerler bu konuları kaleme alarak gelecek nesillere Kurtuluş Savaşı'yla ilgili doğru ve güvenilir bilgileri paylaşma amaçlamışladır.[94] Benzer bir durum I. Dünya Savaşı için de geçerlidir. Nitekim Osmanlı Devleti çatısı altında görev yapan Türk subayları, Avrupa'da yazılan I. Dünya Savaşı konulu askerî tarih anlatılarında Türk cepheleriyle ilgili eksik ve yanlış değerlendirmeleri yazdıklarıyla düzeltmek istemişlerdir.[95] Bu seride sayılardan tespit ettiğimize göre genel olarak harp tarihi külliyatında eksik olan küçük birlik harekatları da kaleme alınmıştır. Burada kaleme alınan muharebeler de yine detaylı şekilde incelenmiştir. Yakın dönem savaşları yazılırken daha çok bu ele alınan muharebelere şahitlik etmiş, görev almış subaylardan istifade edilmeye gayret edilmiştir.

2.5.2.*Tarih Kısmı*'nda Seçilen Temalar

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda işlenen temalar Osmanlı Devleti'nin 16. 17. ve 18. yüzyıllarda gerçekleştirdiği önemli muharebeler, 19. yüzyıldaki askerî çatışmalar ile ağırlıklı olarak 20. yüzyılda girdiği savaşlar, Millî Mücadele Dönemi (Kurtuluş Savaşı) ve dönemin küresel ölçekteki güncel çatışması olan II. Dünya Savaşı üzerine yapılan tarihsel incelemelerden oluşmaktadır. *Tarih Kısmı*'nda araştırma çerçevesi Osmanlı Devleti'nin 16.17.ve 18.yüzyılda siyasi ve askerî olarak rekabet ettiği Avusturya-Macaristan imparatorluğu ile girdiği muharebelere yer verilmiş bu muharebeler 16. yüzyılda gerçekleşen I.Viyana Kuşatması,[96] 17. yüzyılda gerçekleşen II. Viyana Kuşatması,[97] 17. yüzyıl Kanije Müdafaası,[98] 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin 1736-1739 Türk-Avusturya, Rusya Savaşı[99] gibi döneminin önemli taktik harekâtlarında da yer verilmiştir. Bu harekâtlar tarih metodolojisine uygun şekilde döneminin ana kaynakları incelenerek yazılmıştır. Bunların yanında dönemin ana kaynağı olan Umdetü'l-Hakâyık[100] gibi eserlerde yer alan muharebe detayları da

---

[94] Yzb. Selahattin, *Kurtuluş Savaşında 1. İnönü Meydan Muharebesi*, (89 Sayılı Askerî Mecmua'nın 30 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1933).
[95] Em. Alb. Mehmet Şefik, *Çanakkale – Arıburnu Savaşları ve 27. Alay*, (99 Sayılı Askerî Mecmua'nın 40 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1935).
[96] Yzb. Avni Savaşkurt, *1. Viyana Kuşatması (Kanuni Sultan Süleyman)*, (139 Sayılı Askerî Mecmua'nın 68 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1946).
[97] Kur. Alb. Necati Tacan, *Eski Türk Seferlerinden 2. Viyana Seferi 1683*, (136 Sayılı Askerî Mecmua'nın 65 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1945).
[98] Yzb. Avni Savaşkurt, *Kanije Müdafaası*, (138 Sayılı Askerî Mecmua'nın 67 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1945).
[99] Em. Yzb. Dükakinzade Feridun, *1736–1739 Türk–Avusturya–Rus Seferi*, (71 Sayılı Askerî Mecmua'nın 12 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Kasım 1928).
[100] Mar. Süleyman Paşa, *Ümdetü'l-Hakāyık*, (69 Sayılı Askerî Mecmua'nın 10 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1928).

aktarılmıştır. Daha sonra 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askerî rekabet ettiği Rusya ile girdiği siyasi ve askerî önemli sonuçları olan 1877-1878 (93 Harbi),[101] 93 Harbi içerisinde ve taktik seviyede Osmanlı üstünlüğü olan Plevne Müdafaasına da[102] yer verilmiştir.

20. yüzyıl savaşlarından Türk-İtalyan Savaşı,[103] Balkan Savaşları[104] da seride incelenmiştir. Bunlara da rağmen daha önce de zikrettiğimiz üzere *Tarih Kısmı* ağırlık olarak yakın dönem savaşlarının incelenmesine odaklanmıştır.

I. Dünya Savaşı, seri içerisinde çok detaylı şekilde incelenmiştir. Ayrıca I. Dünya Savaşı'ndaki müttefikler ve Osmanlı Devleti'nin savaştığı devletlerde yazılan resmî ve hatırat türü yazıların da bir kısmı çevrilerek bir bütün halinde savaş yazılmaya çalışılmıştır. *Tarih Kısmı*'nda I. Dünya Savaşı'ndan sonra en çok üzerinde durulan yazılan savaş ise Kurtuluş Savaşı'dır. Kurtuluş Savaşı'nın yazımında da benzer yöntem benimsenmiştir. İncelenen konular detaylı bir şekilde karşıt muharip kuvvet olan Yunan kuvvetlerine ait resmî belgeler ve Yunanlı üst düzey rütbeli subayların hatıratları ile Kurtuluş Savaşı bir bütün olarak yazılmaya çalışılmıştır. Ayrıca *Tarih Kısmı*'nda yazıldığı dönemin güncel olaylarına da yer verildiği olmuştur.[105] *Tarih Kısmı*'nın yazıldığı dönemin güncel olaylarına da sayılarda yer verildiğini zikretmiştik.[106] Nitekim İkinci Dünya Savaşı hakkında çeviri ve monografik eserlerden oluşan yazılar kaleme alınmıştır. Sözgelimi Alman-Rus Savaşı, Amerikan-Japon Savaşı, Pasifik Savaşı gibi savaşın sonucuna etki eden önemli muharebelere yer verilmiştir

[101] Yzb. Mehmet Atıf, *1293 Senesinde Kars'ın Sükûtu Sebepleri Hakkında Rapor*, (63 Sayılı Askerî Mecmua'nın 4 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1926).
[102] Em. Alb. Talât, *Plevne Müdafaası*, (66 Sayılı Askerî Mecmua'nın 7 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1927).
[103] Kur. Yzb. İ. Revol, *1911–1912 Türk–İtalyan Harbi*, çev. Emekli Tümgeneral Kadri Demirkaya, (118 Sayılı Askerî Mecmua'nın 58 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1940).
[104] Alb. Alâeddin, *Balkan Harbinde Dördüncü Fırkanın Harekâtı*, (61 Sayılı Askerî Mecmua'nın 2 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1926).
[105] *Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti Özet Raporu: Pasifik Savaşı*, çev. Em. Kur. Alb. Hilmi Oray, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 72 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1947).
[106] Andre François Poncel, *Hitler ve Reichswehr Generalleri*, çev. Kur. Alb. Nazım Erten, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 71 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1947).

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yazılan sayıların konu dağılımı şöyledir:

Tablo 1: *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Konularına Göre Dağılımı

Konu	**Sayı**
İkinci Dünya Savaşı	3
Kurtuluş Savaşı	20
I. Dünya Savaşı	28
Balkan Savaşları	10
1912 Osmanlı-İtalyan savaşı	2
1877-1878 (93) Osmanlı-Rus Savaşı	5
Eski Osmanlı Savaşları	4
Toplam	**72**

Kaynak: Hazırlayan tarafından derlenmiştir.

Tabloda da verildiği gibi *Tarih Kısmı*'nda tespit edilen toplam 72 sayının 62 sayısı 20. yüzyıldaki savaşlara aittir. Bu 62 sayının 3 tanesi sayı İkinci Dünya Savaşı üzerine yazılmıştır. Geri kalan 59 sayı Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Kurtuluş Savaşı üzerine yazılmıştı.

2.5.3. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Mevcut Sayıları

Çalışmanın konusu olan *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* 1926-1948 yılları arasında toplamda 72 sayı yayımlanmıştır. Türkiye'deki hiçbir kütüphanede tam koleksiyonu yoktur. Nüshaları en çok Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, İstanbul Belediye Kütüphanesi (Taksim Atatürk Kitaplığı), Milli Savunma Üniversitesi Kütüphanesi (İstanbul) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi

koleksiyonlarında bulunmaktadır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın kütüphanelerde bulunan nüshaları şunlardır:

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi: 1 (1926); 5-8 (1927); 9, 12 (1928); 13-15 (1929); 17-19 (1930); 20, 21, 23, 24 (1931); 25, 27, 28, 28 (1932); 29, 30, 31, 32 (1933); 33,34 (1934); 38, 39 (1935); 45 ,47 (1937); 58 (1940); 67 (1945)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı: 1 (1926); 2 (1926); 3 (1926); 4 (1926);5 (1927); 6 (1927); 9 (1928); 21 (1931); 25 1932); 31 (1933); 36 (1934); 37 (1935); 43 (1936); 46 (1937); 47 (1937); 48 1937); 50 (1938); 51 (1928); 52 (1938); 54 (1939); 56 (1940); 60 (1942); 63 (1944); 69 (1946)

Millî Savunma Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (İstanbul): 13 (1929);14 (1929); 15 (1929); 16 (1930); 17 (1930); 18 (1930);19 (1930); 22 (1931); 23 (1931); 24 (1931); 28 (1932); 29 (1933); 33 (1934); 34 (1934); 35 (1934); 38 (1935); 39 (1935); 40 (1935); 41 (1936); 42 (1936); 44 (1936); 53 (1939); 58 (1940); 65 (1945); 66 (1945); 67 (1945); 68 (1946); 70 (1947); 71 (1947); 72 (1947)

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi: 20 (1931); 27 (1932); 49 (1938); 55 (1939); 57 (1940); 59 (1940) ;62 (1944); 64 (1944)

3. *ASKERÎ MECMUA*'NIN TARİH KISMI'NIN METEDOLOJİK DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, metodolojik açıdan incelenecektir. Söz konusu incelemede, yazar kadrosu ve bu yazarların tarihsel bilgi üretiminde başvurdukları kaynaklar, temel analiz unsurları olarak ele alınacaktır. Amaç, *Tarih Kısmı*'nın nasıl bir tarihçilik anlayışını yansıttığını ortaya koymak, aynı zamanda bu anlayışın dönemin askerî düşüncesi ve ideolojik yönelimleriyle ilişkisini değerlendirmektir. Tarihsel anlatıların oluşumunda yazar kimliği, yazım tarzı ve kullanılan kaynak türleri belirleyici unsurlar arasında yer alır. Bu bağlamda *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda görev alan askerî tarih yazarlarının meslekî formasyonları, tarihî olaylara yaklaşım biçimleri ve bilgi üretim süreçleri analiz edilerek askerî tarihçiliğin bu özgün mecrası üzerinden bir metodoloji değerlendirmesi yapılacaktır. *Askerî Mecmua*'nın tarih eklerinin yazarları, arşiv kaynakları, hatıratlar, çeviri eserler, yerli literatür gibi çeşitli kaynak türlerinden faydalanmışlardır. Yazarlar tarih eklerinde bu kaynakları kullanarak dönemin askerî olaylarını kapsamlı bir şekilde ele almış ve Türk askerî tarihine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu çalışmalar hem dönemin resmi askerî zihniyetini hem de bireysel deneyimleri yansıtarak askerî tarih yazımına derinlik katmıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, 1926-1948 yılları arasında kitap hâlinde yayımlanan ve ciddi bir askerî tarih külliyatı niteliği taşıyan bir yayındır.[107]

3.1.Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nda Yazar Profilleri ve Yazım Metodolojisi

Tarih yazıcılığı, yalnızca geçmişi belgeleyen bir faaliyet olmanın ötesinde onu anlamlandırma ve yeniden inşa etme süreci olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda tarihî metinlerin üreticileri; yazdıkları dönemin sosyal, siyasal ve kurumsal yapılarından bağımsız düşünülemez.[108]*Askerî Mecmua Tarih Kısmı*, erken Cumhuriyet Dönemi'nde önemli bir askerî tarih anlatısı olarak özellikle askerî çevrelerin tarih

[107] Pehlivanlı, *agm.*, s. 252.
[108] E. H. Carr, *Tarih Nedir?* çev. Misket Gizem Gürtürk, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), s. 82.

anlayışını ve tarih yazımına katkılarını yansıtan özgün bir kaynak niteliğindedir. Söz konusu yazarlar, tarihsel olaylara yalnızca dışarıdan bakan gözlemciler değil aynı zamanda bu olayların doğrudan öznesi olan bireylerdir. Bu durum, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yayımlanan tarihî metinleri yalnızca tarihsel bilgi aktaran belgeler olmaktan çıkararak tanıklık ve yorum içeren birer birincil kaynak konumuna yükseltmektedir. Ancak bu yazıların büyük kısmının formel tarihçilik eğitimi almamış kişilerce kaleme alınmış olması tarih yazıcılığı açısından belirli metodolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Buna karşın kişisel gözlem, askerî tecrübe ve kurumsal hafıza gibi unsurlar söz konusu metinlerin tarihsel değerini artıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yer alan metinler; klasik akademik tarihçiliğin metodolojik normlarına tam anlamıyla uymamakla birlikte askerî tarihçiliğin pratik bilgi, tanıklık ve kurumsal bellek gibi bileşenlerini bünyesinde taşıması bakımından tarihsel araştırmalar için değerli bir kaynak sunmaktadır. Yazar profilleri üzerinden yapılan analizler, *Askerî Mecmua*'nın tarih anlatısında öne çıkan bazı metodolojik eğilimleri ortaya koymaktadır. Bunlar arasında olay merkezli anlatım, askerî terimlerin yoğun kullanımı, taktik ve strateji analizleri, kahramanlık teması ve millî bir anlatı oluşturma çabası ilk sıralarda yer almaktadır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yayımlanan yazılar, doğrudan Harp Tarihi Encümenliği tarafından belirlenen bir kadro tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazarlar, çoğunlukla aktif görevde bulunan askerî personel ile emekli subaylardan oluşmaktadır. Encümenlik, bu yazarları belirlerken herhangi bir sivil tarihçi ya da akademik tarihçi grubuyla iş birliğine gitmemiş, askerî tarih yazımını tamamen askerî çevrelerin denetiminde ve yönlendirmesinde sürdürmüştür. *Tarih Kısmı*'nda yer alan yazıların tamamını kurmay subaylar emekli subaylar tarafından kaleme alınmış olması, bu bölümün hem içerik hem de bakış açısı bakımından resmî bir nitelik taşımasına neden olmuştur. Bu durum, *Tarih Kısmı*'nın askerî tarihçilik açısından büyük bir kaynak değerine sahip olmasına rağmen genel tarihçilik disiplini içinde yeterince tanınmamasına yol açmıştır. Söz konusu sınırlılığın temel nedenlerinden biri, askerî tarih ile genel tarih arasında var olan epistemolojik ve metodolojik farklılıklardır. Her ne kadar askerî tarih, genel tarih disiplininin bir alt dalı olarak değerlendirilse de konu seçimi, yazım amacı ve yaklaşım biçimi açısından iki alan arasında belirgin farklar

bulunmaktadır.[109] Bu farkların başında konu seçimi gelir. Genel tarih, geçmişte insan topluluklarının gerçekleştirdiği her türlü faaliyeti inceleme potansiyeline sahipken; askerî tarih, daha dar bir çerçevede, çoğunlukla savaş, çatışma, ordu yapısı ve askerî strateji gibi konulara odaklanır. Askerî tarihçiliğin bu konu sınırlandırması, yalnızca tarihsel olayları belgelemek amacıyla değil aynı zamanda askerî eğitim ve danışmanlık fonksiyonu taşımak amacıyla yapılmaktadır. Bu nedenle askerî tarih faydacılık ilkesine dayalı bir bilgi üretimi pratiği sergiler. Yazılan her metin, doğrudan ya da dolaylı olarak askerî yapıya katkı sağlama, eğitim süreçlerinde kullanılabilme ve kurumsal hafızayı koruma amacı güder. Bu yaklaşım; tarihsel olayların seçilmesinde, anlatım tarzında ve değerlendirme ölçütlerinde genel tarihçiliğe kıyasla daha işlevsel ve uygulamaya dönük bir metodoloji benimsenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, yalnızca bir tarih anlatısı değil aynı zamanda kurumsal bir eğitim ve yönlendirme aracıdır.

Bu bölümde, *Tarih Kısmı*'nda kullanılan kaynaklara geçmeden önce, askerî tarih ile genel tarih arasındaki bu metodolojik ayrımların daha ayrıntılı biçimde analiz edilmesi, *Askerî Mecmua*'nın tarihsel konumunu kavrayabilmek açısından gereklidir. Konu seçiminden sonra aralarındaki diğer fark, genel tarihte objektiflik açısından olaylar hakkında sağlıklı ve tarafsız yargıya varabilmek için olayların üzerinden belli bir zamanın geçmesi gerekirken, askerî tarihte olayların üzerinden belli bir zaman geçmeden de konular incelenebilir olmasıdır. Askerî tarihte askerî harekât içeren olaylar, bir sonraki harekât için örnekleme yapılarak ders çıkarabilmek amacıyla hızla kaleme alınır. Askerî tarihte olayların gecikmeden kaleme almak hatta olayların yaşanırken yazılması gerekir.[110] *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda görev alan yazarlar, doğrudan Genelkurmay Başkanlığına bağlı Harp Tarihi Encümenliği tarafından belirlenmiştir. Encümenlik, bu süreçte yalnızca askerî kökenli yazarları tercih etmiş; yazarlık görevine aktif ya da emekli olmuş subaylar arasından seçim yapmıştır. Mevcut sayıların incelenmesi sonucunda, *Tarih Kısmı*'nın hazırlanmasında hiçbir sivil yazar ya da akademik tarihçiden faydalanılmadığı açıkça anlaşılmaktadır.

Tarih yazıcılığı, yalnızca geçmişi belgeleyen bir faaliyet olmanın ötesinde, geçmişi anlamlandırma ve yeniden inşa etme süreci olarak da değerlendirilmektedir.

[109] Yücel Aktar, "Askerî Tarihin Tanımı ve Metodolojisi," *Birinci Askerî Tarih Semineri*, 1983, Ankara, s. 5.
[110] Aktar, *age.*, s. 6.

Bu bağlamda, tarihî metinlerin üreticileri, yazdıkları dönemin sosyal, siyasal ve kurumsal yapılarından bağımsız düşünülemez. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, erken Cumhuriyet Dönemi'nde önemli bir askerî tarih anlatısı olarak, özellikle askerî çevrelerin tarih anlayışını ve tarih yazımına katkılarını yansıtan özgün bir kaynak niteliği taşımaktadır. Söz konusu yazarlar, tarihsel olaylara yalnızca dışarıdan bakan gözlemciler değil, aynı zamanda bu olayların doğrudan öznesi olan bireylerdir. Bu durum, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yayımlanan metinleri, yalnızca tarihsel bilgi aktaran belgeler olmaktan çıkararak, tanıklık ve yorum içeren birer birincil kaynak konumuna yükseltmektedir. Bununla birlikte bu yazıların büyük kısmının formel tarihçilik eğitimi almamış kişilerce kaleme alınmış olması, tarih yazıcılığı açısından belirli metodolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Buna karşın kişisel gözlem, askerî tecrübe ve kurumsal hafıza gibi unsurlar, söz konusu metinlerin tarihsel değerini artıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. Yazarların kendilerinin de bulunduğu olaylar hakkında yazmaları tarihçiliğin temel ilkelerinden olan tarafsızlık ilkesi objektifliği sınırlamıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yer alan metinler, klasik akademik tarihçiliğin metodolojik normlarına tam anlamıyla uymamakla birlikte askerî tarihçiliğin pratik bilgi, tanıklık ve kurumsal bellek gibi bileşenlerini içermesi bakımından tarihsel araştırmalar için değerli bir kaynak sunmaktadır. Yazar profilleri üzerinden yapılan analizler, *Askerî Mecmua*'nın tarih anlatısında öne çıkan bazı metodolojik eğilimleri de ortaya koymaktadır. Bunlar arasında olay merkezli anlatım, askerî terimlerin yoğun kullanımı, taktik ve strateji analizleri, kahramanlık teması ve millî bir anlatı oluşturma çabası ilk sıralarda yer almaktadır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yayımlanan yazılar, doğrudan Harp Tarihi Encümenliği tarafından belirlenen bir kadro tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazarlar, çoğunlukla aktif görevde bulunan askerî personel ile emekli subaylardan oluşmaktadır. Encümenlik, yazarları belirlerken herhangi bir sivil tarihçi ya da akademik tarihçi grubuyla iş birliğine gitmemiş; askerî tarih yazımını tamamen askerî çevrelerin denetiminde ve yönlendirmesinde sürdürmüştür. Sivil akademisyen herhangi bir destek alınmamasından dolayı askerî tarih yalıtılmış bir alan olarak kalmış uzun bir süre askerlerin işi olarak görülmüştür.

Tarih Kısmı'nda yer alan yazıların tamamının kurmay subaylar veya emekli subaylar tarafından kaleme alınmış olması, bu bölümün hem içerik hem de bakış açısı bakımından resmî bir nitelik taşımasına yol açmıştır. Bu durum, *Tarih Kısmı*'nın askerî

tarihçilik açısından büyük bir kaynak değerine sahip olmasına rağmen, genel tarihçilik disiplini içinde yeterince tanınmamasına neden olmuştur. Bu sınırlılığın temel nedenlerinden biri, askerî tarih ile genel tarih arasında var olan epistemolojik ve metodolojik farklılıklardır. Her ne kadar askerî tarih, genel tarih disiplininin bir alt dalı olarak değerlendirilse de konu seçimi, yazım amacı ve yaklaşım biçimi açısından iki alan arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Bu farkların başında konu seçimi gelir. Genel tarih, geçmişte insan topluluklarının gerçekleştirdiği her türlü faaliyeti inceleme potansiyeline sahipken; askerî tarih, daha dar bir çerçevede, çoğunlukla savaş, çatışma, ordu yapısı ve askerî strateji gibi konulara odaklanır. Askerî tarihçiliğin bu konu sınırlandırması, yalnızca tarihsel olayları belgelemek amacıyla değil, aynı zamanda askerî eğitim ve danışmanlık fonksiyonu taşımak amacıyla yapılmaktadır. Bu nedenle askerî tarih, faydacılık ilkesine dayalı bir bilgi üretimi pratiği sergiler. Yazılan her metin, doğrudan ya da dolaylı olarak askerî yapıya katkı sağlama, eğitim süreçlerinde kullanılabilme ve kurumsal hafızayı koruma amacı güder. Bu yaklaşım, tarihsel olayların seçilmesinde, anlatım tarzında ve değerlendirme ölçütlerinde genel tarihçiliğe kıyasla daha işlevsel ve uygulamaya dönük bir metodoloji benimsenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, yalnızca bir tarih anlatısı değil, aynı zamanda kurumsal bir eğitim ve yönlendirme aracıdır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda tespit edilen 72 sayıyı toplam 47 farklı yazar kaleme almıştır. Bazı yazarların birden çok sayıyı da kaleme aldığı görülmüştür. Örneğin Mahmut Beliğ 5 sayı, Orgeneral İzzettin Çalışlar 4 sayı, Yarbay Selahattin 5 sayı kaleme almıştır. Diğer yazarlar birer, ikişer veya üçer sayı kaleme alanlar da olmuştur. Bu duruma I. Dünya Savaşı'nda savaşan muharip devletlerin, savaşla ilgili yazılar yazılmasına ağırlık vermeleri üzerine bu durum üst düzey Türk subay kadrosunu da etkilemiştir. Özellikle Mareşal Fevzi Çakmak'ın girişimleri ve desteğiyle harp tarihi çalışmaları başlamıştır. Yazarların önemli bir özelliği yazılan savaşta görev almış ya da şahit olduğu olayları bizzat birinci ağızdan yazmıştır. Bu özelliğiyle *Tarih Kısmı*'nı daha da önemli kılmaktadır. Harp tarihi dairesinin tarih yazma işini sivil akademisyenlere vermemesi ya da sivillerden yardım almaması *Tarih Kısmı*'nı resmi rapor ve tarihi belge arasında metodolojik açıdan yarı tarih belgesi sıfatı olmasına neden olmuştur. *Tarih Kısmı* yazarları Genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak'ın isteğiyle yazdıklarını belirtmiştir Yazarların, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda sayılarda kullandıkları askerî rütbeler değişiklik gösterir. Örneğin Hulusi

Baykoç'un 51.sayıda yayınlanan "Büyük Harpte Kafkas ve Irak Cephesinde 52.Tümen"[111] isimli çalışmasında rütbesi Kurmay Yüzbaşıdır. Buna karşılık 60. sayıda yayınlanan "Büyük Harpte Kafkas ve Irak Cephesinde 52.Tümen 2.kısım"[112] isimli çalışmasında ise rütbesi Kurmay Albaydır. Yazarların rütbelerinin dağılımı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın Yazarlarının Rütbelerine Göre Dağılımı

Rütbe	**Yazılan Sayı**
Mareşal	2
Orgeneral	4
Korgeneral	1
Tümgeneral	5
Tuğgeneral	4
Albay	24
Yarbay	12
Binbaşı	4
Yüzbaşı	12
Toplam	**68**

Kaynak: Hazırlayan tarafından derlenmiştir.

Tabloda da görüldüğü gibi yazarların büyük bir bölümü Albay ve daha alt rütbelerden oluşmaktadır. *Tarih Kısmı* yazarları sayıları yazdıklarında askerî görevde aktif görevde olanlar ve askerlikten emekli olmuş kişilerden oluştuğunu yukarıda

[111] Kur. Yzb. Hulusi Baykoç, *Büyük Harpte Kafkas ve Irak Cephesinde 52. Tümen*, (110 Sayılı Askerî Mecmua'nın 51 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1938).
[112] Kur. Alb. Hulusi Baykoç, *Büyük Harpte Kafkas ve Irak Cephesinde 52. Tümen, 2. Kısım*, (125 Sayılı Askerî Mecmua'nın 60 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1942).

belirtmiştik. Yazarlar sayıların başlangıç bölümünde kısaca *Tarih Kısmı*'nı yazma amaçlarından savaştaki görevlerinden ve faydalandığı kaynaklardan bahsetmişlerdir.[113] Yazarların *Tarih Kısmı*'na yazdıkları konuyu yazmadan önce aynı konu üzerine daha önceden anı ve hatırat yazanlarda mevcuttur. Yazarlar sadece *Tarih Kısmı*'nda yazmamış aynı zamanda *Askerî Mecmua*da makale yazanlarda bulunmaktadır. Örneğin İsmail Berkuk 35. sayıda "Büyük Harpte Güney Kafkasya'daki Faaliyetlerimiz ve 15.Fırkanın Harekâtı ve Muharebeleri"[114] isimli çalışmasını yazmış buna karşılık *Askerî Mecmua*da 117.sayıda ise "Irak'ta Garraf Muharebeleri"[115]isimli makaleyi yazmıştır. *Tarih Kısmı* sayıların yazarları tamamı hakkında yeterli bilgi tespit edilememiştir. Bunun temel nedeni *Tarih Kısmı*'nda yazarlar ile ilgili adı rütbesi dışında herhangi bir bilgi verilmemesidir. Diğer bir sebebi ise *Tarih Kısmı* yazarlarının orta ve küçük birliklerde görev yapan subaylardan oluştuğundan gerek I. Dünya Savaşı'nda gerekse de Kurtuluş Savaşında görev alan subayların üst rütbeliler dışındaki subaylar hakkında pek fazla kayıt tutulmamıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* yazarlarından tespit ettiğimiz yazarlar şunlardır: İlk bilgi vereceğimiz yazar Em. Kur. Yzb. Süleyman İzzettir. *Tarih Kısmı*'nda yazar hakkında askerî rütbesi dışında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yazar Süleyman İzzet Yeğindir. Yazar 1881 yılında Şam'da dünyaya gelmiştir.1902 yılında harp okulundan teğmen rütbesiyle mezun olmuş ardından I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaşa katılan Süleyman İzzet Yeğin 1916'da Kafkas Cephesi'nde Tortum-Azap-Erzurum Muharebeleri'ne katılmıştır. Ardından Romanya Cephesi'nde görev yapmıştır.1918 yılında açığa alınan yazar 1922 yılında emekliye ayrılmıştır. Süleyman İzzet Yeğin 1944 yılında vefat etmiştir. Yazarın; "Büyük Harpte 15. Piyade tümeninin Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'daki Hareketleri ve Muharebeleri" ve "Büyük Harbin başında II.İhtiyat ve Nizamiye Tümenleri ile Aras Güney Müfrezesinin Muharebeleri" adında iki eseri bulunmaktadır.[116]

---

[113] Alb. M. Neşet, *Büyük Harpte Romanya Cephesinde 6. Türk Kolordusu*, (78 Sayılı Askerî Mecmua'nın 19 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ekim 1930).

[114] Alb. İsmail Berkuk, *Büyük Harpte (1918) Kuzey Kafkasya'daki Faaliyetlerimiz ve 15. Fırkanın Harekâtı ve Muharebeleri*, (94 Sayılı Askerî Mecmua'nın 35 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1934).

[115] İsmail Berkuk, "Irak'ta Garraf Muharebeleri," (117 Sayılı Askerî Mecmua), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1940).

[116] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi*, c. 3, (Ankara, 2009), s. 225–226.

Tarih Kısmı yazarlarından hakkında bilgi vereceğimiz ikinci yazar Kur. Alb. Mahmut Beliğdir. Yazar Mahmut Beliğ Uzdil'dir. Yazar 1872 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Emin Beydir.1889 yılında Harp Okuluna girmiş,1892 yılında Teğmen,1895 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Askerî görevleri ise 1895'te 4.ordu emrinde,1909 yılında 2.ordu kurmay heyeti görevine atanan yazar, 1910 yılında 4'üncü Ordu Kurmay Başkanı olarak atandı. Balkan Savaşı'na Çatalca Ordusu ve Sağ Kanat Kurmay Başkanı olarak katıldı. Bu Ordunun lağvı üzerine 6'ncı Tümen Komutanı, 1915 yılında Çatalca Hattı Müdafaası Komutanı görevine atanan Mahmut Beliğ 10 Aralık 1945'te vefat etti [117]

Yazar *Tarih Kısmı*'nda en çok sayı kaleme alan yazarlardandır. Mahmut Beliğ ikisi çeviri olmak üzere toplam beş sayı yazmıştır. Yazarın yazdığı sayılar şöyledir:

1- "Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı."[118]
2- İsviçreli Alb. F.Feyler'in "Makedonya Harbi ve 46.Fırkanın Makedonya Cephesindeki Harekâtı."[119]
3- İsviçreli Alb. F.Feyler'in "Makedonya Harbi 1916-1918, C.2."[120]
4- "Balkan Harbinde Mürettep 1.Kolordunun Harekâtı."[121]
5- "Balkan Harbinde Çatalca Sağ Kanat Ordularının Harekâtı."[122]

Hakkında bilgi vereceğimiz bir diğer yazar İsmail Berkuk'tur. 1890 yılında Kayseri Pınarbaşı'na bağlı Yağlı Pınar köyünde dünyaya gelmiştir. Askerî eğitimine önce Harp Okulunda başlayan yazar, ardından Harp Akademisini 1910 yılında bitirmiştir. Askerî görevi Önce Makedonya'da, başlamış, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Irak ve Kafkasya cephelerindeki çeşitli birliklerde kurmay görevlerinde bulundu. Mondros Mütarekesi'nden sonra 1918'de İstanbul'a döndü. Kurtuluş Savaşı'ndaki faaliyetleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Cumhuriyet

[117]Emekli Sandığı Arşivi, Tasnif No: 13364, Belge No: 192223.
[118] Em. Alb. Mahmut Beliğ, *Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı*, (68 Sayılı Askerî Mecmua'nın 9 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1928).
[119] İsviçreli Alb. Feyler, *Makedonya Harbi ve 46. Fırkanın Makedonya Cephesindeki Harekâtı*, çev. Em. Alb. Mahmut Beliğ, (72 Sayılı Askerî Mecmua'nın 13 Sayılı Tarih Kısmı, C. 1), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1929).
[120] İsviçreli Alb. F. Feyler, *Makedonya Harbi 1916–1918*, çev. Em. Alb. Mahmut Beliğ, (73 Sayılı Askerî Mecmua'nın 14 Sayılı Tarih Kısmı, C. 2), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1929).
[121] Em. Alb. Mahmut Beliğ, *Balkan Harbinde Mürettep 1. Kolordunun Harekâtı*, (74 Sayılı Askerî Mecmua'nın 15 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1929).
[122] Em. Alb. Mahmut Beliğ, *Balkan Harbinde Çatalca Sağ Kanat Ordularının Harekâtı*, (80 Sayılı Askerî Mecmua'nın 21 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Nisan 1931).

Dönemi'nde de çeşitli askerî görevlerde bulunmuştur. Binbaşı rütbesinde iken askerî okullarda ve Harp Akademisi'nde taktik dersleri vermiştir. Verdiği dersler "Türk Ordusunun Hocası" lakabını kazandırmıştır. Bu yönüyle İsmail Berkuk, birçok ünlü askerîn hocalığını yapmıştır. 1936'da Harp Tarihi Encümeni Başkanlığı'na getirildi. 1946'da Askerî Yargıtay Üyesi oldu. Tuğgeneral rütbesinde iken kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Askerlikten emekli olduktan sonra siyasete girmiştir. 1950-1954 yıllarında IX. Dönem Demokrat Partiden TBMM'de Kayseri milletvekili olarak görev yaptı. 1954 seçimlerinde milletvekili seçildi. Ancak Londra'da geçirdiği bir ameliyat sonucu aynı yıl öldü.[123] Yazar hem *Askerî Mecmua*da hem de *Tarih Kısmı*'nda yazmıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda bir sayı kaleme almıştır. Bu sayı "Büyük Harpte (1918) Kuzey Kafkasya'daki Faaliyetlerimiz ve 15. Fırkanın Harekâtı ve Muharebeleri,"[124] Yazarın *Askerî Mecmua*'da iki adet makalesi yayınlanmıştır. Bu makaleler şöyledir;

"Irak Cephesindeki Muharebelere Dair Bazı Hatıralarım"

"Irak'ta Garraf Muharebeleri"

Hakkında bilgi vereceğimiz sonraki yazarımız Org. İzzetin'dir. Yazar İzzettin Çalışlardır. İzzettin çalışlar 1882'de Yanya'da doğdu. Ataullah Bey'in oğludur. Eğitim hayatı 1901 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümayuna giren yazar. Bu okuldan 1903 yılında mezun olmuştur. Ardından 1906 yılında harp akademisinden mezun olmuştur. Askerî görevleri ilk olarak staj için 3.ordu emrinde başlamıştır. İzzettin Çalışlar 1912-1913 Balkan; 1914-1918 Birinci Dünya; 1919-1922 İstiklâl Savaşı'na katıldı (1 Temmuz 1920'de). Yakın dönem savaşlarına katılmıştır. Yazar 20 Aralık 1939'da isteğiyle emekliye ayrıldı. Yazar askerlik görevinden sonra siyasete girmiştir.1939'da Aydın Milletvekili; 1940'ta Muğla Milletvekili (VI. ve VII. dönem); 1947'de Balıkesir Milletvekili (VIII. Dönem).[125] Org. İzzettin Çalışlar 20 Ağustos 1951'de öldü. Cenazesi İstanbul-Edirnekapı Şehitliğine defnedilmiştir. Naaşı 25 Ekim 1988'de Devlet Mezarlığı'na nakledildi. Katıldığı harplerde Osmanlı, Alman, Avusturya-Macaristan Devletleri'nce çeşitli nişan ve madalyalarla; TBMM tarafından da İstiklâl

---

[123] Hakan Türkkan, "Askerî Mecmua'da Birinci Dünya Savaşı Türk Cepheleri (1–145. Sayılar)," (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 11.

[124] Alb. İsmail Berkuk, *Büyük Harpte (1918) Kuzey Kafkasya'daki Faaliyetlerimiz ve 15. Fırkanın Harekâtı ve Muharebeleri*, (94 Sayılı Askerî Mecmua'nın 35 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1934).

[125] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi*, (Ankara, 2009), s. 220–222.

Madalyası ve Takdirname ile ödüllendirilmiştir. Yazar, *Tarih Kısmı*'nda dört sayı kaleme almıştır. Ayrıca yazar *Tarih Kısmı*'nda en fazla sayı kaleme alan yazarlardandır. Yazarın kaleme aldığı bütün sayılar Kurtuluş Savaşı üzerinedir. Yazarın *Tarih Kısmı*'nda daha çok kurtuluş savaşı üzerine yoğunlaştı tespit edilmiştir. Yazarın kaleme aldığı sayılar şunlardır.

1- "İstiklal Harbi Hatıratı,2.Kısım 61.Fırkanın Gediz, Kütahya Muharebeleri,"[126]

2- "İstiklal Harbi Hatıratı 2.İnönü Muharebesinde 61.Fırka,"[127]

3- "İstiklal Harbi Hatıratı 4.Kısım Sakarya Meydan Muharebesinde 1.Grup,[128]

4- "İstiklal Harbi Hatıratı 5.Kısım Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1.Grup,"[129]

Tarih Kısmı yazarlarından bilgi vereceğimiz yazar Şefik Aker'dir. *Tarih Kısmı*'nda sayıları kaleme alırken Em. Alb. rütbesi dışında hakkında herhangi bir bilgi yer almamıştır. Yazar Mehmet Şefik Aker'dir. Yazar 1877 yılında Manastırda doğmuştur. Babası Selim Beydir. Mehmet Şefik Aker 1894'te Harp Okuluna girmiştir. Harp Okulundan 1896 yılında mezun olmuştur. Katıldığı savaşlar 1896 Osmanlı-Yunan Savaşı,1911-1912 Osmanlı-İtalyan Savaşı,1912-1913 Balkan Savaşları,1914-1918 I. Dünya Savaşı ve 1919-1922 Kurtuluş Savaşı gibi yakın dönem savaşlarının tamamına katılmıştır. Mehmet Şefik Aker 1964 yılında İstanbul'da ölmüştür.[130]Yazar *Tarih Kısmı*'nda dört sayı kaleme almıştır. Yazarın I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Yazarın kaleme aldığı sayılar şöyledir;

1- "Çanakkale -Arıburnu Savaşları ve 27.Alay"[131]

2- "İstiklal Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57.Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi"[132]

---

[126] Org. İzzettin, *İstiklâl Harbi Hatıratı: 2. Kısım 61. Fırkanın Gediz, Kütahya Muharebeleri*, (84 Sayılı Askerî Mecmua'nın 25 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1932).
[127] Org. İzzettin, *İstiklâl Harbi Hatıratı: 2. İnönü Muharebesinde 61. Fırka*, (85 Sayılı Askerî Mecmua'nın 26 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1932).
[128] Org. İzzettin, *İstiklâl Harbi Hatıratı: 4. Kısım Sakarya Meydan Muharebesinde 1. Grup*, (86 Sayılı Askerî Mecmua'nın 27 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1932).
[129] Org. İzzettin, *İstiklâl Harbi Hatıratı: 5. Kısım Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1. Grup*, (87 Sayılı Askerî Mecmua'nın 28 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1932).
[130] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Birinci Dünya Savaşına Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi*, c. 3, (Ankara, 2009), s. 77-79.
[131] Em. Alb. Mehmet Şefik, *Çanakkale–Arıburnu Savaşları ve 27. Alay*, (99 Sayılı Askerî Mecmua'nın 40 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1935).
[132] Em. Alb. Mehmet Şefik, *İstiklâl Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*, (104 Sayılı Askerî Mecmua'nın 45 Sayılı Tarih Kısmı, C.1), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1937).

3- “İstiklal Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57.Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi, C.2”[133]

4- “İstiklal Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57.Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi, C.3”[134]

Tarih Kısmı yazarlarından hakkında bilgi vereceğimiz yazar Süleyman Hüsnü Paşadır. Yazar, 1838 yılında İstanbul Süleymaniye’de doğmuştur. Babası Yeniçeri Ağası Mehmet Halet Efendidir.1863 yılında Mektebi Harbiyeden mezun oldu. İlk görevi Karadağ Harekâtı olmuştur. Bu harekatta Derviş Mehmet Paşa kuvvetlerine katılmıştır.1877-1878 Osmanlı -Rus savaşında Şıpka Geçidinde Rusları durduran Süleyman Hüsnü Paşa, Şıpka kahramanı olarak tanınmıştır. Yazar askerî kişiliğinin yanında üretken edebi yönüyle de ön plan çıkmıştır. Yazdığı kitaplar *Tarih-i Alem, Mebanil İnşaa İlmi Hali Sagir, İlmihali Kebir, Hissi İnkılap, Umdetül Hakayık*, Süleyman Hüsnü Paşa ileri görüşlü, inkılâpçı, meşrutiyet taraftarı, milliyetçi duygularla dolu olan yazar, hiç kimsenin Hunlar, Göktürkler, Avarlar gibi Türk devletleri hakkında bilgi sahibi olmadığı bir devirde milli tarihimizi mektep kitaplarına koyan ve bizde milliyetçilik şuurunun uyanmasına çalışan ilk Türkçülerimizdendir. İkinci Abdülhamit yönetimi tarafından fikirleri zararlı görülmüş rütbeleri elinden alınarak Bağdat’a sürgün gönderilmiş ve burada 1892 yılında ölmüştür.[135]Süleyman Hüsnü Paşanın Umdetül Hakayık eseri *Tarih Kısmı*’nda iki cilt halinde yayınlanmıştır. Yazarın *Tarih Kısmı*’nda yayınlanan eserleri şunlardır:

1- “Ümdetül- Hakayık”[136]

2- “Ümdetül- Hakayık, c.2”[137]

Süleyman Hüsnü Paşa, Umdetül Hakayık eserini Namık Kemal’in isteği üzerine kaleme almıştır. Umdetül Hakayık 1877-1878 Osmanlı -Rus savaşı hakkında ayrıntılı tarihtir. Eser Süleyman Hüsnü Paşanın 6 ciltten oluşan savaş hatıralarıdır. *Askerî*

---

[133] Em. Alb. Mehmet Şefik, *İstiklâl Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*, (105 Sayılı Askerî Mecmua’nın 46 Sayılı Tarih Kısmı, C.2), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1937).

[134] Em. Alb. Mehmet Şefik, *İstiklâl Harbinde Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*, (106 Sayılı Askerî Mecmua’nın 47 Sayılı Tarih Kısmı, C.3), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1937).

[135] Birsen Karaman, “Umdetü’l-Hakayık, c.1,” (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s. 2–6.

[136] Mar. Süleyman Paşa, *Ümdetü’l-Hakayık*, (69 Sayılı Askerî Mecmua’nın 10 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1928).

[137] Mareşal Süleyman Paşa, *Ümdetü’l-Hakayık*, (70 Sayılı Askerî Mecmua’nın 11 Sayılı Tarih Kısmı, C.2), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1928).

Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda ilk iki cildi yayınlanmıştır. *Tarih Kısmı*'nda yayınlanan 10.sayı Umdetül Hakayık'ın 1.cildidir. Eser Osmanlı Devleti'nin Karadağ Muharebesini konu almıştır. *Tarih Kısmı*'nda 11.sayıda yayınlanan Umdetül Hakayık'ın 2.cildidir. Eserde Osmanlı-Rus muharebesi anlatılmıştır. *Tarih Kısmı*'nda Umdetül Hakayık'ın yazıldığı sayıların belli bir yazarı bulunmamaktadır. Eser Erkânı Harbiye Umumiyenin yazı işleri 10.şubesinde yazıldığı belirtilmiştir. Yazarın Türkçü ve milliyetçi kişiliği bu eserin *Tarih Kısmı*'nda yayınlanmasında önemli bir etken olmuştur.

Tarih Kısmı'nda hakkında bilgi vereceğimiz bir başka yazar Feridun Dirimtekindir. Yazar 1894 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Dukakinzade Mehmet Bey'dir. Yazar 1910 yılında Kuleli Askerî Lisesinden mezun olmuş ardından girdiği Harbiye Mektebinden 1912 yılında mezun olmuştur. Teğmen olarak Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, Kafkas Cephelerindeki savaşlara katılmıştır.1921 yılında Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşına katılmıştır. Sakarya Muharebesinde 1.grup Erkânı Harbiyesinde görev almıştır. Feridun Dirimtekin meslekten tarihçi olmamasına rağmen harp tarihi olmak üzere İstanbul'un Fethi, Bizans arkeolojisi üzerine eserler yazmıştır. Yazdığı eserler Büyük Harp Türk cepheleri,1853-1855 seferinde Rumeli ve Kırım Harekâtı,1836-1839 Türk-Avusturya-Rus seferi,1831-1840 Türk- Mısır Seferi, Malazgirt Meydan Muharebesi,26 Ağustos 1071 araştırmaları tarih metodu bakımından eksiktir. Feridun Dirimtekin 1976 yılında ölmüştür.[138] Feridun Dirimtekin *Tarih Kısmı*'nda bir sayı kaleme almıştır. Kaleme aldığı sayı şöyledir.

1- "1736-1739 Türk-Avusturya-Rus Seferi."[139]

Tarih Kısmı yazarları hakkında bilgi vereceğimiz diğer bir yazar Tümg. Mümtaz Ulusoy'dur. Yazar 1892 yılında İstanbul'da doğmuştur.1910 yılında Harp Okuluna girmiştir.1912 yılında Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Mümtaz Ulusoy, Balkan Savaşlarına I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi ve Irak Cephelerinde görev yapmıştır.1921 yılında Ankara'ya geçerek Kurtuluş Savaşına katılmıştır. Mümtaz Ulusoy 1939'da Tuğgeneral olmuştur.1941'de Tümgeneralliğe yükselmiştir. Ayrıca 1949-1950 yıllarında Genelkurmay Harp Tarihi ve Coğrafya Encümenliği başkanlığı

[138] Semavi Eyice, "Dirimtekin, Feridun," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), s. 372–373.
[139] Em. Yzb. Dükakinzade Feridun, *1736–1739 Türk–Avusturya–Rus Seferi*, (71 Sayılı Askerî Mecmua'nın 12 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Kasım 1928).

yapmıştır. Ardından Genelkurmay merkez dairesi başkanlığına getirilmiştir. Mümtaz Ulusoy 1952 yılında emekliye ayrılmıştır. Yazarın "İstiklal Savaşında 2. Kolordunun Harekâtı" adında eseri bulunmaktadır. Yazarın, *Tarih Kısmı*'nda rütbesi hakkında tutarsızlık vardır. 1935 yazdığı sayıda Em. Alb. gösterilmesine karşın 1939'da yazdığı sayıda Kur. Alb. olarak gösterilmiştir. Yazar 1952'de emekliye ayrılmıştır. Mümtaz Ulusoy 1972 yılında vefat etmiştir.[140]Mümtaz Ulusoy *Tarih Kısmı*'nda iki sayı kaleme almıştır. Bu sayılar şöyledir:

1- "İstiklal Savaşında 2.Kolordu"[141]

2- "İstiklal Savaşında 2.Kolordu, C.2"[142]

Tarih Kısmı'nda hakkında bilgi vereceğimiz yazar Tüm. Ali Remzi Yiğitgüdendir. Yazar 1885 yılında Girit'te doğmuştur. Babası Nazif Bey'dir.1906 yılında Kara Harp okulundan Teğmen rütbesiyle mezun olmuştur. Ali Remzi Yiğitgüden 1911-1912 Trablusgarp,1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-1918 I. Dünya Savaşı ,1919-1922 İstiklal Savaşlarına katılmıştır. 1944 yılında emekli olmuştur. 1912-1913 Balkan Harbinde Edirne Kale Muharebeleri. Dünya Savaşı'nda Türk Harbi Çanakkale Cephesi Amfibi Harekât, Askerlik Psikolojisi adlarını taşıyan eserleri bulunmaktadır.[143] Yazar *Tarih Kısmı*'nda iki sayı kaleme almıştır. Bu sayılar şöyledir:

1- "1912-1913 Balkan Harbinde Edirne Kale Muharebeleri"[144]

2- "1912-1913 Balkan Harbinde Edirne Kale Muharebeleri, C.2"[145]

Tarih Kısmı yazarlarından hakkında bilgi vereceğimiz bir başka yazar Tüm. Kadri Demirkaya'dır. Yazar 1884 yılında Çukur Çeşmede doğmuştur. Reşit beyin oğludur. Kadri Demirkaya Harp Akademisinden 1905 yılında Kur. Yzb. olarak mezun olmuştur. Yazarın katıldığı savaşlar 1911-1912 Trablusgarp Savaşı,1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 I. Dünya Savaşı,1919-1922 İstiklal Savaşıdır. Yazar 1949 yılında

---

[140] Dr. Öğ. Alb. Ahmet Tetik ve Uzm. Şeyda Büyükcan, *Kurtuluş Savaşı'nda 2. Kolordu (1918–1921)*, (Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 2006).
[141] Em. Alb. Mümtaz, *İstiklâl Savaşı'nda 2. Kolordu*, (96 Sayılı Askerî Mecmua'nın 37 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1935).
[142] Kur. Alb. Mümtaz Ulusoy, *İstiklâl Savaşı'nda 2. Kolordu*, c. 2, (113 Sayılı Askerî Mecmua'nın 54 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Haziran 1939).
[143] Em. Tümg. Ali Remzi Yiğitgüden, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri*, c. 1–2, (Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 2006).
[144] Tuğg. Remzi Yiğitgüden, *1912–1913 Balkan Harbi'nde Edirne Kale Muharebeleri*, (111 Sayılı Askerî Mecmua'nın 52 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1938).
[145] Tuğg. Remzi Yiğitgüden, *1912–1913 Balkan Harbi'nde Edirne Kale Muharebeleri*, (112 Sayılı Askerî Mecmua'nın 53 Sayılı Tarih Kısmı, C.2), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Mart 1939).

vefat etmiştir.[146]yazarın *Tarih Kısmı*'nda çeviriden oluşan iki sayı kaleme almıştır. Bu sayılar şunlardır:

1- "Kur.Yzb.İ.Revol, 1911-1912 Türk-İtalyan Harbi"[147]

2- "Kur.Yzb.İ.Revol, 1911-1912 Türk-İtalyan Harbi, C.2"[148]

Tarih Kısmı yazarları tarih metodoloji konusunda eğitim almamalarına rağmen tamamının asker olmaları karşın sayıların yazımında faydalandıkları kaynakları dipnot olarak sayfa altlarında yer vermiştir. Fakat bütün sayılarda aynı şekilde standart dipnot gösterimi tespit edilmemiştir. Ayrıca sayılarda kaynakça veya bibliyografyaya yer verilmemiş kullanılan kaynakların tespiti dipnotlar incelenerek belirlenmiştir. *Tarih Kısmı* sayılarda indeks veya dizin bölümüne de yer verilmemiştir. *Tarih Kısmı*'nda yazarlar kendi savaş tecrübelerinin yanında arşiv belgeleri yerli ve yabancı kaynaklardan faydalanmışlardır. *Tarih Kısmı* yazarları 1911Trablusgarp,1912-1913 Balkan Savaşları,1914-1918 I. Dünya Savaşı ,1919-1922 Kurtuluş Savaşı gibi 20.yüzyıl yakın dönem savaşlarına bizzat katılmıştır. Şahit oldukları olayları *Tarih Kısmı*'nda yazmıştır. Bu yönüyle *Tarih Kısmı* askerî tarihçilik bakımından önemli bir külliyat teşkil etmektedir.

Bu bölümde, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yer alan yazarların başvurdukları kaynak türleri niteliksel olarak değerlendirilmektedir. İnceleme kapsamında, birincil ve ikincil kaynaklar arasındaki dağılım, arşiv belgeleri, resmi raporlar, kişisel anılar ve diğer tarihî belgelerin kullanım sıklığı ele alınmaktadır. Bu analiz, yazarların *Tarih Kısmı*'nda benimsedikleri yöntemi ve tarihî olguları nasıl temellendirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3.2.Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nda Yazarların Kullandıkları Kaynaklar

Tarih Kısmı'nda yer alan yazarların, metinlerini oluştururken hem resmî kaynaklara (Harp cerideleri, resmî yazışmalar, harp raporları) hem de kişisel anlatı türlerine (günlük, hatırat gibi ben-anlatıları) başvurdukları tespit edilmiştir. Bu durum,

---

[146] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *1. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi*, haz. Hülya Toker, Nurcan Aslan, c. 3, (Ankara, 2009), s. 278–280.
[147] Kur. Yzb. İ. Revol, *1911–1912 Türk–İtalyan Harbi*, çev. Em. Tümg. Kadri Demirkaya, (118 Sayılı Askerî Mecmua'nın 58 Sayılı Tarih Kısmı), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Eylül 1940).
[148] Kur. Yzb. İ. Revol, *1911–1912 Türk–İtalyan Harbi*, çev. Em. Tümg. Kadri Demirkaya, (119 Sayılı Askerî Mecmua'nın 59 Sayılı Tarih Kısmı, C.2), (İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Aralık 1940).

söz konusu yazıların hem kurumsal hem de bireysel perspektifleri yansıttığını göstermektedir. Tarihi olayların aydınlatılmasında kişi anlatıları önemli yer tutar. Yakın dönem olaylarının aydınlatılmasında özellikle Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde üst düzey görev yapmış şahsiyetlerin yazdıkları ben anlatısı dönemin aydınlatılmasında resmî belgeleri tek perspektifli bakış açısını dengeleyici işlev görmüştür. Ayrıca resmi kaynaklar da yer almayan eksik kalmış karanlık ya da sansürlenmiş noktaların aydınlatılmasında ben anlatıları önemli işlev görür.[149] Savaşların en önemli öznesi olan kişilerin hisleri psikolojik durumlarını yaşadıkları gerilim ve karar verme süreçleri gibi insani davranışların resmî belgelerde pek yer almamasından dolayı harp tarihinde boşluk oluşur. Harp tarihinin eksik kalan bu boşlukları hatıratlar tarafından doldurulur. Dolaysıyla harp tarihi için hatıratlar resmî belgeleri tamamlayıcı işlev görür. Kişilerin yazdığı hatırat günlük mektup gibi ben anlatısı metinler kişiler hakkında 1.derecede bilgi veren kaynaklardır.[150] Selim Karahasanoğlu'nun dediği gibi "Resmi kaynaklar devletin perspektifini yansıtır belki bir günlük bazı meseleleri bütün çıplaklığıyla sansürsüz verebilir."[151] Hatıratların yazarı olayın hem kahramanı hem de yazarı olduğundan dolayı benlik kayıtları kendisi doğrudan tarih kitabı olamazlar, ancak tarihçilik için resmî belgeleri tamamlayıcı belge işlevi görürler.[152] Hatırat türündeki eserlerin tamamen objektif bir biçimde kaleme alınmaları çoğu zaman mümkün değildir; zira bu metinlerde kişisel duygu ve düşünceler ön planda yer alır. Bu nedenle, hatıratlar ancak diğer kaynaklarla karşılaştırılarak ve eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutularak kullanılmalıdır.[153]

3.2.1.Arşiv Kaynaklarını Kullanan Yazarlar

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yer alan yazılarda başvurulan temel arşiv kaynakları arasında Harp cerideleri ve harp raporları öne çıkmaktadır. Bu belgeler, askerî birlikler tarafından muharebe esnasında tutulan ve söz konusu harekâtların

[149] Mehmet Beşikçi, "Askerî Tarihçiliğin Gayri Resmî Kaynakları: Asker Anıları ve Günlükleri," *Osmanlı Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*, ed. Cevat Şayin, Gültekin Yıldız, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012), s. 92.
[150] Derin Terzioğlu, "Tarihi İnsanlı Yazmak: Bir Tarih Anlatı Türü Olarak Biyografi ve Osmanlı Tarih Yazıcılığı," *Cogito*, sayı 29 (2001): s. 284–296.
[151] Selim Karahasanoğlu, "Ben Anlatıları," *Tarih Bilimi ve Metodolojisi*, ed. Mehmet Yaşar Ertaş, (İstanbul: İdea Yayınları, 2021), s. 283.
[152] Mehmet Beşikçi, *Cihan Harbini Yaşamak ve Hatırlamak*, (Ankara: İletişim Yayınları, 2023), s. 33–80.
[153] Mübahat S. Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usûl*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), s. 24.

seyrini doğrudan yansıtan birincil kaynak niteliği taşımaktadır. Özellikle Harp cerideleri, savaşların kronolojik ve taktiksel boyutlarıyla değerlendirilmesi açısından tarihî olayların aydınlatılmasında en güvenilir kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. *Tarih Kısmı*'nda kaleme alınan yazılarda Harp cerideleri sıklıkla hatıratlar, resmî belgeler ve döneme ait basılı kaynaklarla desteklenerek kullanılmış; böylece olaylara daha bütüncül ve çok boyutlu bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmıştır. Bu yöntem, tarihî anlatının hem askerî teknik bilgi hem de tarihsel bağlam açısından derinleşmesine olanak tanımıştır.

Harp cerideleri, öznel yorumlardan mümkün olduğunca uzak durularak nesnel bir üslupla hazırlanmışlardır. Bu yönüyle hatıratlardan ayrılmakta, subjektif değerlendirmelerin öne çıktığı kişisel anlatılardan farklı olarak doğrudan muharebe sahasındaki gelişmeleri ve karar süreçlerini yansıtma kapasitesine sahiptirler. Dolayısıyla bu belgeler, özellikle askerî tarih araştırmalarında birinci elden ve doğrudan gözleme dayalı kaynak olarak ön plana çıkmaktadır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda Harp cerideleri'ne yapılan referanslar, hem dönem subaylarının belgeye verdiği önemi göstermekte hem de kurumsal askerî hafızanın oluşturulmasında bu tür belgelerin nasıl işlevsel kılındığını ortaya koymaktadır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yayımlanan yazıların önemli bir bölümü, dönemin birincil belgelerine dayandırılmış olup bu belgelerin başında Harp cerideleri yer almaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına Harp ceridelerinin mahiyeti, işlevi, tarihçesi ve arşiv niteliği aşağıda özetlenmiştir. Harp ceridesi, bir askerî birliğin savaş sırasında, sınır güvenliği hizmetinde, iç isyan ve kargaşalarda, olağanüstü hâl durumlarında veya barış dönemindeki özel askerî harekâtlarda tuttuğu resmî ve kronolojik bir kayıt defteridir. Bu cerideler, birliklerin faaliyet tarzlarını, karşılaştıkları gelişmeleri ve bu gelişmelere verilen tepkileri nesnel bir şekilde belgelemek amacıyla tutulur. Savaş dönemine ilişkin tutulanlara "Harp ceridesi", barış dönemindekilere ise "Barış Ceridesi" adı verilir.[154] Cerideler, yalnızca askerî harekâtlarla sınırlı olmayıp bulundukları cephedeki siyasi gelişmeleri, coğrafi ve iklim koşullarını, toplumsal olayları ve hatta tarihi eserlerin durumunu da kayıt altına alabilirler. Bu yönüyle,

[154] Harp cerides*inin Suret-i Tanzim ve Tahririne Dair Talimatname*, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1325 (1909).

yalnızca askerî tarih açısından değil aynı zamanda siyasi, sosyal ve kültürel tarih araştırmaları için de birincil kaynak teşkil ederler.

Harp ceridelerinin içeriği ve özellikleri kısaca şöyledir;

- Cerideler, günü gününe ve saati saatine tutulur; her günün gelişmeleri ayrı başlıklar altında kaydedilir.

- Merkez ve diğer birliklerle yapılan yazışmalar, verilen emirler, harekât planları, birliklerin mevzilenmeleri, seferberlik süreci, lojistik faaliyetler ve savaşın taktiksel seyri gibi bilgiler yer alır.

- Olayların tasviri serbest olmakla birlikte yazımda objektifliğe büyük önem verilir.

- Hatıratlardan farklı olarak öznel değerlendirmelerden uzak, resmi ve kurumsal bir dille kaleme alınır.

- Harp cerideleri iki nüsha olarak hazırlanır: Biri birliğin kendi arşivinde kalırken tasdikli, ikinci nüsha ek belgeleriyle birlikte Harp Tarihi Şubesine gönderilir.

Harp ceridelerinin tutulması Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde bütün büyük karargâhlar, kolordular, tümenler ve tabur seviyesine kadar olan birlikler Harp ceridesi tutmakla yükümlüdür. Bu uygulama zamanla kurumsallaşmış ve disiplinli bir arşiv sisteminin temelini oluşturmuştur.

Harp ceridelerinin tutulmasının başlıca amaçları şunlardır:

1. Askerî tecrübenin birikmesini ve değerlendirilmesini sağlamak: Geçmiş harekâtlardan öğrenilen derslerin gelecek operasyonlara ışık tutması hedeflenir. Bu sayede stratejik ve taktiksel hatalar tekrarlanmaz; yeni askerî yöntem ve kurallar geliştirilebilir.
2. Harp tarihinin nesnel biçimde yazılmasına olanak tanımak: Tarihçilere güvenilir, birinci elden ve belgeye dayalı bilgiler sunmak suretiyle kurumsal askerî hafızanın oluşmasına katkı sağlanır.
3. Savaşlardan edinilen tecrübeleri sistematik bir şekilde kaydetmek ve bu bilgileri gelecekteki askerî operasyonlarda kullanmaktır. Bu cerideler, subay kadrosunun ve ordunun stratejik analizler yapabilmesini, savaşta zaferi temin etmeyi ve olası yenilgilerin önüne geçmeyi hedefler. Harp cerideleri, özellikle

askerî harekâtların stratejik yönlerini ele alarak ordunun savaş öncesi ve savaş sırasındaki davranışlarını ayrıntılı bir şekilde belgelemeyi amaçlamaktadır.

Harp ceridelerinin Osmanlı'daki ilk örnekleri, seferlerin kaydedildiği ruznamçelerdir.[155] Modern anlamda Harp ceridesi tutulması, 19. yüzyılın son çeyreğinde özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında başlamıştır. Bu döneme ait cerideler, bilinen en erken örneklerdendir.[156] Harp ceridesi tutma yükümlülüğü, 1909 yılında yayımlanan ilk resmî talimatname ile düzenlenmiştir.[157] Bu talimatnameyi 1911, 1916 ve 1917 yıllarında yayımlanan üç yeni talimatname izlemiştir. Bu düzenlemelerle birlikte Harp ceridelerinin içeriği, yazım usulleri ve hangi birliklerce nasıl tutulacağı açıkça belirlenmiş ve uygulama standardı oluşturulmuştur.

Balkan Savaşı'na kıyasla, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda Harp cerideleri oldukça düzenli tutulmuş ve bu belgeler, Harp Tarihi Başkanlığı (ATASE) Arşivi'ne gönderilmiştir. Ancak, özellikle Filistin Cephesi'nde muharebe eden Osmanlı ordularının Harp cerideleri büyük ölçüde kaybolmuş, bu durum Balkan Savaşı'nda Garp Ordusu'na ait ceridelerin kaybolmasına benzer bir durum teşkil etmiştir. Buna karşılık, I. Dünya Savaşı'nda tutulan en kapsamlı ve en iyi belgeler, Çanakkale, Irak ve Şark (Kafkas) cephelerine ait olan Harp cerideleri olarak öne çıkmaktadır. Bu belgeler hem askerî tarihin derinlemesine incelenmesi hem de gelecekteki askerî harekâtların planlanması için paha biçilmez öneme sahiptir.[158]

Günümüzde Harp cerideleri, Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir.[159] Bu arşivde, 20. yüzyıldan günümüze dek pek çok askerî harekâta ait cerideler yer almakta olup özellikle akademik çalışmalarda yoğun biçimde başvurulan kaynaklar arasında yer alırlar.[160] *Tarih Kısmı*'ndaki sayılardaki bilgilerin temeli Harp ceridelerine dayandığını belirtmiştik. *Tarih Kısmı*'nın tespit edilen 72 sayının büyük bir kısmında Harp cerideleri kaynak olarak kullanılmıştır. *Tarih Kısmı* yazarları sayıların ön sözünde

[155] Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2007), s. 105–107.
[156] Mehmet Mercan, "Tarih Kaynağı Olarak Harp cerideleri", *Tarih Dergisi*, s. 46 (2009): 277.
[157] Harp cerides*inin Suret-i Tanzim ve Tahririne Dair Talimatname* (İstanbul: Matbaa-i Askerîye, 1325/1909).
[158] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3, ksm. 6, (1908–1920) (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1996), 194–196.
[159] Mercan, *agm.*, 286.
[160] Güler, *agm.*, 363.

Harp ceridelerinden faydalandıklarını dile getirmişlerdir. Yazarlara Harp ceridelerinin evraklarını Harp Tarihi Dairesi temin etmiştir. *Tarih Kısmı*'ndaki sayılarda yazarların Harp ceridelerinden faydalandıklarını belirtmeleri, askerî tarih yazımında bu belgelerin ne kadar önemli bir kaynak oluşturduğunu göstermektedir. Ancak, belirli sayılara veya numaralara ilişkin daha ayrıntılı bir açıklama yapılmaması, belgelerin bazen bulunamaması ya da genel olarak bu tür belgelerle ilgili daha az doğrudan referans verilmesi gibi nedenlerden kaynaklanabilir. Örneğin, F.S. T. Saner'in kaleme aldığı *"İstiklal Savaşında 3. Kolordu"* başlıklı 49. sayının ön sözünde yazar, 80'e yakın Harp ceridesinden faydalandığını belirterek, Harp ceridelerinin kapsamlı bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır.[161] Saner, bu sayede çeşitli birliklerin savaş sırasında yaşadıkları olayları, kararları ve askerî hareketleri anlamak ve doğru bir tarihsel çerçeve sunmak için geniş bir kaynağa başvurmuştur. Ancak, belirli bir numara veya sayı verilmemiş olması, genellikle belgelerin ve raporların belirli bir düzen içinde kullanılmasının yanı sıra, askerî tarih araştırmalarındaki metodolojik yaklaşımın da bir yansımasıdır. Bunun yanı sıra, Nizamettin Karacebe'nin kaleme aldığı *"Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası"* başlıklı 57. sayıda, yazarın 23. ve 57. Tümenlerin 1919 yılına ait Harp ceridelerinden faydalandığını belirtmesi,[162] belirli birliklerin ceridelerinin önemli bir kaynak teşkil ettiğini gösterir. Bu, yazının dayandığı belgelere dair daha somut bir açıklamadır. Ancak, yine de belirli bir numara veya sayıya yer verilmemesi, bu belgelerin daha geniş bir çalışma içinde ve derinlemesine analiz edilerek kullanıldığını ve her bir belgeye doğrudan referans verilmesinin yerine genel bir yaklaşım benimsenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bazı sayılarda, yazarlar Harp ceridelerine ulaşamadıkları durumlarla karşılaşmış ve bunun yerine başka birliklerin ceridelerinden faydalandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin, Fahri Aykut'un *"İstiklal Savaşında 4. Kolordu"* başlıklı 38. sayısında, 4. Kolorduya ait Harp ceridelerine ulaşılamamış ve bu eksiklik 11. ve 61. Tümenlerin ceridelerinden faydalanılarak giderilmiştir.[163] Bu durum, arşiv kaynaklarına erişim konusunda yaşanan sıkıntıları ve bazen belirli belgelerin kaybolmuş veya bulunamamış olmasının tarihsel araştırmalarda nasıl bir sınırlama oluşturduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, belirli

[161] Kur. Yb. F.S.T. Saner, *İstiklal Savaşında 3. Kolordu 1. Safha (Mürettep Kolordu)*, (108 Sayılı Askerî Mecmua'nın 49 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Mart 1938).
[162] Kur. Bnb. Nizamettin Karacebe, *Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası*, (117 Sayılı Askerî Mecmua'nın 57 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Haziran 1940).
[163] Kur. Yzb. Fahri Aykut, *İstiklal Savaşında 4. Kolordu*, (97 Sayılı Askerî Mecmua'nın 38 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Haziran 1935).

bir tümenin ceridesinin bulunamaması, yazara başka alternatif kaynaklardan faydalanma gerekliliği doğurmuştur.

Sonuç olarak, Harp ceridelerinin *Tarih Kısmı*'ndaki sayılarda çok önemli bir yer tuttuğu açık olmakla birlikte, bu belgelerin genellikle daha geniş bir çerçevede kullanıldığı ve belirli sayılarla işaret edilmediği görülmektedir. Bu, belgelerin nasıl kullanıldığının ve araştırmaların metodolojik yönlerinin bir yansımasıdır. Ayrıca belirli belgelerin kaybolması ya da erişim sorunları, yazıların içeriğini şekillendiren bir başka önemli faktördür.

Harp ceridelerinden sonra başvurulan arşiv kaynağı muharebe raporları gelmiştir. Harp ceridelerinde yer alan muharebe raporları birlikler arasındaki yazışmalardır. Muharebe raporlarının tutulmasıyla ilgili kurallar şöyledir.[164] Hidemât-ı Seferiye Talimnamesi 'ne göre muharebe raporları genel olarak ordular, kolordular, tümenler, tugaylar, alaylar ve değişik çapta bağımsız müfrezelerle bağımsız tabur komutanlıkları tarafından verilirdi. Her birliğin devamlı sorumluluklarından birisi muharebe raporu vermektir. Verilen muharebe raporlarının her defasında ayrıca birliklerin Harp ceridelerine de geçirilmesi istenirdi.

Muharebe raporlarında özellikle, her muharebenin başlamasından biraz önceki dost ve düşman durumlarını, muharebeden önceki genel kuvvet ile bu alandaki düşman kuvvetlerine dair bilgileri, hareketlerin gidiş şekli ile sonuçlarını belirtmek ana kuraldı. Hareketler (yürüyüş, taarruz, savunma, takip, geri çekilme) sırasıyla, saat ve dakikalarıyla yazılırdı. Alınan raporlar ağızdan veya yazılı olarak belirtilirdi. Kuruluş, konuş, kayıplar ve her türlü tüketim, düşmanın gelişen durum ve kuvveti ve bunların hareketlerine karşı alınan tedbirler, hareketlerin bitmesi ve bunların sonuçları açıklanırdı. Bu şekilde muharebe raporları Harp ceridelerini de tamamladığından askerî tarih yazılması için başlıca kaynak kabul edilmiştir. Özellikle muharebe raporlarında başarı ve başarısızlıkların nedenlerini de belirtmek istenen önemli bir hususu. Ancak yazılan muharebe raporlarında tarafsız olmak da titizlikle istenen bir konu idi. Harp raporları, içerdiği bilgilerle Harp ceridelerini tamamlayıcı görevi görmüştür. *Tarih Kısmı*'nda Harp cerideleri ve harp raporlarının dışında yerli ve yabancı devlet arşivlerinden de yararlanılmıştır.

[164] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3, ksm. 6, (1908–1920) (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1996), 196–197.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yazarlar sayıları kaleme alırken arşiv belgesi niteliği taşıyan kaynaklardan faydalanmıştır. *Tarih Kısmı*'nda arşiv kaynakları iki şekilde faydalanmışlardır. Bazı sayıların tamamı arşiv belgesinden oluşurken bazı sayılarda ise verilen bilgileri desteklemek için arşiv belgelerinden faydalanmışlardır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yazarların tamamını arşiv belgesinden meydana getirdiği sayılar şöyledir:

1- "1914'ten 1916 Yılına Kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp"[165]
2- "Balkan Harbinde Edirne Muhasarasına Ait Harp ceridesi"[166]
3- "Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti Özet Rapor"[167]
4- "1293 Senesinde Kars'ın Sükutu Sebepleri Hakkında Rapor"[168]

İlk inceleyeceğimiz sayı Alman resmi arşivi tarafından yazılan Büyük Harp eserinin 9. cildi "1914 ten 1916 yılına kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp" adını taşıyan eser emekli yarbay Nihat tarafından tercüme edilerek *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda 36 sayı olarak yayınlanmıştır. Eser I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin cephelerde gösterdiği bütün başarıları Alman subaylara dolayısıyla Almanya ya atfetmiştir. Eserde Osmanlı subay ve askerlerinin fedakarlığı ikinci plana atılmıştır. Harp Tarihi Encümeni bu durumu düzeltmek için eseri Türkçeye çevirerek Alman arşivinden çıkan eseri düzeltmiştir. Diğer inceleyeceğimiz arşiv malzemesi özelliği taşıyan sayı Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman Heyeti tarafından "pasifik savaşı" adını taşıyan eser Emekli Kur. Alb. Hilmi Oray tercüme ederek *Askerî Mecmua*'nın 72. sayısı olarak yayınlamıştır. Eser Birleşik Amerika Cumhurbaşkanı Truman tarafından 15 Ağustos 1945' Japonya'ya yapılan hava taarruzunun sonuçlarının bilimsel biçimde incelenmesini istemiştir. Heyet 300 sivil 350 subay ve 500 erden oluşmaktadır. Tercüme edilen rapor *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda yayınlanmıştır. Sayı, çağdaş savaşların *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda incelenmesine örnektir. Bir başka sayı tamamı arşiv malzemesi niteliği taşıyan Yüzbaşı Naci'nin Osmanlıca olarak kaleme aldığı "Balkan Harbinde Edirne

---

[165] Em. Yb. Nihat, *1914'ten 1916 Yılına Kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp*, (95 Sayılı Askerî Mecmua'nın 36 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Aralık 1934).
[166] Yzb. Naci, *Balkan Harbinde Edirne Muhasarasına Ait* Harp cerides*i*, (62 Sayılı Askerî Mecmua'nın 3 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Eylül 1926).
[167] Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti, *Özet Rapor: Pasifik Savaşı*, çev. Em. Kur. Alb. Hilmi Oray, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 72 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Haziran 1947).
[168] Yb. Mehmet Atıf, *1293 Senesinde Kars'ın Sükûtu Sebepleri Hakkında Rapor*, (63 Sayılı Askerî Mecmua'nın 4 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Aralık 1926).

Muhasarasına Ait Harp ceridesi."[169] başlığıyla yazılan 3. sayı tamamen Harp ceridesine dayanmaktadır. Bu sayıda yer alan Harp ceridesi, Edirne kuşatmasının başlamasından iki hafta önce tutulmaya başlanmıştır. Yaklaşık altı aylık sürede gerçekleşen olayları detaylarıyla anlatmıştır.

Harp ceridesinde iki tarafın askerî durumu konuşlanması askerî teçhizat durumu bölgenin coğrafi durumu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Osmanlı ordusunun Edirne kalesindeki kuruluş şeması ve kalede görev yapan general ve subaylar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bulgar ordusunun 2 Kasım 1912 tarihinde kaleye başlattığı taarruz yaklaşık 5 ay sürmüş, 26 Mart 1913 tarihinde Edirne Kalesi, Bulgar ordusuna teslim olmuştur. Ardından ceridenin yazarı Yzb. Naci efendinin esir düşmesiyle son bulmuştur. Balkan Savaşları tarihinde önemli bir dönüm noktasını teşkil eden Edirne'nin Bulgar ordusunun eline geçmesine tanıklık eden kişinin kaleme almasıyla ve kale içindeki yaşanan olayları aydınlatması noktasında önemli kaynaklık etmiştir. Ayrıca Edirne'nin düşmesi ve ceride yazarının da esir düşmesine rağmen Harp ceridesinin muhafaza edilmiş olması askerî tarihçilik açısından önemli bir durumdur.[170]Balkan Harbinde Edirne Muhasarasına Ait Harp ceridesi 2000'li yıllarda tekrar basılmıştır.[171] Bu bakımdan *Tarih Kısmı*'nın askerî tarihçilik için külliyat oluşturduğu ve boşluğu doldurduğu görülmüştür.

3.2.2.Hatıratları Kullanan Yazarlar

Tarih eklerinde yer alan pek çok yazı, savaşlara doğrudan katılmış subayların tanıklıklarına dayanır. Bu yazılar hem bireysel gözlemleri hem de muharebe esnasında alınan kararları yansıttığı için birincil kaynak niteliğindedir.

Kendi tecrübelerinden faydalanan yazarlardan hakkında bilgi vereceğimiz ilk yazar Mahmut Beliğ Uzdil'dir. Mahmut Beliğ Uzdil ve "Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı" Başlıklı Çalışması bizzat görev aldığı birliğin tecrübelerinden yola çıkarak kaleme aldığı çalışmasıyla dikkat çekmektedir. Uzdil'in, "Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı" başlıklı yazısı, *Askerî Mecmua*'nın 9 numaralı *Tarih Kısmı*'nda yayımlanmıştır. Yazar, söz konusu harp

[169] Yzb. Naci, *Balkan Harbinde Edirne Muhasarasına Ait* Harp ceride*si*, (62 Sayılı Askerî Mecmua'nın 3 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Eylül 1926).
[170] Yzb. Naci, *Balkan Harbinde Edirne Muhasarasına Ait* Harp ceride*si*, (62 Sayılı Askerî Mecmua'nın 3 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Eylül 1926).
[171] Yzb. Naci Efendi, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kuşatmasına Ait* Harp ceride*si*, çev. Hülya Toker (İstanbul: Alfa Yayınları, 2012).

sırasında Mürettep Dördüncü Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi (Kurmay Başkanı) olarak görev yapmıştır. Bu görevinden edindiği birincil gözlemler doğrultusunda hazırladığı metin, Balkan Harbi'nin operasyonel ve lojistik yönlerini doğrudan yansıtan özgün bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Yazıda, özellikle şu konular ayrıntılı olarak ele alınmaktadır:

- Seferberlikten önce Osmanlı ordusunun hazırlıkları,
- Edirne Kalesi'nin tahkimatı ve müdafaası,
- Balkan Harbi sürecinde ortaya çıkan stratejik ve lojistik zorluklar,
- Harpten çıkarılması gereken dersler,
- Mürettep Dördüncü Kolordunun lağvı süreci ve sonuçları.

Uzdil'in anlatımı, yalnızca askerî harekâtların teknik yönlerini değil aynı zamanda Osmanlı ordusunun sevk ve idare mekanizmasının işleyişine dair önemli ipuçları da sunmaktadır. Bu yönüyle eser, Balkan Harbi'nin tarihsel analizi açısından hem birincil kaynak değeri taşımakta hem de Osmanlı askerî bürokrasisinin savaş sırasındaki reflekslerini anlamaya katkı sağlamaktadır.[172]

Askerî Mecmua'nın tarih eklerinde kendi savaş tecrübelerinden yararlanarak yazı kaleme alan önemli isimlerden biri de Emekli Kurmay Yüzbaşı Süleyman İzzet'tir. Yazarın, "Büyük Harpte 15. Piyade Tümeninin Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'daki Hareketleri ve Muharebeleri" başlıklı çalışması, derginin 44 numaralı *Tarih Kısmı*'nda yayımlanmıştır.

Süleyman İzzet, I. Dünya Savaşı sırasında kumandası altında bulunan 15. Piyade Tümeni ile birlikte önce Romanya Cephesi'ne, ardından da Kafkas Cephesi'ne sevk edilmiştir. Bu cephe değişimi, Osmanlı Devleti'nin savaş stratejileri ve ittifak politikaları bağlamında değerlendirilmesi gereken önemli bir harekât zincirini yansıtmaktadır. Tümen, daha sonra Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya bölgesinde, özellikle Bakü, Derbent ve Petrovsk (günümüzde Mahaçkale çevresi) gibi stratejik öneme sahip şehirlerin zaptında aktif rol oynamıştır.

Yazar, bu operasyonlara dair bilgileri yalnızca kişisel hatıratına değil, görev süresince Tümen Erkân-ı Harbiye'since tutulmuş Harp Raporları ve yazışmalara

[172] Em. Alb. Mahmut Beliğ, *Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı*, (68 Sayılı Askerî Mecmua'nın 9 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Mart 1928).

dayanan Harp ceridelerine de dayandırmıştır. Ancak savaş sonrasında bu resmî belgelerin kaybolması üzerine, yazısını günü gününe kaleme aldığı kişisel hatıra defterine dayanarak hazırlamak durumunda kalmıştır. Bu bağlamda Süleyman İzzet'in anlatımı, resmî belgelerle bireysel gözlemler arasında tamamlayıcı ve telafi edici bir nitelik taşımaktadır. Yazı, hem Osmanlı ordusunun Kafkasya'daki askerî varlığını anlamaya hem de müttefik Alman ve Türk birliklerinin birlikte yürüttükleri harekâtlara dair sahaya dayalı ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Süleyman İzzet'in eseri, kişisel hatıra ile kurumsal tarih yazımını birleştiren değerli bir örnek olup, I. Dünya Savaşı'nın doğu cephesine ilişkin mikro tarihsel analizlerde dikkate alınması gereken özgün bir kaynaktır.[173]

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda kendi harp tecrübelerinden yola çıkarak eser kaleme alan önemli isimlerden biri de Emekli Tümgeneral Mümtaz Ulusoy'dur. Mümtaz Ulusoy'un "İstiklal Savaşında 2. Kolordu" başlıklı çalışması, iki cilt hâlinde *Askerî Mecmua*'nın 37 ve 54 numaralı tarih kısımlarında yayımlanmıştır. Yazarın bu kapsamlı eseri hem Güney Cephesi hem de Batı Cephesi bağlamında 2. Kolordu'nun faaliyetlerini detaylı bir şekilde ele almakta ve İstiklal Harbi'nin askerî safhalarına dair birinci elden tanıklık sunmaktadır. İlk ciltte, Mondros Mütarekesi sonrası oluşan siyasi ve askerî atmosfer içerisinde 2. Kolordu'nun teşkili, bu kolordunun Güney Cephesi'ndeki görevleri ve Fransız işgali altındaki bölgelerdeki gelişmeler anlatılmaktadır. Mümtaz Ulusoy, özellikle Fransızların işgaline paralel olarak Ermeni unsurların desteklenmesiyle meydana gelen sivil katliamlar hakkında dikkat çekici bilgiler sunar. Kahramanmaraş, Gaziantep ve çevresinde yürütülen Millî Mücadele faaliyetleri, yazarın doğrudan gözlemlerine dayanarak aktarılmıştır.

İkinci ciltte ise 2. Kolordu'nun Batı Cephesi'ne sevki ve burada Sakarya Meydan Muharebesi'ne kadar geçen süreçteki askerî faaliyetleri ele alınmaktadır. Ulusoy, Batı Cephesi'nde fiilen görev yapmış bir subay olarak, bu dönemde yaşanan çatışmaları, birlikler arası koordinasyonu, ikmal ve sevk idaresi gibi stratejik unsurları ayrıntılı biçimde analiz etmektedir. Bu yönüyle eser, yalnızca tarihsel anlatı değil, aynı zamanda askerî harekât planlaması ve saha uygulamalarına dair teknik detaylar da sunmaktadır. Yazarın olaylara doğrudan tanıklığı, çalışmayı İstiklal Harbi'nin birinci

[173] Em. Kur. Yzb. Süleyman İzzet, *Büyük Harpte (1918) 15. Piyade Tümeninin Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'daki Hareket ve Muharebeleri*, (103 Sayılı Askerî Mecmua'nın 44 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Aralık 1936), 1.

ağızdan kaleme alınmış nadir başvuru kaynaklarından biri hâline getirmektedir. Söz konusu metinler, daha sonra Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) tarafından da neşredilerek günümüz araştırmacılarına yeniden kazandırılmıştır. Bu durum, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın, Türkiye'de askerî tarihçiliğin kurumsallaşması sürecine olan katkısını ve tarihî hafızayı kurucu işlevini bir kez daha göstermektedir.[174]

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yer alan, kendi harp tecrübelerine dayalı çalışmalarıyla dikkat çeken yazarlardan biri de Tümgeneral Ali Remzi Yiğitgüden'dir. Yiğitgüden, Balkan Harbi sırasında Edirne Müstahkem Mevkii Komutanlığı bünyesinde, Korgeneral Mehmet Şükrü Paşa başkanlığında oluşturulan Edirne Kale Tahkim Komisyonu'nda görev yapmıştır. Yazar, bu görev çerçevesinde edindiği birinci elden gözlemlerini, dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın emriyle başlatılan tarihî belge oluşturma çalışmaları kapsamında ayrıntılı şekilde kaleme almıştır.

Yazı, Edirne Kalesi'nin askerî durumu, savunma hazırlıkları, birliklerin konuşlanışı ve harekât planlamaları, ayrıca mütareke dönemi gelişmeleri, muharebelerin yeniden başlaması, Edirne'nin düşüş süreci ve nihayet esir düşen Osmanlı askerlerinin durumlarına dair kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Eserin dikkate değer yönlerinden biri, Edirne savunmasının yalnızca askerî bir değerlendirme olarak değil, aynı zamanda bir moral ve dayanıklılık öyküsü olarak sunulmasıdır. Yiğitgüden'in anlatımına göre, Türk kuvvetleri, Edirne Kalesi'nde beş ay süresince, kendilerinden sayıca ve teknik donanım bakımından üstün Bulgar ve Sırp birliklerine karşı direnmiş; özellikle Çatalca ve Gelibolu cephelerindeki Osmanlı birliklerine nefes aldıracak bir direniş hattı kurmayı başarmıştır. Bu süre zarfında Edirne savunmasında görevli birlikler sadece düşmanla değil, aynı zamanda açlık, salgın hastalıklar, mühimmat yetersizliği ve moral çöküntüsü ile de mücadele etmiştir. Yiğitgüden, Balkan Harbi sırasında Osmanlı iç siyasetindeki çalkantılar, ordu içindeki hizipleşmeler ve sivil-asker ilişkilerinin bozulmasının da askerî başarısızlıklarda rol oynadığına dikkat çeker. Bu yönüyle eser, sadece askerî bir hatırat değil; aynı zamanda Osmanlı askerî bürokrasisinin iç işleyişine dair eleştirel bir bakış açısı da sunar.

[174] Dr. Öğ. Alb. Ahmet Tetik, Uzm. Şeyda Büyükcan, *Kurtuluş Savaşında 2. Kolordu (1918–1921)* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2006).

Genelkurmay ATASE Başkanlığı, bu çalışmanın tarihî ve belgesel değerini dikkate alarak eseri günümüz araştırmacılarına kazandırmak üzere yeniden yayımlamıştır. Böylece, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, yalnızca bir yayın faaliyeti değil, aynı zamanda kurumsal askerî tarih yazımında özgün ve birincil kaynak sunma işlevi de üstlenmiştir.[175]

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda kendi harp tecrübelerinden yararlanarak eser kaleme alan yazarlardan biri de Nizamettin Karacebe'dir. Karacebe'nin kaleme aldığı ve yalnızca bir sayıya katkı sunduğu bu çalışma, "Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası" başlığıyla 57 numaralı *Tarih Kısmı*'nda yayımlanmıştır. Yazar, bu çalışmasında özellikle Mondros Mütarekesi'nden Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) açılışına kadar uzanan kritik tarihsel süreci ele almıştır. Nizamettin Karacebe, yazısının giriş bölümünde bu çalışmayı hazırlarken 1918, 1919 ve 1920 yıllarına ait şahsi notlarına dayandığını özellikle vurgulamaktadır. Dolayısıyla eser, birincil tanıklıkla akademik kaynak kullanımını bir araya getirmesi bakımından dikkat çekicidir. Karacebe'nin anlatısı, yalnızca bireysel gözlemlere değil, aynı zamanda döneme ait resmî ve gayri resmî belgeler ile literatüre de dayanmaktadır.

Yazarın faydalandığını belirttiği başlıca kaynaklar şu şekilde sıralanabilir:

- Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*,
- Yusuf Hikmet Bayur, *Türk Tarihinin Ana Hatları*,
- Suphi Nuri İleri, *Sevr ve Lozan*,
- Yıldırım, *Yıldırım'ın Akıbeti*,
- Laşer, *Büyük Harpte Türk Harbi*,
- General Townshend, *Anadolu*,
- General Nieder, *Anadolu*,
- Esad, *Adana'nın Kurtuluşu*,
- **23. ve 57. Tümenlere ait 1919 yılı* Harp cerideleri,
- Cemal Efe, *Adana'nın Kurtuluşu Hatıraları Destanı*,

[175] Em. Tüm. Ali Remzi Yiğitgüden, *Balkan Savaşında Edirne Kale Muharebeleri*, haz. Dr. Öğ. Yb. Zekeriya Türkmen, Tar. Uzm. Betül Turan, Tar. Uzm. Atike Kaptan, Tar. Uzm. Özlem Demireğen, Tar. Uzm. Tuğba Kılıç, c. 1–2 (Ankara: Gnkur. ATASE Başkanlığı Yay., 2006).

- **Fransız kaynaklarına dayanan: Suriye ve Kilikya Muharebeleri*,
- Emekli Albay Şefik, *Millî Mücadelede 57. Tümenin Harekâtı Hakkındaki Hatıratı*,
- Yüzbaşı Nami Malkoç, *1920 Yılının Savaşları*,
- Yüzbaşı Ahmet, *Millî Mücadele*.

Bu kaynak çeşitliliği, Karacebe'nin çalışmasını yalnızca bir hatırat olmaktan çıkararak, dönemin askerî ve siyasi gelişmelerini disiplinli bir araştırma çerçevesinde değerlendiren bir inceleme metni hâline getirmektedir. Eser, özellikle Güney Cephesi'ne ilişkin gelişmelerin arka planına dair önemli veriler sunmaktadır. Ayrıca, askerî operasyonların siyasi ve diplomatik boyutlarıyla birlikte ele alınması bakımından, Millî Mücadele'nin erken dönemine dair çok yönlü bir perspektif kazandırmaktadır.[176]

Yazarın bireysel notlarının yanı sıra çok sayıda askerî belge ve edebî hatıratla desteklediği bu çalışma, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın tarih yazımındaki değerini ve kaynaklık niteliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda kendi harp tecrübelerine dayanarak bir dizi eser kaleme alan önemli yazarlardan biri de Emekli Albay Şefik Aker'dir. Aker, Kurtuluş Savaşı'nın erken döneminde komutanlığını yürüttüğü 57. Tümen'e dair gözlemlerini ve tecrübelerini aktardığı "Kurtuluş Savaşında Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi" başlıklı kapsamlı çalışmasını *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda45., 46. ve 47. sayılarda üç bölüm hâlinde yayımlamıştır. Şefik Aker, 57. Tümen Komutanı olarak görev yaptığı dönemde, tümenin merkezi olan Aydın başta olmak üzere, Menteşe, Antalya, Denizli, Burdur ve Isparta bölgelerinde yürütülen askerî ve sivil direniş faaliyetlerini ayrıntılarıyla kaleme almıştır. Çalışmasında özellikle Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından 1920 yılının sonuna kadar geçen yaklaşık iki yıllık sürede, düzenli birliklerin henüz teşkil edilmediği, milis güçlerin etkili olduğu ilk dönemin detaylı bir dökümünü sunar. Eserde, 57. Tümen'in görev sahasında karşı karşıya kaldığı çok yönlü tehditler de açıklıkla ortaya konmuştur. Bu tehditler arasında

[176] Kur. Bnb. Nizamettin Karacebe, *Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası*, (117 Sayılı Askerî Mecmua'nın 57 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Haziran 1940).

Yunan işgal kuvvetleri, İtalyan askerî varlığı, İngiliz etkinliği ve İstanbul Hükümeti tarafından desteklenen çeşitli çeteler yer almaktadır. Aker'in anlatımı, yalnızca askerî harekâtları değil, aynı zamanda cephe gerisindeki toplumsal direnişi, lojistik sorunları ve yerel halkla olan ilişkileri de kapsamaktadır.

Bu bağlamda Şefik Aker'in çalışması, bir cephe hatıratı olmanın ötesinde, 57. Tümen'in harekât sahası üzerinden Millî Mücadele'nin güneybatı Anadolu'daki örgütlenme ve direniş süreçlerine dair birincil elden tarihsel veriler sunmaktadır. Ayrıca yazar, bölgedeki millî kuvvetlerin geçirdiği kurumsal dönüşüme de ışık tutar: Milis güçlerin aşamalı olarak kaldırılması, yerlerine düzenli birliklerin geçirilmesi ve TBMM otoritesinin sahada tesis edilmesi süreci, belgelerle desteklenerek aktarılmıştır. Em. Alb. Şefik Aker'in bu çalışmaları hem şahsi tanıklık hem de kurumsal sorumluluk temelinde kaleme alınmış olması nedeniyle, Millî Mücadele dönemi askerî tarihçiliği açısından kaynak niteliği taşımaktadır. Söz konusu metinlerin daha sonra Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından da yeniden yayımlanması, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın kurumsal hafıza oluşturmadaki rolünü bir kez daha teyit etmektedir.[177]

3.2.3.Yabancı Eserlerden (Tercüme) Faydalanan Yazarlar

Tarih Kısmı'nda yakın dönem savaşlarını hakkında yazılan eserler çeviri eserlere yer verilmiştir. *Tarih Kısmı*'nda çeviri niteliği taşıyan eserlere yer verilmiştir. Çeviri eserlerin kullanılması iki şekilde yapılmıştır. İlk olarak *Tarih Kısmı*'nda sayının tamamı yabancı eserlerin çevrilmesi şeklinde yapılmış. İkinci yöntem ise *Tarih Kısmı*'nda yazılan sayılarda verilen bilgileri desteklemek için çeviri eserler kullanılmıştır. Bazı sayılar hem arşiv kaynağı hem de çeviri eser özelliği taşıdığından konu bütünlüğünün bozulmaması için kısaca değinilmiştir. Çalışmamızda *Tarih Kısmı*'nda faydalanılan çeviri eserler incelecektir.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'n da tamamı çeviri eserinden oluşan sayılar şöyledir:

1- George Arthur, "Kiçhener ve Harp," Çev. Albay Sabit.[178]

[177] Em. Alb. Mehmet Şefik, *Kurtuluş Savaşında Büyük Harbin Mütarekesinden (1920) Senesi Sonuna Kadar 57. Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi*, (104 Sayılı Askerî Mecmua'nın 45 Sayılı Tarih Kısmı, c.1) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Mart 1937).
[178] George Arthur, *Kiçhener ve Harp*, çev. Alb. Sabit, (60 Sayılı Askerî Mecmua'nın 1 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Mart 1926).

2- General Kadorna, "General Kadorna Hatıratı," Çev. Albay Kadri.[179]

3- "General Papulas, Trikopis'in Hatıratı ve General Franko'nun Raporu," Çev. Yüzbaşı İbrahim Halil.[180]

4-F. Feyler, "Makedonya Harbi ve 46.Fırkanın Makedonya Cephesindeki Harekâtı," Çev. Mahmut Beliğ.[181]

5-F. Feyler, "Makedonya Harbi 1916-1918, C.2," Çev. Mahmut Beliğ.[182]

6-Alman Yarbay Guze, "Büyük Harpte Kafkas Cephesindeki Muharebeler," Çev. Yarbay Hakkı,[183]

7-Bulgar Kur. Yüzbaşı. Nedeff,"1915-1918 Makedonya Harekâtı," Fransızcaya Çev. Goetzman, Çev. Kur. Yüzbaşı İhsan Secid Baran,[184]

8-Kur.Yzb. İ.Revol, "1911-1912 Türk-İtalyan Harbi,"Çev.... Emekli Tümgeneral Kadri Demirkaya.[185]

9-Kur.Yzb.İ.Revol, "1911-1912 Türk-İtalyan Harbi, C.2," Çev. Emekli Tümgeneral Kadri.[186]

10-Andre François Poncel, "Hitler ve Reichswehr Generalleri," Çev. Kur. Alb. Nazım Erten.[187]

---

[179] Gen. Kadorna, *Gen. Kadorna Hatıratı*, çev. Alb. Kadri, (65 Sayılı Askerî Mecmua'nın 6 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Haziran 1927).
[180] Gen. Papulas, *Trikopisin Hatıratı ve Gen. Frankonun Raporu*, çev. Yzb. İbrahim Halil, (67 Sayılı Askerî Mecmua'nın 8 Sayılı Tarih Kısmı) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Aralık 1927).
[181] İsviçreli Alb. F. Feyler, *Makedonya Harbi ve 46. Fırkanın Makedonya Cephesindeki Harekâtı*, çev. Em. Alb. Mahmut Beliğ, (72 Sayılı Askerî Mecmua'nın 13 Sayılı Tarih Kısmı, c.1) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Mart 1929).
[182] İsviçreli Alb. F. Feyler, *Makedonya Harbi 1916–1918*, c.2, çev. Em. Alb. Mahmut Beliğ, (73 Sayılı Askerî Mecmua'nın 14 Sayılı Tarih Kısmı, c.2) (İstanbul: Gnkur. Başkanlığı Yayınları, Haziran 1929).
[183] Alman Yb. Guze, *Büyük Harpte Kafkas Cephesindeki Muharebeler*, çev. Yb. Hakkı, (79 Sayılı Askerî Mecmua'nın 20 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Ocak 1931.
[184] Bulgar Kur. Yzb. Nedeff, *1915–1918 Makedonya Harekâtı*, Fransızcaya çev. Goetzman, Türkçeye çev. Kur. Yzb. İhsan Secid Baran, (101 Sayılı Askerî Mecmua'nın 42 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1936.
[185] Kur. Yzb. İ. Revol, *1911–1912 Türk-İtalyan Harbi*, çev. Em. Tümg. Kadri Demirkaya, (118 Sayılı Askerî Mecmua'nın 58 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Eylül 1940.
[186] Kur. Yzb. İ. Revol, *1911–1912 Türk-İtalyan Harbi*, çev. Em. Tümg. Kadri Demirkaya, (119 Sayılı Askerî Mecmua'nın 59 Sayılı Tarih Kısmı, c. 2), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Aralık 1940.
[187] Andre François Poncel, *Hitler ve Reichswehr Generalleri*, çev. Kur. Alb. Nazım Erten, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 71 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1947.

11-Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti Özet Rapor, "Pasifik Savaşı," Çev. Emekli Kur. Alb. Hilmi Oray.[188]

Verilen çeviri eserler *Tarih Kısmı*'nda sayının tamamı çeviri eserden oluşmaktadır. Özellikle Türk ordusunun savaştığı yakın dönem savaşlarıyla ilgili doğrudan veya dolaylı eserler çevrilerek yakın dönem savaşları bütün yönleriyle verilmeye çalışılmıştır.

Tarih Kısmı'nda tercüme eserden oluşan sayılardan ilk inceleyeceğimiz eser George Arthur'un kaleme aldığı "Kiçener ve Harp", eserini sabit tarafından çevrilerek *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* birinci sayıda mart 1926 tarihinde Osmanlıca olarak yayınlanmıştır.[189] Lord Kiçener, İngiltere ordusunun başında olması İngiltere'nin I. Dünya Savaşı stratejisini belirleyen önemli kişilerden biri olması İngiltere'nin I. Dünya Savaşı'nda genel politikaları hakkında bilgiler vermesi ve İngiltere'nin Osmanlı politikası hakkında özellikle şark planını uygulamaya koyması Çanakkale ve Süveyş kanalı gibi stratejik bölgeleri ele geçirme planları doğrultusunda Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı'ndaki durumunu karşıt muharip kuvvetin perspektifinden sunması bakımından askerî tarih ve genel tarih bakımından önemli rol oynamıştır. İkinci inceleyeceğimiz çeviri eser İtalyan General Luigi Kadorna'nın kaleme aldığı hatıratı Alb. Kadri tarafından çevrilerek *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda, Haziran 1927 yılında 6.sayı olarak Osmanlıca yayınlanmıştır.[190]Luigi Kadorna I. Dünya Savaşı'nın başında İtalyan Genelkurmay başkanlığı görevini yürütmektedir. Kadorna Genelkurmay başkanlığı görevini yürüttüğü I. Dünya Savaşı'nın başından görevden alındığı tarih olan Ekim 1917 yılına kadar başından geçen olayları anlattığı hatıratını kaleme almıştır. Kadorna İtalya'nın savaşın başında bağımsız kalmasını, İtalyan ordusunun durumunu ve İtalya'nın savaşa ne zaman girmesi gerektiğini en üst yetkili olarak belirtmiştir. İtalya'nın eski müttefiki Avusturya ile savaşa girmesi ve Avusturya karşısında aldığı Caporetto mağlubiyeti sonucu İtalya'nın geri çekilişini ve müttefikleri tarafından desteklenmesini belirtmiştir. I. Dünya Savaşı'nı İtalya açısından gelişimini vermesi bakımından Kadorna'nın hatıratı önem arz etmektedir.

---

[188] *Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti Özet Rapor, Pasifik Savaşı*, çev. Em. Kur. Alb. Hilmi Oray, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 72 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1947.

[189] George Arthur, *Kiçhener ve Harp*, çev. Alb. Sabit, (60 Sayılı Askerî Mecmua'nın 1 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Mart 1926.

[190] Gen. Kadorna, *Gen. Kadorna Hatıratı*, çev. Alb. Kadri, (65 Sayılı Askerî Mecmua'nın 6 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1927.

İnleyeceğimiz bir başka çeviri eser İsviçreli Albay F. Feyler'in kaleme aldığı Makedonya Harbi eseri emekli Alb. Mahmut Beliğ tarafından tercüme edilerek *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın 13.ve 14.sayı olarak yayınlanmıştır. Feyler'in Makedonya Harbi eserine Mahmut Beliğ görev yaptığı 46.Fırkanın Makedonya'daki faaliyetlerini detaylı bilgiler ekleyerek I. Dünya Savaşı'nda Türk ordusunun sadece kendi sınırları korumadığını müttefiklerine yardım amacıyla Avrupa'daki savaşa da etki ettiğini vurgulamıştır. Türk ordusunun Makedonya harbiyle ilgili herhangi bir eserin bulunmaması Feyler'in Makedonya Harbi eserinin bu alandaki boşluğu doldurması açısından önem arz etmektedir. Bir başka incelenecek olan çeviri eseri I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesinde 3.Türk ordusu Erkânı Harbiye başkanlığı yapan Alman Yb. Guze kendi hatıratına dayanan I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi Muharebeler isimli eserini 3.Türk ordusunda görev yapan Yb. Hakkı tarafından çevrilmiş ve eklemeler de yapılmıştır.[191] Guze, I. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye gelen Alman subaylar içinde yer almış, Guze eserinde I. Dünya Savaşı'nın başlangıcından Çarlık Rusya'nın Brest Litovsk antlaşmasını imzalayarak savaştan çekildiği tarihe kadar olan gelişmeleri yazmıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas cephesinde gerçekleşen olaylar ve gelişmeler karanlık kalmıştır. Guze yazdığı eser Yb. Hakkı tarafından çevrilerek ve eklemeler de yapılarak Kafkas cephesindeki olaylar ve gelişmeler aydınlatılmaya çalışılmıştır. Guze'nin belirttiğine göre Kafkas Cephesi'nin açılmasının sebeplerinin başında Doğu Cephesinde Lehistan'da Almanya ve Avusturya kuvvetlerinin yükünü hafifletmek için Kafkas cephesine mümkün olduğu kadar çok Rus kuvvetini çekmek gerekli görülmüş bu amaçlarla yapılan başta Sarıkamış harekatları yapılması kararlaştırılmış yapılan harekât arazi ve iklim şartlarının elverişsizliği gibi sebeplerle amacına ulaşamamıştır.

İnceleyeceğimiz bir diğer çeviri eseri Alman resmi arşivi tarafından yazılan Büyük Harp cilt.9 eseri Em. Kaymakam Nihat tarafından çevrilerek *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda36.sayı olarak yayınlanmıştır. Tercüme edilen bu eserde Alman resmi arşivi tarafından yazılan I. Dünya Savaşı tarihi Osmanlı devleti ile ilgili bazı eksiklikler ve yanlışlar tespit edilmiş. Harp tarihi encümenliği tarafından düzeltilmiş ve eklemeler yapılarak eser *Tarih Kısmı*'nda yayınlanmıştır. Alman resmi

[191] Alman Yb. Guze, *Büyük Harpte Kafkas Cephesindeki Muharebeler*, çev. Yb. Hakkı, (79 Sayılı Askerî Mecmua'nın 20 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Ocak 1931.

arşivine göre I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin önemli askerî harekatları Alman subaylara ve planlamasına dayandırmıştır. Almanlar tarafından yazılan eserde Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki rolü ikinci plana alınarak yazılması sonrası eser tercüme edilerek harp tarihi encümeni tarafından düzeltme yapılarak *Tarih Kısmı*'nda yayınlanmıştır. *Tarih Kısmı*'nda çevrilen Bulgar Kur. Yüzbaşı Nedeff'in kaleme aldığı 1915-1918 Makedonya Harekâtı eserini Bulgar ordusu Harp ceridelerine kendi gözlemlerine dayanarak yazmıştır. Eserin Goetzmann'ın Fransızca çevirisinden Kur. Yzb. İhsan Sacit Boran çevirerek *Tarih Kısmı*'nın 42.sayısında yayınlanmıştır. Bulgar subayı Nedeff Plevne 9.ordu karargahında görevlidir. Nedeff I. Dünya Savaşı öncesinde genel durumdan bahsederek Bulgarların savaşa girmesinin gerekçelerini belirtmiştir. Nedeffe göre Balkan savaşları sonrası Makedonya topraklarının Bulgarlardan zorla alınması Bulgar milletini derinden üzmüş özellikle Balkan savaşında ittifak ettiği Balkan devletleri ve İngiltere, Fransa gibi devletlere derin bir nefret beslemiştir. 1913 yılında birbiriyle savaşan iki devlet Çanakkale zaferinden sonra müttefik olmuştur. Bu yönüyle Osmanlı, Bulgar ilişkileri ilginçlik arz eder. Bulgarların Makedonya'ya duydukları özlem I. Dünya Savaşı'na girmelerinin temel nedenini oluşturmuştur. Kur. Yzb. İ. Revol'un kaleme aldığı 1911-1912 Türk-İtalyan savaşı isimli eserini emekli Tüm. Kadri Demirkaya çevirmiş, Eser, *Tarih Kısmı*'nın 58.sayısında yayınlanmıştır. Eserde Türk-İtalyan savaşının sebeplerinin başında Avrupa'da siyasi birliğini en son tamamlayan İtalya'nın sömürgecilikte geç kalmasıdır. İngilizler, Mısırı Fransızlar, Tunus ve Cezayir'e ele geçirmiş Fas ise rehin durumdaydı. Batı Akdeniz'de artık ele geçirilecek yer kalmamıştı. Akdeniz'in doğusunda Libya kalmıştı. İtalya için bir en uygun hedef Libya olmuştur. İnceleyeceğimiz bir başka tercüme eser Andre Fronçois Poncel tarafından yazılan "Hitler ve Reichswehr Generalleri"[192] eseri Kur. Alb. Nazım Erten tarafından çevrilerek *Tarih Kısmı*'nda 71.sayı olarak yayınlanmıştır. Eser *Tarih Kısmı*'nda güncel olayların ve savaşların incelenmesine örnek gösterilebilir. Türkiye 2. Dünya Savaşına katılmamış olmasına rağmen 2.Dünya Savaşında yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. Çevrilen bu eserde Almayanın ve Hitlerin yükselişi incelenmiştir. Eser tercüme edilerek *Tarih Kısmı*'nda yayınlanmıştır esere göre Alman ordusu denilince generaller ve siyasi ve manevi vicdanı demek olan genelkurmay gelmekteydi. Büyük birlik komutanlarının çoğuyla, genelkurmayda bulunmuş ve servislerinde çalışarak

[192] Andre François Poncel, *Hitler ve Reichswehr Generalleri*, çev. Kur. Alb. Nazım Erten, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 71 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1947.

onun kimliğini kazanmış olanlara veya pantolonlarında kırmızı zırh bulunan tekmil subaylara Reichswehr denilmiştir. Prusya ve Prusyalaşmak Alman genelkurmayının karakteristik bir durumdur. Reich, Alman devletinin en önemli kurumudur. Alman Reich'ında en önemlisi ve en değerlisi büyük Genelkurmaydır. Reichswehr, Hitleri yoktan var ederek onun Almanların en önemli siyasi figür haline gelmesini sağlamıştır. İnceleyeceğimiz son tercüme eser 2.Dünya Savaşında birleşik Amerikan stratejik bombardıman inceleme heyeti tarafından "pasifik savaşı"[193]özet raporu hazırlanmıştır. Rapor emekli kurmay Albay Hilmi Oray tarafından tercüme edilerek *Tarih Kısmı*'nda 72.sayı olarak yayınlanmıştır, inceleme heyeti ABD başkanı Roosevelt in talimatıyla kasım-1944'te kurulmuştur. Heyetin amacı ABD hava taarruzlarının Almanya üzerindeki etkilerini tarafsız ve yetkili gözle incelemek ve Japonya'ya karşı yapılacak hava taarruzlarında faydalanmaktır. Hem askerî stratejik araç olan hava kuvvet için kıymetlendirme ölçüsü kurmak hem de ABD silahlı kuvvetlerindeki gelişmeleri planlamak ve milli savunma bakımından gelecekteki ekonomi siyasetini belirlemek. İnceleme sonuçları özet rapor ve 200 kadar tamamlayıcı raporla yayınlanmıştı. Ağustos 1945 tarihinde Amerikan başkanı Henry Truman'ın talimatıyla Japonya'ya karşı yapılan savaştaki çeşitli taarruzlardan alınan sonuçları incelenmesini istedi. Heyetin kadrosunda 300 sivil 350 subay ve 500 er vardı. Subay kadrosunun yüzde 60 ordudan, yüzde 40'ı donanmadan oluşmuştur. Heyetin genel karargâhı tokyoda alt karargahları Nagoya Osaka Hiroşima ve Nagazaki'de bulunmaktaydı. Japonya'nın diğer bölgelerinde ve Pasifik adaları ile Asya karasında seyyar heyet görev yapmaktaydı.

Heyet; Japonya'dan ele geçen toparlanmış ordu, donanma, hükümet, sanayiciler, siyasi liderler ve Japonya'nın her yanında daha küçük rütbe ve makam sahibi kişiler arasında soruşturmalar yapmıştır. Japon savaş devrinin plan ve icraatından çoğunu teker teker incelemek bağlantı ve savaşları ayrı ayrı gözden geçirmek Japon ekonomi ve savaş sanayisi hakkında fabrika ve her endüstri kolu için ayrı ayrı kesin bilgiler toplayarak. Japonya'nın genel planları savaşa katılma sebebinin içi yüzü kayıtsız şartsız teslim olmasına yol açan iç tartışma ve konuşmalar halkın sağlık ve psikolojik

[193] *Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti Özet Rapor, Pasifik Savaşı*, çev. Em. Kur. Alb. Hilmi Oray, (142 Sayılı Askerî Mecmua'nın 72 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1947.

durumu Japon sivil teşkilatının gelişmişlik seviyesi ve atom bombasının etkileri hakkında ayrıca incelemeler yapmıştır. İnceleme safhalarının her biri için ayrı ayrı rapor yayınlanmıştır. Heyet tarafından toplanmış olan gerçek ve dikkate değer verilerin sivil gözüyle bir değerlendirmesini yapmak ve gelecek için kıymetlendirme amaçlanmıştır. *Tarih Kısmı*'nda sayılardan tespit edilen çeviri eserler yakın dönem savaşları Türk -İtalyan savaşından başlayarak I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve 2.Dünya Savaşı ilgili olmuştur.

Tarih Kısmı'nda Osmanlı ordusu ve Türk ordusu ayrımı yapılmamış, Türk ordusu olarak nitelendirme yapılarak ordunun devamlılığı vurgulanmıştır. Çevrilen eserler bu savaşlarda Türk ordusunu ilgilendiren yerli kaynaklarda boşluk olan kısımları tamamlamak ve Türk ordusunun savaştığı muharebeleri objektif biçimde ortaya koymak amaçlanmıştır. Türk ordusunun muharip olarak savaştığı savaşlarla ilgili yazılan yabancı eserler tercüme edilerek yerli kaynaklarla bütüncül bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır. Çeviri eserler Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda savaştığı karşıt muharip kuvvetlerle ilgili olanlar ve müttefikleri tarafından kaleme alınanlar, Kurtuluş Savaşında karşıt muharip kuvvet olan Yunan kuvvetlerinin üst düzey subaylarının kaleme aldıkları hatıratlar tercüme edilerek kurtuluş savaşını objektif olarak her yönüyle aydınlatılmaya gayret edilmiştir.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda sayılarda yazılan savaşlarla ilgili yabancı eserler çeviri yapılarak incelenen savaşın her yönüyle ilgili bilgi vererek bütünlük sağlanmak amaçlanmıştır. *Tarih Kısmı*'nda faydalanılan çeviri eserler şunlardır;

1-Sir Culyan Korbett, Harekâtı Bahriye C.2, Çev. Ali Rıza Seyfi,1926

2-Binbaşı Demaz, Çanakkale Seferi, Çev. Bnb. Bahattin,1930

3-Binbaşı Larşer, Büyük haptet Türk Harbi, Çev. Mehmet Nihat

4-Ellis Aşmit Bartlet, Çanakkale Raporları, Çev. Yüzbaşı Rahmi,1331

5-Ellis Aşmil Bartlet, Çanakkale Harekâtı Bahriyesine Dair İfşaat, Çev. Yüzbaşı Rahmi,1933

6-Hamiltonun Raporu, Çev. Yüzbaşı Rahmi,1331

7-Şarl Ro, Çanakkale Seferi, Çev. Mehmet Nihat-Asım,1337

8-Binbaşı Mülman, Çanakkale Muharebesi, Çev. Mirliva Halil Karal,1927

9-General Monronun Raporu, Çev. Yüzbaşı Rahmi,1332

10-Edvar Diriyol, Şark Meselesi, Çev.Nafiz,1328

11-Serj Goryanof, Osmanlı Devleti'nin-Rusya Siyaseti, Çev. İskender Ali Reşat,1331

12-Sidney Musley, Çanakkale hakikatleri, Çev. H. Hüsamettin,1332

13-Leone Kaitani, İslam Tarihi, Çev. H. Cahit,1926

14-E. Bernheim, Tarih Bilimine Giriş, Çev. Şükrü Akkaya,1936

15-Fransız Albay Dömondezir, Edirne Muhasarası, çev. Hilmi

3.2.4.Yerli Literatürden Faydalanan Yazarlar

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*'nda yazarlar sayıları kaleme alırken resmi arşiv kaynağı özelliği taşıyan kaynaklar, kendi anı veya hatıratlarına dayanan eserler ve yabancı yazarların eserlerini çeviri yaparak faydalandıkları gibi yazdıkları konuyla ilgili yerli literatür eserleri özelliği taşıyan kaynaklara da başvurmuştur. Başvurdukları eserlerin başında Mustafa Kemal'in büyük *Nutuk*'u yer almıştır. *Tarih Kısmı*'nda altı sayı da *Nutuk*tan faydalanıldığı tespit edilmiştir. Bu sayılar şunlardır:

1- "İstiklal Harbinde 2.İnönü Meydan Muharebesi"[194]

2- "İstiklal Savaşında Kocaeli Bölgesindeki Harekât"[195]

3- "1920 Yılının Kurtuluş Savaşları"[196]

4- "Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası"[197]

5- "İstiklal Savaşında Sakarya Meydan Muharebesi"[198]

6- "Türk İstiklal Savaşında Sakarya'dan Mudanya'ya Kadar"[199]

Tarih Kısmı'nda *Nutuk*'tan yararlanılan sayıların tamamının, Kurtuluş Savaşı'na dair kaleme alınan sayılar olduğu görülmüştür. Mustafa Kemal'in *Nutuk*'ta çizdiği

---

[194] Yb. Selahattin, *İstiklal Harbinde 2. İnönü Meydan Muharebesi*, (90 Sayılı Askerî Mecmua'nın 31 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Eylül 1933.
[195] Bnb. Kazım Aras, *İstiklal Savaşında Kocaeli Bölgesindeki Harekât*, (102 Sayılı Askerî Mecmua'nın 43 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Eylül 1936.
[196] Kur. Yzb. Nami Malkoç, *1920 Yılının Kurtuluş Savaşları*, (107 Sayılı Askerî Mecmua'nın 48 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Aralık 1937.
[197] Kur. Bnb. Nizamettin Karacebe, *Türk Ulusal Savaşının İlk Parçası*, (117 Sayılı Askerî Mecmua'nın 57 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Haziran 1940.
[198] Kur. Alb. Hulusi Baykoç, *İstiklal Savaşında Sakarya Meydan Muharebesi*, (134 Sayılı Askerî Mecmua'nın 63 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Eylül 1944.
[199] Korg. Baki Vandemir, *Türk İstiklal Savaşında Sakarya'dan Mudanya'ya Kadar*, (140 Sayılı Askerî Mecmua'nın 69 Sayılı Tarih Kısmı, c. 1), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1946.

perspektif, *Tarih Kısmı*'ndaki anlatılarla büyük ölçüde paralellik göstermiştir. *Tarih Kısmı*, resmî Kurtuluş Savaşı anlatısını oluşturmak amacıyla *Nutuk*'u temel bir referans olarak benimsemiştir. Ayrıca *Tarih Kısmı*'nın, resmî tarih söyleminin askerî ayağında yer alan anlatılarla benzer bir söylem geliştirdiği dikkat çekmektedir. *Tarih Kısmı*'nda yerli literatürden faydalanan yazar Avni Savaşkurttur. Yazar *Tarih Kısmı*'nda kaleme aldığı 67. Ve 68.sayılarda faydalandığı kaynakları belirtmiştir. Yazarın kaleme aldığı, "Kanije Müdafaası"[200]adını taşıyan sayıda eski Osmanlı seferlerinden Kanije kalesinin alınması ve müdafaasını anlatmıştır. *Tarih Kısmı*'nda yerli harp tarihi literatürü oluşturma amaçlarına yönelik hazırlanan eserde tiryaki Hasan Paşa ilerlemiş yaşına rağmen enerjik oluşu hızlı hareket etmesi inisiyatif alması kendinden üstün kuvvetlerle başarılı uyguladığı sevk ve idare ile zafer kazanması vurgulanmıştır. Ayrıca keşif istihbarat ve beşinci kol faaliyetlerini uygulaması da tiryaki Hasan paşanın önemli askerî özellikleri arasındadır. Eserde Kanije kuşatması öncesinde kısa bir Osmanlı tarihi anlatılmıştır. Yazar tarih metoduna uygun olarak dönemin yerli ana kaynaklarından faydalanırken yabancı veya karşı tarafın kaynaklarına yer vermemiştir. Yazarın eseri yazarken başvurduğu kaynaklar şöyledir:

1-Naima Tarihi,

2-Peçevi Tarihi,

3- Muharebât-ı Meşhûre-i Osmâniye Albümü,

4-Hayrullah Efendi Tarihi (Kitabı Aşer),

5-Solakzade Tarihi

Yazarın kaleme aldığı diğer sayı "1.Viyana Muhasarası"[201] adıyla 68.sayı olarak yayınlanmıştır. Eserde eski Osmanlı seferlerinden birinci Viyana muhasarasını anlatmıştır. Yazar sayıyı yazma amacını şöyle ifade etmiştir; birinci Viyana kuşatması hakkında literatürde boşluk olduğunu ve bu boşluğu doldurmak için yazdığını belirtmiştir. Sayıda Birinci Viyana kuşatmasının sebeplerini Osmanlı Devleti'nin Macaristan'a hâkim olması ve Avusturya'nın Macaristan üzerinde hak iddia etmesi üzerine Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'ın güvenliği için Viyana'yı almayı planlamıştır. Sayıda iki tarafın muharebe hazırlıklarına yer verilmiştir. Osmanlı

[200] Yzb. Avni Savaşkurt, *Kanije Müdafaası*, (138 Sayılı Askerî Mecmua'nın 67 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Eylül 1945.
[201] Yzb. Avni Savaşkurt, *1. Viyana Kuşatması (Kanuni Sultan Süleyman)*, (139 Sayılı Askerî Mecmua'nın 68 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul, Mart 1946.

ordusunun kuvveti şöyledir;[202] piyade ve süvari toplam 150 bin asker,300 top bunların 100 ağır top yollarda bırakılmıştır.20 bin deve, Macar kuvvetlerinden oluşan 6 bin süvari yardımcı kuvvetten oluşmaktadır. Karşıt muharip Avusturya kuvvetleri şöyledir;[203]50 bin piyade 2600 süvari 200 toptan oluşmaktadır. İki tarafın harekât planı yer verilmiştir. Bu plana göre göre Osmanlı ordusu Edirne-Filibe-Sofya-Niş-Belgrad-Petrovaradin-Össek-Mohaç-Budin-Estergon-hattından Viyana ulaşacaktır. Osmanlı ordusu Budin-Peşte-Estergon gibi önemli kaleleri zapt ederek geri irtibat yollarının güvenliğini sağlayarak arkadan taciz edilmeden Viyana kuşatarak zapt edecekti. Avusturya ordusunun harekât planı ise şu şeklide planlanmıştır. Osmanlı ordusu öncüleri ile Viyana önlerine ulaştığında tüm ahali silahlı olarak savunmaya hazır olacak şehir sonuna kadar müdafaa edilecektir. Osmanlı ordusunu yürüyüşü 13 Mayıs 1529 tarihinde başlamıştır.4 ay süren yürüyüş sonucunda Osmanlı ordusu 25 Eylül 1529 tarihinde Viyana önlerine ulaşmıştır. Viyana kuşatması 14 Ekim 1529 tarihine kadar 20 gün sürmüştür. Osmanlı ordusunun kale kuşatmasında çok önem arz eden büyük çaplı topları kuşatmaya getirememesi, hava ve mevsimin yağışlı olması ordunun ikmal yollarının bataklığa dönüşmesiyle birlikte yürüyüşün gecikmesi, uzun süreçli muhasaraya hazırlanılmaması ve kış şartlarında ordunun barınacağı kale ve müstahkem mevzii olmaması kuşatmanın 20 gün gibi kısa güne sığdırılması savunanların azim ve iradesini arttırmış bunun sonucunda Osmanlı ordusu kuşatmayı kaldırarak geri çekilmiştir. Viyana kuşatması sonucunda Osmanlı ordusunun zaiyatı 20 bin askerdir. Avusturya ordusunun zaiyatı ise 2400 askerdir. Osmanlı ordusu Viyana kuşatmasına 13 Mayıs -16 Kasım 1529 arasında toplam 6 ay sürmüştür.131 günü yollarda geçmiştir.1600 km gidiş dönüş toplam katettiği yol 3600 km'dir. Günümüz koşullarında değerlendirildiğinde bu sürede mesafenin katedilmesi Türk ordusunun 16.yy. da mükemmel ikmal ve lojistik sisteminin işlediğini göstermektedir. Yazar sayıyı kalem alırken faydalandığı kaynakları belirtmiştir. Yazarın faydalandığı kaynaklar şöyledir;

1-Solakzade Tarihi

2-Peçevi Tarihi

3-Hayrullah Efendi Tarihi

[202] Savaşkurt, age, 4.
[203] Savaşkurt, age, 5.

4-Hammer Tarihi

5-İkinci Viyana Muhasarası (Tarih Kurumu)

6-Osmanlı İdaresinde Macarlar

7-Ahmet Refik, Viyana Muhasarası,1910

4. *ASKERÎ MECMUA*'NIN "TARİH KISMI"NIN ASKERİ TARİHÇİLİKTEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Erken Cumhuriyet döneminde askerî tarih yazıcılığına yön veren önemli yayın organlarının başında *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*" gelmektedir. *Tarih Kısmı*, topyekûn savaş döneminde cephelerde görev almış subayların henüz taze olan savaş hatıralarını kayıt altına alma amacıyla oluşturulmuştur. Subayların kişisel tecrübelerine dayalı bu anlatılar, savaşın hem bireysel hem de kurumsal hafızasını şekillendirmede önemli rol oynamıştır. Bu çaba, Mareşal Fevzi Çakmak'ın teşviki ve yönlendirmesiyle hayata geçirilmiştir. Amaç, yerli ve millî bir askerî tarih külliyatı oluşturarak, henüz bütüncül bir şekilde yazılmamış olan I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı tarihçiliğindeki boşluğu doldurmaktı. Nitekim, "*Tarih Kısmı*", bu eksikliği gidermeye yönelik ilk sistematik girişimlerden biri olmuştur. Osmanlı'nın son döneminde Almanya ile kurulan siyasi ve askerî yakınlık, dönemin subay kadrosunun düşünce dünyasını da etkilemiştir. Bu etki, askerî tarih yazımına da yansımış ve Almanya'da I. Dünya Savaşı'nı konu alan "Schlachten des Weltkrieges" (Dünya Savaşı'nın Savaşları) adlı askerî tarih serisi örnek alınarak, "*Tarih Kısmı*" hazırlanmıştır. Ancak, her ne kadar bu çalışma Alman örneğinden ilhamla hazırlanmış olsa da biçim, yöntem ve içerik açısından belirgin farklar barındırmaktadır. Alman serisi daha çok detaylı stratejik çözümlemelere ve resmi arşiv belgelerine dayanırken, "*Tarih Kısmı*" daha çok anı ve subay tecrübelerine odaklanmıştır.

"*Tarih Kısmı*", aynı zamanda 1930'lu yılların resmî askerî tarih anlayışını da yansıtmaktadır. Bu anlayış; milliyetçi, disiplinli ve tecrübeye dayalı bir tarih anlatısıdır. Ancak, Fevzi Çakmak'ın emekli edilmesinden sonra bu bölüm yayın hayatına devam edememiştir. Bu duraksamaya rağmen, Türkiye'de askerî tarih çalışmaları tamamen kesintiye uğramamıştır.

1950'li yılların sonlarında, Genelkurmay ATASE Başkanlığı tarafından yayımlanan *Beyaz Seri*, askerî tarih çalışmalarını daha akademik ve bütüncül bir yaklaşımla yeniden başlatmıştır. Bu seri, hem I. Dünya Savaşı hem de Kurtuluş Savaşı'nı ele alarak, "*Tarih Kısmı*" na göre daha kurumsal ve metodolojik bir nitelik

taşımaktadır. Bu gelişmeleri takiben, Fahri Belen, 1964 yılında başlattığı "I. Dünya Savaşı'nda Türk Harbi"[204] adlı çalışmasıyla askerî tarih yazımında önemli bir dönemeç oluşturmuştur. Beş ciltlik bu eser, her ne kadar kişisel birikimiyle yazılmış olsa da zamanla resmî nitelik kazanarak Türk askerî tarihçiliğinde temel kaynaklardan biri haline gelmiştir. Fahri Belen'in çalışması, akademik üslubu, kaynak kullanımı ve analiz derinliği ile dikkat çekmiştir. Belen in askerî tarihçilik anlayışı kendinden sonra askerî tarih yazımını etkilemiştir.

4.1.Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nın Diğer Askerî Yayınlarla Karşılaştırılması

Türkiye'de, *Tarih Kısmı* yayımlandığı dönemde benzeri bir külliyatın bulunmaması ancak 1950'lerde yayımlanan '*Beyaz Seri*' ve Fahri Belen'in *I. Dünya Harbinde Türk Harbi* serileri ortaya çıkana kadar, *Askerî Mecmua*'nın tarih ekleri bu alanda tek örnek olarak kalmıştır. Bu bakımdan, nitelik ve dönemsellik açısından en yakın örnek Almanya'da 1921–1930 yılları arasında yayımlanan *Schlachten des Weltkrieges* dizisidir.[205] Bu sebeple, *Askerî Mecmua* tarih ekleri ile *Schlachten des Weltkrieges* dizisi, ile karşılaştırma yapılarak benzer ve farklılıkları vurgulanacaktır. Almanya'da, I. Dünya Savaşı 'ndan sonra "Schlachten des Weltkrieges" (Dünya Savaşlarının Muharebeleri) adıyla bir askerî tarih serisi yayımlanmıştır. Bu seri, Alman İmparatorluk Arşivleri tarafından 1921-1930 yılları arasında toplamda 36 cilt olarak yayımlanmış olup, I. Dünya Savaşı'nda savaşın çeşitli cephelerinde yaşanan başlıca çatışmalar üzerine odaklanmaktadır. Her bir bölüm, belirli bir savaş ya da askerî harekâtı ele almakta ve bu kitaplar, tarihsel verilerle birlikte, savaşan tarafların stratejileri ve savaşın sonuçlarını bütüncül bir şekilde sunarak okurlara savaşın dinamiklerini anlamada önemli bir kaynak sağlamaktadır. Schlachten des Weltkrieges"serisi, I. Dünya Savaşı 'nın önemli cepheleri ve bu cephelerdeki askerî çatışmaları derinlemesine inceleyerek yalnızca askerî zaferleri değil, aynı zamanda stratejik ve psikolojik etkileri de kapsamlı bir biçimde analiz etmektedir.

Bu seride yer alan başlıca cepheler ve muharebeler arasında Batı Cephesi'ne ait Marne Muharebesi, Verdun Muharebesi, Somme Muharebesi, Ypres Muharebeleri,

[204] Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 Yılı Hareketleri* (Ankara: Gnkur. Basımevi, 1964).
[205] Bu serinin ilk cildi için bkz. *Sclahten Des Weltkrieges*, Eric V. Tschicwitz, *1914 Antwerp Muharebesi*, Berlin, 1921.

Doğu Cephesi'ne ait Tannenberg Muharebesi, Galicia Muharebesi, Ortadoğu ve Afrika Cephesi'ne ait Çanakkale Muharebesi, Makedonya Cephesi, Kamerun Cephesi, deniz muharebeleri arasında Jutland Muharebesi ve İtalya Cephesi'nde Isonzo Muharebeleri yer almaktadır.[206] *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, süreli yayın mantığına bağlı olarak düzenli aralıklarla yayımlanmış olmakla birlikte, içerik ve işlev bakımından tipik bir dergi formatından ayrılmakta; bağımsız ve derinlikli metinlerden oluşması sebebiyle ayrı bir askerî tarih külliyatı niteliği taşımaktadır. Türkiye'de bu dönemde benzeri bir askerî tarih dizisinin bulunmaması, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nı özgün ve öncü bir örnek hâline getirmektedir. Niteliksel yapısı ve dönemsellik açısından değerlendirildiğinde, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* ile aynı yıllarda Almanya'da yayımlanan resmî harp tarihi dizisi *Schlachten des Weltkrieges* arasında anlamlı bir karşılaştırma yapılması mümkündür. Her iki yayın arasında askerî tarih yazımı bağlamında mevcut olan benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak; Türk askerî tarih yazımının kurumsallaşma sürecine dair değerlendirmelere katkı sunulacaktır. Her iki yayında resmi askerî harp tarihi özelliği gösterir Schlachten des Weltkrieges Alman imparatorluk arşivi tarafından yayınlanmış *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* ise Türkiye Cumhuriyeti genelkurmay başkanlığına bağlı harp tarihi dairesince yayımlanmıştır.

Her iki yayın organında da yazar kadrosu resmî kurumlar tarafından belirlenmiş olmakla birlikte, Türkiye ve Almanya örnekleri arasında dikkat çekici farklar bulunmaktadır. Türkiye'de *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*" yalnızca aktif veya emekli subayların katkılarıyla hazırlanmıştır. Bu bölümde yazarlık faaliyeti tamamen askerî personel ile sınırlandırılmış; sivil tarihçilere, akademisyenlere veya dış paydaşlara yer verilmemiştir. Yazar kimliklerinin açıkça belirtilmemiş, metinlerin bireysel sorumlulukla kaleme alındığını sınırlandırmıştır. Buna karşın, Almanya'daki örneğinde. Sadece subaylar değil, sivil tarihçiler ve bağımsız araştırmacılar da görev almış, bazı eserlerin anonim olarak yayımlanmış, yani kurumsal kimlik altında yazıldığı da görülmektedir. Almanya'da askeri tarih yazımı subay ve siviller ortak katkılarıyla daha kapsayıcı bir model benimsemiştir bu yaklaşım, bireysel görüşten ziyade kurumsal belleği ve kolektif anlatıyı ön plana çıkarmayı amaçlamıştır.Her iki eserler resmî belgelerle desteklenerek yazılmıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*,

[206] Alman İmparatorluk Arşivleri (Der Reichsarchiv), *Schlachten des Weltkrieges: Die großen Schlachten des Ersten Weltkriegs* (Berlin: Deutsche Verlagsgesellschaft, 1921–1930).

1926–1948 yılları arasında yayımlanan yazılarla Türk askerî tarihçiliğinde önemli bir külliyat ortaya koymuştur. Bu tarih yazıları, dönemin savaşlarına katılmış askerlerin tanıklıklarına dayanan anlatılar olmakla birlikte, belirli bir sistematiğe dayanmadan yayımlanmıştır.

Her ne kadar *Askerî Mecmua*ya ek olarak verilse de içerik ve işlev açısından bir tür askerî tarih koleksiyonu niteliği kazanmaktadır. Bu yönüyle, Türkiye'de benzeri olmayan bir tarih yazımı örneği sunar. Yapısal ve dönemsel olarak karşılaştırılabilecek en yakın örnek, Almanya'da 1921–1930 yılları arasında yayımlanan resmî harp tarihi serisi olan *Schlachten des Weltkrieges* dizisidir. Bu bağlamda her iki külliyat, askerî tarih yazımında dönemlerinin eğilimlerini ve farklı tarih anlayışlarını yansıtmaları bakımından karşılaştırılmaya değerdir. I. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ve Türkiye'de askerî tarih yazımı, farklı kurumsal ve toplumsal koşullarda şekillenmiştir. Almanya'da *Schlachten des Weltkrieges* dizisi ile Türkiye'de *Askerî Mecmua*'nın tarih ekleri, bu dönemin askerî hafızasını ve cephe atmosferini yansıtan önemli eserlerdir. Her iki külliyat, iki savaş arası dönemde (1920'ler-1930'lar) resmî nitelikli askerî tarih yazımı örneği sunmakta ve askerî hafıza inşası işlevi üstlenmektedir. Her iki eser de resmî nitelik taşımaktadır. *Schlachten des Weltkrieges*, Almanya İmparatorluk Arşivi (Reichsarchiv) tarafından hazırlanmış ve devlet destekli yayınevleri aracılığıyla ciltler hâlinde yayımlanmıştır. Buna karşılık, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığına bağlı Harp Tarihi Dairesi tarafından hazırlanmış ve 1926–1948 yılları arasında *Askerî Mecmua*'nın eki olarak ya da "*Pembe Seri*" adıyla kısa broşürler şeklinde yayımlanmıştır. Bu farklılık, Alman dizisinin sistematik ve bütüncül bir kurumsal tarih yazımı çerçevesinde hazırlandığını; Türk örneğinde ise parçalı ve süreli yayın formatında daha çok anı ve gözlemlere dayalı bir yapının öne çıktığını göstermektedir. İki eser arasında, içerik ve yöntem açısından da belirgin farklar bulunmaktadır. Alman harp tarihi dizisi, ciltler hâlinde kronolojik ve cephe temelli bir düzenlemeye sahip olup, akademik yöntemlerle hazırlanmıştır. Kaynak atıflı, stratejik ve taktik analizler içeren metinleriyle kapsamlı ve çok yönlü bir askerî tarih anlatısı sunar. Bu eserler, askerî belgeler, emirler, harp planları ve arşiv kayıtları gibi resmî kaynaklara dayandırılmıştır.

Buna karşılık, *Askerî Mecmua*'nın tarih ekleri, cilt ve kronolojik bütünlük gözetmeksizin yayımlanan bağımsız ve kısa askerî metinlerden oluşur. Subay ve gazilerin bireysel tanıklıklarına dayanan bu anlatılarda, olay aktarımı ve anekdotlar

öne çıkmakta; standart bir atıf sistemi ve analitik derinlik ise çoğu zaman geri planda kalmaktadır. Böylece *Askerî Mecmua*, taktik ve stratejik değerlendirmeleri sınırlı, tek yönlü ve muharebe odaklı bir harp tarihi perspektifi sunmaktadır. Her iki harp tarihi serisinin hedef kitlesi benzerlik göstermektedir: Askerî tarihçiler, akademik çevreler, subaylar ve ordu mensupları ile dergi aboneleri, bu yayınların başlıca okuyucu grubunu oluşturur. Bu durum, her iki eserin de dönemin askerî hafızasını kurumsal düzeyde inşa etme ve yayma amacına hizmet ettiğini göstermektedir.

Öte yandan, Alman dizisi, merkeziyetçi ve kurumsal bir tarih yazımı politikasının ürünü olarak ulusal hafızanın sistematik biçimde inşasını hedeflerken; Türk örneği, millî hafıza inşasına daha çok kahramanlık anlatıları ve tanıklıklarla katkıda bulunan bir yapıya sahiptir. Neticede Schlachten *des Weltkrieges* ile *Askerî Mecmua*'nın tarih ekleri, iki farklı askerî tarih yazımı geleneğini temsil etmektedir. Alman dizisi, akademik yöntem, arşiv temelli yaklaşım ve sistematik bir kurgu ile merkezî bir tarih anlatısını öne çıkarır. Buna karşılık Türk örneği, bireysel anlatılar ve hatırat odaklı bir tarzla, daha parçalı ve sınırlı bir askerî tarih perspektifi sunar. Her iki külliyat, dönemin tarih anlayışını ve askerî hafıza inşa süreçlerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Almanya örneğinde, I. Dünya Savaşı'nın taktik ve stratejik dersleri akademik çerçevede ele alınırken; Türkiye'de, savaşın tanıkları ve hatırat geleneği, askerî tarih yazımına ve ulusal kimlik oluşturma sürecine damgasını vurmuştur. Böylece, iki farklı ülkenin askerî tarih yazımı geleneği, içerik, yöntem ve kurumsal yapı bakımından anlamlı bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Her iki eser de savaşın cephe hattındaki askerî olaylarını ve asker deneyimlerini detaylı bir biçimde ele alarak, dönemin askerî tarih yazımına önemli katkılarda bulunmuştur.

4.2.Bugünkü Askerî Tarih Çalışmalarına Katkıları

Pembe Seri kapsamında yayımlanan eserler arasında Avrupa savaşlarına ilişkin çeviri çalışmalar ile eski Türk savaş tarihine dair araştırmalar yer almakla birlikte, serinin en kayda değer kitapları I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'na dair kaleme alınmış çalışmalardır. On yıl boyunca kesintisiz süren topyekûn savaş dönemine dair bütüncül bir tarihî anlatının eksikliği göz önüne alındığında, söz konusu eserler bu boşluğu önemli ölçüde doldurmuş; bu yönüyle hem dönemin askerî gelişmelerini anlamak isteyen araştırmacılar hem de akademik çevreler için temel başvuru kaynakları hâline gelmiştir. Hâlen askerî tarih alanındaki çalışmalar açısından birincil

kaynak niteliği taşımaya devam etmektedirler.[207]*Pembe Seri*, Fevzi Çakmak'ın kişisel teşviki ve gayretiyle ortaya çıkmış; özellikle I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerine odaklanan önemli bir askerî tarih yayıncılığı geleneği oluşturmuştur. Ancak, Fevzi Çakmak'ın emekli edilmesi[208] ve *Askerî Mecmua*'nın Ordu Dergisi'ne dönüşmesiyle birlikte *Pembe Seri*'ye son verilmiştir. Buna rağmen askerî tarih çalışmaları kesintisiz bir şekilde devam etmiştir.1950'lerin sonunda, *Pembe Seri*'nin mirasını devralan ve onun devamı niteliğinde olan *Beyaz Seri* kapsamında, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı tarihleri yeniden ele alınmaya başlanmıştır.

Beyaz Seri, *Pembe Seri*'ye kıyasla daha akademik bir üslupla kaleme alınmış ve içerik olarak daha bütüncül bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu yönüyle *Beyaz Seri*, askerî tarih yazımında metodolojik derinlik ve kapsam açısından önemli bir gelişmeyi temsil etmekte; Türk askerî tarihinin değerlendirilmesinde temel kaynaklardan biri olarak kabul edilmekteydi. General Fahri belen harp tarihi öğretmenliği görevini yürütürken I. Dünya Savaşı tarihini anlatırken bütüncül bir I. Dünya Savaşını Larcher'in eseri dışında bütüncül yazılmamıştı ve kurtuluş savaşı tarihinin henüz yazılmamış olması nedeniyle oluşan boşluğu doldurmak amacıyla bütüncül bir I. Dünya Savaşı tarihini yazmayı amaçlamıştır. İlk cildini 1964 yazdığı birinci cihan harbinde Türk harbi adını taşıyan seri toplam 5 ciltten oluşmuş ve 1967 tamamlamıştır. Belenin bireysel olarak yürüttüğü çalışma genelkurmay tarafından basılarak resmi ve kurumsal bir mahiyet kazanmıştır. General Fahri Belen, Harp Tarihi Öğretmenliği görevini yürütürken I. Dünya Savaşı'nı ders olarak anlattığı dönemde, söz konusu savaşın tarihine dair Türk literatüründe bütüncül ve analitik bir çalışmanın bulunmadığını fark etmiştir. Bu alandaki en kapsamlı eser, Fransız Binbaşı Maurice Larcher tarafından kaleme alınan *Büyük Harpte Türk Harbi* (1927) adlı çalışmaydı. Ancak bu eser, bir yabancı subayın gözlemleriyle sınırlı kalmış ve Türk askerî perspektifini yansıtma noktasında yetersiz kalmıştır. Dahası, Türk Kurtuluş Savaşı'na ilişkin kapsamlı ve sistematik bir tarih çalışmasının da henüz kaleme alınmamış olması, General Belen'i bu alandaki boşluğu doldurma yönünde teşvik etmiştir.[209]

---

[207] Mehmet Fatih Baş, "Fahri Belen: Asker, Siyasetçi ve Askerî Tarihçi", *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, c. 4, s. 2 (2023): 42–65.
[208] Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri* (Ankara, 1989), 58.
[209] Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 Yılı Hareketleri* (Ankara: Gnkur. Basımevi, 1964).

Bu bağlamda, Belen'in inisiyatifiyle başlayan ve bireysel çabayla kaleme alınan *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi* adlı eser, 1964 yılında ilk cildinin yayımlanmasıyla askerî tarih yazımına dâhil olmuştur. Toplam beş cilt olarak planlanan seri, 1967 yılına kadar tamamlanmıştır. Her ne kadar çalışma bireysel bir girişim olarak başlamış olsa da Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanması sayesinde resmi ve kurumsal bir hüviyet kazanmış, böylece dönemin askerî tarih anlayışının temel referans kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bu durum, erken Cumhuriyet döneminde asker kökenli tarihçilerin ve kurumların, millî tarih inşasında oynadığı etkin rolün somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir. General Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi* adlı 5 ciltli çalışmasında, yalnızca savaşın askerî safhalarını anlatmakla kalmamış, aynı zamanda I. Dünya Savaşı'na dair daha önce kaleme alınmış askerî tarih metinlerine de atıf yaparak, bu eserleri değerlendirmiştir. Belen'in kullandığı kaynaklar arasında yer alan bu metinlerin önemli bir kısmı, *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*'nda yayımlanan ve savaş sonrasında doğrudan tecrübeye dayalı olarak yazılmış yazılardan oluşmaktadır.

Bu yönüyle Belen, kendi çalışmasını yalnızca yeni bir tarih anlatısı olarak değil, aynı zamanda daha önce dağınık hâlde bulunan askerî tarih malzemesini derleyip sistematikleştiren bir kaynak olarak kurgulamıştır. Bu yaklaşım, resmî askerî tarih yazımında süreklilik sağlayarak, *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı* ve benzeri yayınlarda temelleri atılan tarih yazımının kurumsallaşmasına katkı sunmuştur. Belen'in eseri, bireysel bir girişim olmasına rağmen Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanarak resmî hüviyet kazandığı için, modern Türk askerî tarihçiliğinin hem yöntemsel hem de kurumsal açıdan önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Böylece Belen, hem kaynaklara dayalı akademik bir metodoloji geliştirmiş, hem de resmî tarih yazımının sürekliliğini sağlayan bir köprü kurmuştur. Fahri belen 5. ciltlik 1. Dünya Savaşı tarihi yazsa da askerî tarih yazımına en önemli katkısı yeni bir ekol yaratması ve kendinden sonraki askerî tarih yazımını etkilemiştir. Fahri Belen'in anlatım biçimi sonradan harp tarihi dairesince genelkurmay başkanlığı namına resmi tarih ciltlerini kaleme alan görece daha genç yaştaki uzmanlar tarafından şekilsel olarak benimsendi. General Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi* adlı eserini hazırlarken, o döneme kadar Türkçede yayımlanmış bütüncül nitelikte tek I. Dünya Savaşı tarihi olarak kabul edilen Maurice Larcher'in *Büyük Harpte Türk*

Harbi (1927) adlı çalışmasından önemli ölçüde etkilenmiştir. Larcher'in eseri, bir Fransız subayın gözlemlerine dayansa da Osmanlı ordularının savaş sürecindeki cephe düzenlemeleri ve askerî stratejileri hakkında bütünsel bir çerçeve sunması bakımından uzun yıllar boyunca başvurulan temel kaynaklardan biri olarak kabul görmüştür.

Fahri Belen'in yalnızca içeriğinde değil, eserin ana başlığında da Larcher'in çalışmasına paralel bir tercih yapması, bu etkinin doğrudan bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Belen'in eseri, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi* adını taşımakta; Larcher'in Türkçeye çevrilen *Büyük Harpte Türk Harbi* başlığıyla neredeyse birebir örtüşmektedir. Bu durum, Belen'in Larcher'i yalnızca tarihî bir kaynak değil, aynı zamanda biçimsel bir model olarak da benimsediğini göstermektedir.[210] Ancak Belen'in çalışması, Larcher'den farklı olarak Türk Genelkurmayınının arşiv belgelerine dayanmakta, cephelerde görev almış bir Türk subayının bilgi ve değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Bu yönüyle Belen'in eseri hem resmî tarih yazımı açısından hem de Türk askerî tarihçiliği bağlamında yeni bir aşamayı temsil eder. Fahri belen eserin de I. Dünya Savaşı'nı tematik olarak değil de kronolojik olarak kurgulamıştır. Bu bağlamda 1914-1918 arası 5 yıl süren I. Dünya Savaşı'nın her yılına bir cilt ayırmıştır.

General Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi* adlı eserinde I. Dünya Savaşı'nı tematik değil, kronolojik bir yapı üzerinden ele almıştır. Bu yaklaşımıyla savaşın bütünlüğünü bozmadan, olayları yıllara göre sistematik bir şekilde sıralamayı tercih etmiştir. Nitekim beş ciltlik eserin her biri, 1914 ile 1918 yılları arasında geçen beş savaş yılından birine ayrılmıştır. Bu tercih, okuyucuya savaşın gelişim seyrini yıllık ilerlemelerle takip etme imkânı sunduğu gibi, aynı zamanda askerî harekâtların iç dinamiğini ve birbirleriyle bağlantılı süreçlerini daha açık biçimde kavrayabilme olanağı da sağlamaktadır. Belen askerî taktik ayrıntılarına girmeden savaşın genel durumlarını ele almıştır.[211]1914 yılı hareketleri eseri 20.yy. başında Osmanlı Devleti'nin sosyal siyasi iktisadi ve askerî durumu hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girişini kısaca açıklar ve ardından Kafkas cephesinde yaşanan ilk muharebelerle askerî harekâtı anlatmaya başlar.

[210] Baş, agm, 52.
[211] Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1914 Yılı Hareketleri* (Ankara: Gnkur. Basımevi, 1964).

Sonraki ciltlerde bir önceki ciltlerde kalan yerden harekât her bir cephe ayrı başlıklar altında ele alınarak anlatılır.

Eser bir operasyonel askerî tarih çalışması olarak tasarlandığından savaşın seyrine etki eden sosyal ve siyasi olaylara nadiren temas ederek sadece askerî tarihe odaklanmıştır. Belen her ne kadar *Pembe Seri* geleneği devamı içinde konumlanabilecek resmî bir tarih anlatısı oluşturmuşsa da yöntemi ve anlatım tarzı itibarıyla bu gelenekten ziyade Larcher'in daha bütüncül, analitik ve anlatı merkezli tarih yazımına yakın durmaktadır. Bu da Belen'in esas amacının yalnızca belge sunmak değil, I. Dünya Savaşı'nı geniş tarihî bağlamıyla bütüncül olarak yorumlamak olduğunu ortaya koymaktadır. Fahri belen anlatmaya mevcut askerî durumu açıklayarak başlar. Sonrasında harekât bölgesine dair kısa bir coğrafi etüt sunulması, 19. yüzyıldan bu yana Batılı askerî tarihçilerin sıkça başvurduğu bir anlatım biçimidir; ancak bu tarz, *Pembe Seri* ciltlerinde pek görülmez. Bu nedenle, Belen'in anlatımında *Pembe Seri*'den çok Larcher'in yazım tarzından etkilendiği görülebilir.[212]

Askerî kurumlar tarafından yayımlanan bütün askerî tarih kitaplarında harekatın anlatımı öncesinde askerî ve siyasi durumla birlikte bölgenin coğrafi durumunu açıklaması adet haline gelmiştir. Fahri Belen'in harekâtı yazma usulü stratejik durumun kısa bir değerlendirilmesinin ardından operatif seviyeye iner ve ardından taktik seviyeye yoğun bir anlatım halini alır. Bu sebepten dolayı metin bazı yerlerde sıradan okuyucu tarafından anlaşılmaz bir hal alır neredeyse konuyla ilgili subayların bile güçlükle takip edeceği hale gelir. Belen her ne kadar bütüncül bir I. Dünya Savaşı askerî tarihi yazsa da eserleri sorunlar barındırırken önemli sorunlardan birisi stratejik durumdan operatif seviyeye ardından taktik seviyede bir anlatım benimser bu durum subayların bile anlamayacağı düzeyde karışır.Fahri Belen'in eserini yazdığı dönemde, *Beyaz Seri* adıyla Kurtuluş Savaşı'nın askerî tarihi kaleme alınmaktaydı. Bu seriyi yazan subaylar, Belen'in askerî tarih anlayışından etkilenmiştir. Ancak aynı zamanda onun sorunlu yöntemini de örnek almışlardır. Bu durum, *Beyaz Seri*'nin yapısal sorunlar taşımasına neden olmuştur. Belen alay kademesinin daha altındaki birlikleri anlatıma çoğunlukla dahil etmediği halde bazı yerlerde okuyucunun kafası karışırken resmi tarih ciltlerinin sık sık bölük seviyesinde birlikleri dahil etmesinin ortaya çıkardığı karmaşa "*Beyaz Seri*nin" en çok eleştirilen özelliklerinden biri haline gelmiştir. Fahri belen sonradan *Beyaz Seri*nin istiklal harbi ciltleri için şunları

[212] Baş, agm, 53.

söylemiştir. Bu mükemmel eser harp tarihi olduğu gibi bu 10 ciltlik eseri pek az kişi okuyabilir. Onun en önemli değeri askerî tarih bakımından kaynak olmasıdır. Larcher'in eserinden bu yana ilk defa Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda savaştığı bütün cepheleri ele alan ve arşiv belgelerinden de faydalanan kapsamlı bir askerî tarih çalışması ortaya çıktı.1970'ten itibaren yayımlanmaya başlayan istiklal harbi içeriği çok az kişi tarafından okunabileceği kanaati fahri belenin ileride yazılacak olan *Beyaz Seri* eserlerine örnek şablon teşkil etmesi büyük eserini 1. Cihan Harbinde Türk Harbini 1964 yılında yayımlamaya başlamıştı.ve 1967 yılında 5. ve son cildini yayımlayarak tamamlamıştır.[213]

2000'li yıllara kadar bu yazım şekli etkisini sürdürmüştür. Askerî ve siyasal ve sosyal yönleriyle Türk kurtuluş savaşı 1973, bu eser günümüzde istiklal harbini askerî yönleri ağır basacak biçimde bütüncül olarak ele alan en iyi tek ciltlik çalışma niteliği taşımaktadır. 20.yy. Osmanlı Devleti'nin son dönemini bütün halinde 1897 Yunan savaşından Mondros mütarekesine kadar askerî yönüyle ele alan halihazırda mevcut tek eserdir. *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*", yalnızca resmî askerî yayınlarda değil, bireysel tarihçilik girişimlerinde de birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Bu durum, söz konusu külliyatın sahadaki tarihî tanıklıkları içermesi ve dönemin olaylarını doğrudan aktarması sebebiyle, araştırmacılar nezdinde başvuru kaynağı hâline geldiğini göstermektedir. Bu bağlamda öne çıkan örneklerden biri, emekli subay ve askerî tarihçi İsmet Görgülü 'nün kaleme aldığı "Ana Hatlarıyla Türk İstiklâl Harbi"[214] adlı çalışmadır. Görgülü, eserinde "*Tarih Kısmı*"nda yayımlanan hatırat ve anlatılardan doğrudan yararlanmış, bu kaynaklara atıf yaparak Kurtuluş Savaşı'nın çeşitli cephelerine ilişkin anlatılarını zenginleştirmiştir.

Bu örnek, "*Tarih Kısmı*"nın yalnızca resmî neşriyatlarda değil, sivil ya da bireysel tarih çalışmalarında da önemli bir kaynak değeri taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bu tür kullanımlar, "*Tarih Kısmı*"nın askerî tarih yazımı açısından süreklilik arz eden bir etki alanına sahip olduğunu ve sonraki kuşak tarihçileri de beslediğini göstermektedir. Yine ismet görgülünün "on yıllık harbin kadrosu 1912-1922 balkan-birinci dünya ve istiklal harbi" adını taşıyan doktora tezi çalışmasında *Tarih Kısmı* sayılarını kaynak olarak kullandığını göstermektedir. Bu durum *Tarih Kısmı*'nın akademik çalışmalara kaynaklık ettiğinin göstergesidir.

[213] Baş, agm, 54.
[214] İsmet Görgülü, *Ana Hatlarıyla Türk İstiklal Harbi* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1985).

Akademik hafıza, sağlam bir kurumsal hafızayı zorunlu kılar. Askerî tarihçiliğimizi sağlıklı bir zemine oturtabilmek için geçmişle bugünün muhasebesini yapmak elzemdir.[215] Askerî kaynakların temininde yaşanan sıkıntılar göz önüne alındığında, kurumsal hafızanın bir yansıması olan *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, her ne kadar eski tarz harp tarihi ekolünü yansıtsa da akademik askerî tarihçilik açısından eski ve yeni anlayışların karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca bu yayın, yakın dönem savaşları sırasında kaleme alınmış ve doğrudan bu savaşlara katılanlar tarafından yazılmış olması sayesinde birinci elden kaynak niteliği kazanmış; akademik çalışmalar için en temel unsur olan kaynak temini noktasında önemli bir boşluğu doldurmuştur

4.3. Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı'nın Türk Askerî Tarih Literatüründeki Yeri

Askerî Mecmua'nın tarih ekleri, yakın dönem savaşları üzerinden çok fazla zaman geçmeden kaleme alınmıştır. Bu sebeple, Fransız binbaşısı Larşer'in ifade ettiği gibi, 'henüz tarihe tarih gözüyle bakılamayacak bir dönemde yazılmıştır.[216] Aynı durum, tarih ekleri' için de geçerlidir. Her ne kadar bu ekler tarihsel bir içerik taşısa da objektif bir tarihçilik anlayışıyla değil; daha çok faydacı bir yaklaşımla, yani askerî eğitimi ve moral değerleri destekleme amacıyla hazırlanmışlardır. Bu bağlamda, tarihsel anlatılar harp tarihini belgeleyerek dönemin ideolojik ve pratik ihtiyaçlarına hizmet etmiştir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, erken Cumhuriyet döneminde gelişen resmî tarih yazımının askerî ayağını oluşturmakta; dönemin zihniyet dünyasını, kurumsal önceliklerini ve ideolojik yönelimlerini yansıtan bir belge niteliği taşımaktadır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*, Türkiye'de askerî tarih yazımının sistematikleşmesi yönünde atılan ilk adımlardan biri olarak değerlendirilebilir. Yerli ve millî bir askerî literatür oluşturma amacını yönelik çıkarılan bu yayınlar, özellikle yakın dönem savaşlarına doğrudan katılmış subayların tanıklıkları üzerinden, bireysel deneyim ile kurumsal hafızayı bir araya getirmiştir. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* erken Cumhuriyet döneminde gelişen askerî tarih külliyatının oluşumunda önemli bir zemin teşkil etmiş hem arşivsel hem de anlatı düzeyinde özgün bir birikim

[215] Kahraman Şakul, *Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013), 1–19.
[216] Maurice Larcher, *Büyük Harpte Türk Harbi*, çev. Yb. Nihat (İstanbul: Askerî Matbaa, 1927).

ortaya koymaya çalışmıştır. Türk askeri tarihçiliğinin ilk resmi askerî külliyatı olarak askerî tarih dalının en önemli ayağına kaynaklık etmektedir. Mecmuanın tarih ekleri, akademik tarihçilikten çok, subayların hatıratlarıyla kurumsal hafızanın birlikte ortak bir belleğin oluşturulması ve askerî geçmişin meşrulaştırılması amacıyla kaleme alınmıştır. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* modern tarih yazımı kriterlerinden çok, dönemin resmî ideolojisiyle uyumlu bir askerî anlatı üretmeyi hedeflemiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile erken Cumhuriyet arasındaki geçiş sürecinde, yeni Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tarihsel köklerini tanımlama çabası açısından *Askerî Mecmua* tarih ekleri anlamlı bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu metinlerin, tarihsel olaylara kurumsal bir perspektiften ve içerden bakmaları ve eleştirel değerlendirmeden kaçınmaları nedeniyle, modern askerî tarih yazımıyla sınırlı bir etkileşim kurduğu söylenebilir. Dolayısıyla *Askerî Mecmua*'nın tarih ekleri, literatürde daha çok "kurumsal anlatı" örneği olarak değerlendirilmekte; askerî tarihçiliğin nesnel, analitik ve çok boyutlu gelişimi açısından tamamlayıcı bir rol oynamaktan ziyade, tek yönlü bir söylem üretmektedir. Bu yönüyle *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, Türk askerî tarih yazımının kurumsal geleneklerini ve tarih anlayışını incelemek açısından örnek teşkil etmekte; ancak aynı zamanda tarih yazımında metodolojik çeşitlilik ve eleştirel bakışın gerekliliğini de gözler önüne sermektedir. Tarih ekleri temel tarih metodolojisinin birçok ilkesini göz ardı etmiştir. Bu metinler, büyük ölçüde dönemin resmî askerî tarih yazım anlayışını yansıtmaktadır. Anlatılar, klasik harp tarihi paradigmasına bağlı kalarak savaşları yalnızca muharebe, taktik ve askerî harekât boyutuyla ele almış; savaşın siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel ve teknolojik boyutlarını büyük ölçüde ihmal etmiştir. Diğer yandan disiplinler arası yaklaşımdan uzak bir anlayış, modern tarihçiliğin çok boyutlu ve analitik perspektifiyle bağdaşmamaktadır.

Tarih eklerinde yer alan metinler yalnızca askerî personel tarafından kaleme alınmış olması herhangi bir akademik veya sivil katkı sürece dâhil edilmemesi anlatıların tek yönlü ve eleştirel düşünceden yoksun olmasına neden olmuş; bu sebeple olaylar arasındaki nedensellik ilişkileri yeterince kurulmamış ve tarihsel çözümlemeler çoğunlukla başarı temelli bir kurguya indirgenmiştir. Tarih eklerinde savaşın belirleyici unsurları arasında yer alan iaşe, lojistik, istihbarat ve sivil-asker ilişkileri gibi konular neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir. Ayrıca, anlatıların karşılaştırmalı

bir tarih perspektifi sunmaması, metinlerin tarihsel bağlamından uzak ve genel tarih disipliniyle sınırlı etkileşim içinde kalmasına yol açmıştır.

Tarih Kısmı sayıları kaleme alan yazarların akademik düzeyde tarih metodolojisi eğitimi almamış olmaları nedeniyle, ele aldıkları konulara ilişkin topladıkları belge ve kaynakların tarihsel kaynak değeri yeterince test edilmemiş bu da kaynakların karşılaştırılması ve eleştirel analizinin tam anlamıyla yapılmamasından dolayı yöntem ve metodolojik sorunları beraberinde getirmiştir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nın çeşitli sayılarında kullanılan kaynakların geçerliliği ve güvenilirliği noktasında ciddi soru işaretleri bulunmaktadır. Belgelerin tarihî bağlamı içerisinde değerlendirilmemesi, kaynakların içerik ve bağlam açısından yeterli ölçüde sorgulanmaması, tarihsel verilerin nesnelliğini zedeleyen önemli metodolojik eksiklikler arasında yer almaktadır *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nı kaleme alan yazarların akademik düzeyde tarih disiplinine hâkim olmamaları, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kurumsal olarak içine kapanık yapısıyla birleştiğinde, tarih yazımında nesnelliği olumsuz yönde etkileyen önemli bir unsur hâline gelmektedir. Ayrıca, bu yazarların *Askerî Mecmua*'da da yazı kaleme aldıkları dönemde aynı zamanda resmî görevlerini sürdürmeleri, tarihî olaylara eleştirel bir mesafeyle yaklaşmalarını güçleştirmiş ve anlatıların ideolojik ya da kurumsal eğilimlerden bağımsız üretilebilmesini sınırlamıştır. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrası şekillenen resmî tarih yazımının sorgulanmaksızın benimsenmiş olması dikkat çekicidir. Bu çerçevede, savaşın başarısızlıkları ya da stratejik hataları analiz edilmemiş; bunun yerine dönemin askerî elitlerinin meşruiyetini pekiştirmeye yönelik bir anlatı inşa edilmiştir. Bu durum tarihsel nesnellikten uzaklaşarak ideolojik bir söylem üretimine neden olması, akademik anlamda eleştirel tarih anlayışını zayıflatmıştır.

Tarih eklerinin en temel sorunlarından biri, metinlerin emir-komuta zinciri içinde ve büyük ölçüde kurumsal yönlendirmeyle yazılmış olmasıdır. Metinlerin önemli bir kısmının yazarları, aynı zamanda aktardıkları muharebelerde aktif olarak görev almış askerî personelden oluşması da. Tarihsel olgulara mesafeli, nesnel ve eleştirel bir bakış geliştirilmesini engellemiş; olay merkezli, durağan ve sorgulamadan uzak anlatıların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ayrıca, kurum içi yapıya yönelik açık eleştirilerden sistematik biçimde kaçınılması, askerî tarihçiliğin analitik derinliğini büyük ölçüde sınırlamıştır. Metodolojik açıdan bakıldığında, kaynak kullanımında ciddi sorunlar göze

çarpmaktadır. Yazarlar büyük oranda Harp ceridelerine başvurmuş; ancak bu belgelerin künyelerine dair herhangi bir açıklama yapmamış, hangi Harp ceridesine ve hangi sayıya atıf yapıldığını belirtmemiştir. Kaynakların sayıca sınırlı ve nitelik açısından yetersiz olması, tarihsel anlatının güvenilirliğini zayıflatmıştır. Üstelik, kaynakların dipnotlarla gösterimi tüm sayılar boyunca tutarlılık göstermemiş; bu da bilimsel izlenebilirlik açısından önemli bir eksiklik yaratmıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* hem içerik hem de yöntem bakımından akademik tarih yazımının temel ilkeleriyle çelişmekte; modern askerî tarihçiliğin çok boyutlu, eleştirel ve bağlamsal analizine yaklaşamadığından daha çok dönemin askerî kurumunun kendini meşrulaştırma ihtiyacına hizmet eden ve eleştirel sorgulamadan uzak bir tarih anlatısı sunmaktadır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı* (*Pembe Seri*) Alman resmi harp tarihi olan Schlachten des Weltkrieges'de olduğu gibi yazım ve yayımlanma sürecinde bir cilt düzeni veya kronolojik sıra gözetilmemiştir.[217]bu yapısal dağınıklıktan dolayı sistematik bir askerî tarih anlatısından ziyade, daha çok farklı cephelerde görev almış subayların bireysel tanıklıklarına ve farklı dönemlerde kaleme alınmış yazılara dayalı olarak geliştiğini göstermektedir. Ayrıca Kronolojik bütünlüğün ve tematik sınıflandırmanın olmaması, külliyatın içerik analizi sırasında çeşitli zorluklar doğurmuş; cepheler arası karşılaştırma ya da olaylar dizisinin takibi açısından ek bir düzenleme ihtiyacı doğmuştur. Bununla birlikte bu düzensizlik, dönemin askerî bürokrasisinin tarih yazımına yaklaşım biçimini ve hafıza inşa sürecini anlamak açısından da anlamlıdır. Düzenli bir kronolojik yapıdan yoksun olması, hem bütünlüklü bir savaş anlatısının inşasını zorlaştırmış hem de araştırmacıların metinlere erişiminde sınırlılıklar yaratmıştır. *Askerî Mecmua*'nın tarih ekleri askerî tarih açısından değerlendirildiğinde, neden-sonuç ilişkileri ve nedensellik bağları yeterince kurmaması; harp tarihini yalnızca operasyonel ve muharebe boyutuyla ele alıp siyasi, ekonomik, toplumsal ve lojistik gibi diğer belirleyici unsurları ihmal etmesi nedeniyle askerî tarih yazımı açısından bütüncül bir yaklaşım sunamamıştır. Bu sınırlı perspektifi nedeniyle söz konusu ekler harp tarihi anlamında sınırlı model oluştursa da akademik askerî tarihçilik anlamında model teşkil eden bir tarih yazımı geleneği oluşturulamamıştır.

[217] Baş, agm, 48.

Askerî Mecmua'nın tarih eklerinde yapılan incelemelerde harp genellikle operatif ve taktik düzeyde ele alınmakta; bu çerçevede birlik sevk ve idaresi, cephe hareketleri ve muharebe düzeni gibi konulara ağırlık verilmektedir. Ancak bu yaklaşım harp tarihinin daha geniş bir bağlamda özellikle savaşın politik hedeflerle ilişkisi ve uzun vadeli sonuçlar gibi unsurların yeterince analiz edilmemesi, çalışmanın bütüncül bir tarihsel perspektif sunmasını engellemektedir. Dolayısıyla söz konusu tarihsel incelemede harp tarihinin sadece saha uygulamalarıyla sınırlı kalması harbin stratejik bağlamınım ihmal edilmesi sonucunu doğurmaktadır. *Askerî Mecmua*'nın tarih eklerinde harp ağırlıklı olarak operatif ve taktik düzeyde ele alınmış buna karşın stratejik boyut büyük ölçüde ihmal edilmiştir. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*"nda yer alan yazılar, büyük ölçüde I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın belirli cephelerine ya da sınırlı safhalarına odaklanmaktadır. Her ne kadar bu metinler dönemin askerî pratiğine ve subay tecrübesine dair değerli bilgiler sunsa da söz konusu savaşlar toplu ve bütüncül bir tarihsel çerçevede ele alınmamıştır. Bu nedenle, *Tarih Kısmı*'nın sunduğu askerî tarih anlatıları mikro düzeyde kalmakta; genellikle belirli bir muharebe, cephe hattı ya da komutanlık tecrübesi etrafında şekillenmektedir. Bu parçalı yapı, bir yandan sahadaki deneyimi canlı biçimde yansıtırken, diğer yandan stratejik bütünlüğe ve savaşın genel gidişatına dair değerlendirmeleri sınırlı kılmaktadır. Dolayısıyla, "*Tarih Kısmı*", kronolojik ve tematik bir savaş tarihi yerine, daha çok savaşın bireysel hafızalar aracılığıyla aktarılmış iz düşümleri olarak değerlendirilebilir. Bu durum, dönemin askerî tarihçiliğinin kurumsal niteliği, yöntemi ve hedef kitlesi açısından da dikkate değer bir gösterge oluşturmaktadır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, biçimsel olarak birincil kaynaklara özellikle subayların hatıratları, muharebe raporları ve saha gözlemlerine dayanması yönüyle dikkate değer bir arşivsel değer taşımaktadır. Ancak bu tarih anlatısı, savaşın yalnızca taktiksel ve operasyonel boyutlarına odaklanan klasik askerî tarih anlayışının sınırları içinde kalması savaşın toplumsal bir olgu olarak çok boyutlu doğasını ihmal etmekte; sosyal bilimlerin sunduğu disiplinler arası analiz imkanlarını dışarda bırakmaktadır.

Tarih Kısmı'nda sunulan tarih anlatısında, savaşın siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik boyutları ciddi ölçüde göz ardı edilmiştir. Örneğin, harp ekonomisi, seferberlik politikalarının toplum üzerindeki etkileri, askerî yapıların dönüşümü ya da savaşın gündelik hayattaki yansımaları gibi çağdaş askerî tarihçiliğin temel ilgi alanları, metinlerde yer bulamamıştır. Bunun yerine, muharebeye dair teknik

detaylar, birlik hareketleri, silah sistemleri ve komuta yapıları ön plana çıkarılmıştır. Bu dar bakış açısı, askerî tarihi yalnızca bir savaş mühendisliği pratiği gibi sunmakta ve tarihsel bağlamdan kopuk bir anlatıya yol açmaktadır. Yukarıdaki sınırlılıklardan dolayı *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nı, kaynak değeri açısından yeterli ancak kuramsal ve analitik derinlik açısından yetersiz kılmaktadır. Dahası, savaşın kültürlerarası yansımaları, farklı toplumların savaş pratiklerine etkileri ve askerî organizasyonların sosyal yapılarla ilişkisi gibi çağdaş tarih yazımının temel meseleleri tamamen ihmal edilmiştir. Neticede, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, askerî tarihçiliğin günümüz bilimsel ölçütlerine cevap veremeyen, tek boyutlu ve sınırlı bir anlatı sunmaktadır**.** Ayrıca *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, erken Cumhuriyet döneminde gelişen resmî tarih yazımının askerî ayağını oluşturduğundan belirli tarihsel olayları aktarmaktan öte, dönemin zihniyet dünyasını, kurumsal önceliklerini ve ideolojik yönelimlerini yansıtan belgeler niteliğindedir. Diğer yandan metinlerin biçimsel ve içeriksel yapısı, modern akademik tarih yazımının temel ilkeleriyle birçok noktada örtüşmemektedir.

Tarih Kısmı'nda yer alan metinler, büyük ölçüde subaylar tarafından kaleme alınmış olması ve akademik anlamda tarih metodolojisi eğitimi almamış kişilerce oluşturulması kaynak seçimini hem de analiz biçiminde ciddi yöntemsel zaaflara neden olmuştur. Yazarlar, çoğu zaman kullandıkları belge ve bilgilerin tarihsel kaynak değerini sorgulamamış, bunlar arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmamış ve eleştirel bir tenkit süreci işletmemiştir. Metinlerde sıklıkla başvurulan Harp cerideleri gibi birincil kaynakların referansları eksik bırakılmış, dipnot sistemi tutarlılık göstermemiş ve bilimsel izlenebilirlik açısından yetersiz kalmıştır. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, savaş anlatısı klasik harp tarihi paradigmasına bağlı kalmış ve savaşları yalnızca operasyonel, taktik ve teknik düzeyde ele almıştır. Sayılarda daha çok muharebe düzeni, birliklerin sevk ve idaresi gibi konulara yoğunlaşırken; savaşın siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel, teknolojik ve psikolojik boyutları büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Muharebelere tek boyutlu yaklaşım, çağdaş askerî tarihçiliğin gerektirdiği çok disiplinli bakış açısından uzaklaşılmasına neden olmuş; savaş olgusunun toplumsal, yapısal ve ideolojik yönlerini dışarda bırakmıştır. Bununla birlikte, *Tarih Kısmı*'nda yazı yazanların büyük çoğunluğu, aynı zamanda söz konusu olayların içinde yer almış askerî personel olması sebebiyle, olaylara kurumsal içerden ve çoğu zaman taraflı bir bakışla yaklaşmıştır. Yazarlar, emir-komuta zinciri içinde,

resmî görevleriyle eş zamanlı olarak kaleme aldıkları bu yazıların, tarihsel olaylara mesafeli ve eleştirel bir perspektifle yaklaşılmasını engellemiş; anlatıların çoğu, kurumsal meşruiyeti pekiştirmeye yönelik bir dil ve üslup üzerinden inşa edilmiştir. Bu bağlamda *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, daha çok "kurumsal anlatı" üretmiş; askerî tarihçiliğin nesnel, analitik ve çoğulcu gelişimine katkı sunmaktan uzak kalmıştır.

Özellikle I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'na dair yazılarda, başarısızlıklar, stratejik hatalar ya da eleştiriyi gerektirecek konular sistematik biçimde dışarıda bırakılmış; bunun yerine dönemin askerî elitlerinin meşruiyetini pekiştirmeye yönelik kahramanlık söylemi öne çıkarılmıştır. Savaş tarihinin bu şekilde idealize edilmesi, tarihsel gerçekliğin üstünün örtülmesine ve ideolojik bir anlatının ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yapısal açıdan bakıldığında, *Askerî Mecmua*'nın "tarih ekleri" olarak adlandırılan yazılar belirli bir cilt düzeni ya da kronolojik bütünlük gözetilmeden yayımlanmıştır. Schlachten des Weltkrieges gibi Almanya'daki çağdaş resmî harp tarihçiliği örnekleriyle kıyaslandığında, *Askerî Mecmua*'da tarih yazımının sistematik bir yapıdan yoksun olduğu görülmektedir. Kronolojik bütünlük ve tematik sınıflandırma eksikliği, metinler arası karşılaştırma yapmayı güçleştirmiş; cepheler arasında analiz kurmayı zorlaştırmış ve araştırmacıların külliyatı bütünlüklü bir şekilde değerlendirmesini engellemiştir. Diğer yandan bu dağınıklık, dönemin askerî bürokrasisinin tarih yazımına yaklaşımını ve kolektif hafıza inşa sürecini anlamak açısından anlamlı bir veri sunmaktadır. Tarih eklerinin içeriklerine bakıldığında metinlerin odak noktası çoğunlukla mikro düzeyde kalmış, belirli cepheler, birlik hareketleri ya da bireysel komutanlık tecrübeleri merkeze alınmıştır. Bu parçalı yapı, bir yandan saha deneyimini canlı tutarken, diğer yandan stratejik bütünlüğün eksikliği nedeniyle savaşların genel seyrine dair bütüncül bir analiz yapılmasına imkân tanımamıştır. Ayrıca savaşın siyasal hedefleri, uzun vadeli sonuçları ve toplum üzerindeki etkileri gibi unsurlar yeterince analiz edilmediğinden, tarih anlatısı bağlamından uzak kalmıştır.

Askerî Mecmua'nın *Tarih Kısmı*, biçimsel olarak birincil kaynaklara dayanan arşivsel bir değer taşımakla birlikte; içerik, yöntem ve kuramsal derinlik açısından modern askerî tarihçilikle örtüşmeyen, çoğunlukla tek boyutlu ve kurumsal bir söylem üreten bir tarih yazımı örneği sunmaktadır. Bu bağlamda *Tarih Kısmı*, Türk askerî tarih yazımının kurumsal hafızasını ve zihniyet dünyasını anlamak açısından önemli bir

örnek teşkil etmekte; ancak tarih yazımında eleştirel mesafenin, çok disiplinli yaklaşımın ve analitik sorgulamanın ne denli önemli olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

Askerî Mecmua'nın tarih bölümü, esas olarak harbin yalnızca askerî ve stratejik yönlerini öne çıkaran geleneksel bir harp tarihi anlatısı ortaya koymuştur. Söz konusu anlatı, harp tecrübelerini askerî bakış açısıyla ve cephe odaklı bir perspektifle ele alırken, harbin toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutları gibi çok boyutlu alanlarını büyük ölçüde ihmal etmiştir. Bu nedenle, dönemin askerî tarih yazıcılığı; savaşın daha geniş sosyal bağlamını ve toplum üzerindeki çok katmanlı etkilerini yansıtan bütüncül bir tarih yaklaşımından ziyade, dar bir askerî çerçeveyle sınırlı kalmıştı. Erken Cumhuriyet dönemi Türk askerî kaynaklarının çoğuna erişim güçlüğü nedeniyle, dönemin süreli yayınları ve bu yayınların tarih ekleri niteliğindeki askerî tarih külliyatları, Silahlı Kuvvetleri'n kendilerini, fikirlerini ve düşüncelerini nasıl sunduklarını anlamak açısından önemli birer kaynak niteliği taşır.

Bu bağlamda *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*, hangi meselelerin ve temaların dönemin koşullarında acil ve öncelikli olarak algılandığını, bunlara ilişkin resmî tavır ve değerlendirmelerin nasıl şekillendiğini görme imkânı sunar. Söz konusu platform, emekli ve görevdeki personeli bir araya getirerek, önceki kuşakların deneyim ve tecrübelerinin gelecek nesil subaylar için paha biçilmez bir rehber niteliği kazanmasına katkıda bulunur. Türkiye'de askerî tarihçiliğin gelişememesinin başlıca nedenlerinden biri, bu alandaki çalışmaların büyük ölçüde resmî kurumlar, özellikle de ordu bünyesinde yürütülmesi ve sivil akademisyenlerin katkısına kapalı bir yapının benimsenmesidir. Oysa askerî tarihçilik, diğer birçok disiplin gibi sivil ve askerî çevrelerin ortak katkısıyla geliştirilmesi gereken çok boyutlu bir alandır. Askerî tarih yalnızca muharebe odaklı harp tarihinden ibaret olmayıp; teşkilat, strateji, lojistik, toplum, siyaset ve düşünce yapısı gibi farklı unsurlarıyla, bütüncül ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Sadece cephe deneyimlerine veya savaş anlatılarına odaklanan dar bir perspektif, bu alanın akademik potansiyelini sınırlandırmakta; eleştirel değerlendirme ve bilimsel üretimi zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* da resmî söylemin ve kapalı yapının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Bu çalışma, 1926–1948 yılları arasında yayımlanan *Askerî Mecmua'nın* "*Tarih Kısmı*"nı inceleyerek, erken Cumhuriyet Dönemi'nde askerî tarih yazımının nasıl şekillendiğine dair eleştirel bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Bu döneme ait askerî tarih yazımının genellikle "resmî anlatılar" üzerinden okunduğu düşünülürse *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*'nda bu anlatıların nasıl inşa edildiği, hangi geçmişin tercih edilerek öne çıkarıldığı ve hangi tarihsel unsurların dışlandığı sorularını gündeme getirmektedir. Her ne kadar bu yayın, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yayımlanmış kurumsal bir külliyat olsa da akademik literatürde yeterince yer bulamamış olması, Türkiye'de askerî tarih yazımının doğasına dair yapısal bir soruna işaret eder. Bu göz ardı edilişin arkasında yalnızca kaynak erişimindeki güçlükler değil aynı zamanda sivil akademinin askerî tarih alanına mesafeli duruşu da yatmaktadır. Bu da bizi şu soruyla karşı karşıya getirir: Türkiye'de askerî tarih neden yalnızca kurumsal yapıların tekelinde şekillenmiştir ve bu durum nasıl bir tarih anlayışını üretmiştir? Türkiye'de askerî tarih yazımının kurumsal tekelde şekillenmesinin ardında yatan temel dinamik, Türkiye'nin kuruluş sürecinde ordunun yalnızca bir askerî yapı değil aynı zamanda siyasal ve ideolojik bir kurucu özne olarak konumlanmasıdır. Bu bağlamda askerî tarihin kurumsal tekelde kalması, hatırlamanın olduğu kadar unutturmanın da kurumsallaşması anlamına gelmektedir. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması; yeni rejimin meşruiyetini doğrudan askerî başarılar üzerinden kurmasını sağlamış, bu da tarih yazımında askerî kurumlara hem yetki hem de ayrıcalık kazandırmıştır. Ancak bu ayrıcalıklı konum, aynı zamanda üretilen tarihsel anlatının sınırlanmasına neden olmuştur. Ordunun kendi kurumsal hafızasını disiplinli ve denetimli biçimde inşa etme çabası içinde tarih yazımını da emir-komuta anlayışı çerçevesinde biçimlendirmesi tarihî olayların çok yönlü, eleştirel ve toplumsal boyutlarını ihmal edilmesine; katı, dışlayıcı ve çoğu zaman da didaktik bir tarih anlayışının yerleşmesine neden olmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular, *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*'nın yalnızca askerî tarih sunmadığını aynı zamanda Cumhuriyet'in tarihsel meşruiyetini üretmeye

çalışan bir anlatı pratiği olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle *Tarih Kısmı*'ndaki metinler, geçmişin bir "hafıza inşası" çerçevesinde seçici biçimde yeniden kurgulandığı alanlar hâline gelmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönem savaşlarının I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'nin öne çıkarılması sadece askerî başarıların vurgulanması değil, aynı zamanda bu başarılar üzerinden yeni rejimin kurucu kimliğinin güçlendirilmesi anlamına gelmiştir.

Bu durum, erken Cumhuriyet tarih yazımında süreklilik ve kopuş ikiliğinin nasıl kurulduğunu da gözler önüne serer. Bir yandan siyasi olarak Osmanlı mirası reddedilirken diğer yandan askeri olarak onun askerî zaferleri sahiplenilmiş; böylece geçmişin, *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*'nda ideolojik ihtiyaçlara göre biçimlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Tarih Kısmı'nın yazarlarının çoğunlukla asker kökenli olması, bu anlatıların askerî kurum içinden ve belli bir ideolojik süzgeçle üretildiğini göstermektedir. Bu bağlamda yazıların sadece bilgi aktaran metinler değil aynı zamanda kurumsal kimlik inşa eden belgeler olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim metinlerdeki kahramanlık anlatıları, vatanseverlik vurguları ve milliyetçi dil, sadece geçmişin anlatımı değil o anlatım üzerinden geleceğe yön verme çabasıdır. Bu da bizi, şu soruyu sormaya yönlendirir: Bu tür anlatılar, tarihî gerçekliği mi temsil eder, yoksa kurumsal ideolojinin tarih kurgusunu mu? Bu metinler yüzeyde tarihsel bilgi aktarımı sağlıyor gibi görünse de içeriklerine ve üretildikleri bağlama yakından bakıldığında, çoğunlukla kurumsal ideolojinin belirlediği çerçevede şekillenmiş anlatılar oldukları görülür. Yazıların büyük kısmı cephede bizzat bulunmuş subayların kaleminden çıkmış olsa da bu kişisel deneyimler; çoğunlukla kahramanlık, fedakârlık ve vatanseverlik gibi temalar etrafında örülmüştür.

Bireysel gözlemler, kurumsal kimliği yücelten bir anlatıya dönüştürülmüştür. Söz konusu metinlerde Osmanlı'nın son dönemindeki askerî başarılar ile Cumhuriyet rejiminin kurucu savaşları arasında tarihsel bir süreklilik kurulmaya çalışılmış, bu da geçmişin seçmeci biçimde yorumlandığını göstermektedir. Bu bağlamda, *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* gibi kurumsal yayınlarda yer alan tarihî anlatılar, "gerçekliği" değil, belli bir tarihsel gerçeklik anlayışını temsil ederler. Bu anlayış ise, çoğu zaman belirli olayları öne çıkarıp diğerlerini görmezden gelen, zaferleri kutsayan, yenilgileri ya unutan ya da gerekçelendiren bir seçiciliğe dayanır. Burada tarih, nesnel bilgi aktarmaktan çok kurumsal belleğin ve ideolojik meşruiyetin aracı hâline gelir.

Dolayısıyla bu metinleri yalnızca tarihî bilgi olarak değil aynı zamanda bir anlamı inşa sürecinin parçası olarak değerlendirmek gerekir. Başka bir deyişle, bu anlatılar tarihin olduğu kadar siyasetin de ürünüdür. Bu nedenle *Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı*, tarihi anlatıları belirli ölçüde tarihsel gerçekliğe dayansalar da onu tam anlamıyla temsil etmekten ziyade askerî kurumun geçmişi nasıl görmek ve nasıl göstermek istediğine dair bir kurguyu yansıtmaktadır.

Çalışma kapsamında *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*" nın Mareşal Fevzi Çakmak'ın yönlendirmesiyle şekillenmiş olması, tarih yazım sürecinin yukarıdan aşağıya işleyen bir askerî hiyerarşi içinde yürütüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, metinlerin yalnızca tarihî bilgi sunan anlatılar değil aynı zamanda belli bir zihniyetin taşıyıcısı ve yeniden üreticisi olduğunu göstermektedir. Yazıların kaleme alınmasında subayların bireysel tanıklıkları öne çıkıyor gibi görünse de bu tanıklıklar çoğunlukla kurumun hafıza politikasıyla uyumlu temalar etrafında biçimlenmiştir: kahramanlık, vatan sevgisi, disiplin, fedakârlık, tarihsel devamlılık… Dolayısıyla bu yazıların, görünürde bireysel deneyime dayansa da içerik düzeyinde ciddi bir kurumsal filtrelemeye tabi tutulduğu söylenebilir. Bu bağlamda "ne ölçüde bağımsız ve eleştirel" oldukları sorusu, metinlerin doğrudan değil dolaylı yollarla yanıtlanabilir. Zira *Askerî Mecmua*'da yer alan tarih yazıları; eleştirel mesafe, alternatif görüşlerin tartışılması ya da tarihsel olaylara çok yönlü bakış gibi modern tarihçiliğin temel niteliklerinden büyük ölçüde yoksundur.

Metinlerde mağlubiyetler ya hiç yer almaz ya da "şartların olumsuzluğu" gibi açıklamalarla gerekçelendirilir. Emir-komuta zinciri sorgulanmaz, karar alma süreçleri ya tamamen meşrulaştırılır ya da tartışmasız bir biçimde aktarılır. Bu bağlamda yazılar, eleştirel bir tarihçilikten ziyade kurumsal bir meşruiyet üretme işlevi taşır. Yazarların çoğunun aktif görevdeki subaylar olması da bu durumu pekiştirir. Kurumun içinden konuşan biri, kurumun çizdiği sınırları aşmakta özgür değildir. *Askerî Mecmua'nın "Tarih Kısmı"* metinleri, bireysel hatırat biçiminde sunulmuş olsa da kolektif ve kurumsal bir bellek inşasının ürünüdür. Bu metinlerin eleştirel bağımsızlığı sınırlıdır. Tarihsel olayların yorumu, büyük ölçüde kurumsal ideolojinin öngördüğü çerçeveyle örtüşecek biçimde kurgulanmıştır. Bu nedenle söz konusu yazıların tarihî değeri kadar ideolojik bağlamı da göz önünde bulundurularak okunması gerekmektedir. Bu tür metinlerde tarih, yalnızca geçmişin temsili değil aynı zamanda geleceğe yönelik bir kurumsal yönlendirmenin aracıdır.

Çalışmanın bir diğer önemli tartışma ekseni *Askerî Mecmua*'nın "*Tarih Kısmı*" nda yer alan metinlerin büyük ölçüde hatırat, gözlem ve bireysel anlatılara dayanmasıdır. Bu tür anlatılar; bir yandan dönemin askerî zihniyetini, subay kimliğini ve kurumsal değer dünyasını içeriden gözlemleme imkânı sunduğu için kıymetli birer tarihsel kaynak gibi görünürken diğer yandan akademik tarihçiliğin temel ilkeleriyle ne ölçüde örtüştüğü ciddi biçimde sorgulanmalıdır. Hatırat türü yazılar, öznel bir bellek aktarımı olarak geçmişi bireysel deneyim süzgecinden geçirir. Bu da anlatının seçmeci, idealize edilmiş ve çoğu zaman meşrulaştırıcı bir biçimde kurgulanmasına neden olabilir. Özellikle Harp cerideleri ve resmî harp raporları gibi belge türlerine atıf yapılmasına rağmen metinlerde bu kaynakların açık biçimde belirtilmemesi örneğin kaynak numarası, belge yeri ve tarihi gibi bilgilerden yoksunluk tarihsel verinin izlenebilirliğini ve denetlenebilirliğini zayıflatmakta dolayısıyla metinlerin nesnelliği konusunda belirli kuşkular doğurmaktadır.

Bu noktada metinler, yalnızca "ne oldu" sorusuna değil, aynı zamanda "nasıl hatırlandı" ve "neden böyle anlatıldı" sorularına da alan açar. Zira tarih yazımı, sadece olayları sıralamak değil aynı zamanda geçmişe dair bir anlam inşa etmektir. *Askerî Mecmua*'nın tarih anlatıları da bu anlam inşasına dahildir. Savaşın yalnızca teknik yönlerini değil aynı zamanda insanî, kültürel ve düşünsel katmanlarını da bünyesinde barındırır. Ancak bu katmanlar, eleştirel sorgulama olmaksızın yalnızca kurumsal bakış açısını yücelten ve alternatif yorumlara kapalı anlatılar hâline gelirse metinler tarihsel bilgi üretmekten çok bir ideolojik bellek kurgusunun parçası olur. Bu nedenle bu tür metinler, tarihî birer belge olarak değil; tarihî düşüncenin, kimlik inşasının ve kurumsal temsilin ideolojik bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın sınırlı bir döneme ve yayına odaklanması; ele alınmayan diğer askerî süreli yayınları, resmî tarih serilerini ve uluslararası benzer yayınlarla sınırlı karşılaştırması bu sınırlılık aynı zamanda *Tarih Kısmı*'na derinlemesine analiz yapma olanağı yaratmıştır. Yine de karşılaştırmalı çalışmaların eksikliği, bu tür tarih yazımı pratiklerinin evrensel eğilimlerle ne ölçüde örtüştüğünü ya da ayrıştığını değerlendirme açısından önemli bir boşluk yaratmaktadır.

Bu çalışma, erken Cumhuriyet Dönemi askerî tarihçiliğinin temel bileşenleri olarak öne çıkan kurumsal seriler, bireysel hatıratlar, süreli yayınlar ve telif-tercüme faaliyetleri gibi dört ana ekseni *Askerî Mecmua'nın "Tarih Kısmı"* bünyesinde bir araya getiren özgün bir tarih yazımı pratiğine işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Ancak

bu bütünleşik yapı, yalnızca tarihî bilgi üretimine değil aynı zamanda belirli ideolojik yönelimlerin ve kurumsal önceliklerin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda *Tarih Kısmı*, klasik anlamda bir askerî belge koleksiyonu değil; aksine bir tarih yazımı pratiği, kurumsal hafıza üretim alanı ve ideolojik inşa zemini olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu külliyat, askerî geçmişin belirli bir perspektiften yeniden inşasına yönelmiş; geçmişin çok boyutlu ve çelişkili doğasını törpüleyerek düzenli, bütünlüklü ve ulusal anlatılarla uyumlu bir tarihsel temsil üretmiştir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca Türk askerî tarihçiliğinin biçimsel dönüşümünü değil; aynı zamanda bu tarihçiliğin arkasındaki zihinsel yapıyı, kurumsal sınırları ve tarihsel seçiciliği tartışmaya açmaktadır. Böylece tez, tarih yazımını salt bir bilgi üretim süreci olmaktan çıkarıp tarih üzerinden yapılan siyasal ve ideolojik müdahaleleri de görünür kılmakta; resmî hafızanın inşa süreçlerine dair eleştirel bir perspektif geliştirmektedir.

KAYNAKÇA

Askerî Mecmua Künyeleri

Ahmet Suat, Yb. (1930, Nisan). *Büyük Harpte Galiçya Cephesinde 15. Türk Kolordusu* (76 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 17 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Aker, M. Ş. (1935, Aralık). *Çanakkale - Arıburnu savaşları ve 27. Alay* (99 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 40 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Aker, M. Ş. (1937, Eylül). *İstiklal harbinde büyük harbin mütarekesinden (1920) senesi sonuna kadar 57. tümen ve Aydın Millî mücadelesi* (106 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 47 Sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 3). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Aker, M. Ş. (1937, Haziran). *İstiklal harbinde büyük harbin mütarekesinden (1920) senesi sonuna kadar 57. tümen ve Aydın Millî mücadelesi* (105 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 46 Sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Aker, M. Ş. (1937, Mart). *İstiklal harbinde büyük harbin mütarekesinden (1920) senesi sonuna kadar 57. tümen ve Aydın Millî mücadelesi* (104 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 45 Sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 1). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Alâeddin, Alb. (1926, Haziran). *Balkan Harbinde Dördüncü Fırkanın Harekâtı* (61 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 2 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Alb. İsmail Berkuk. (1934). *Büyük Harpte (1918) Kuzey Kafkasya'daki Faaliyetlerimiz ve 15. Fırkanın Harekâtı ve Muharebeleri* (94 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 35 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Alman Yb. Guze. (1931). *Büyük Harpte Kafkas Cephesindeki Muharebeler* (Çev. Yb. Hakkı) (79 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 20 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Aras, K. (1936, Eylül). *İstiklal savaşında Kocaeli bölgesindeki harekât* (102 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 43 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Arif Bey, Yb. (1930, Ocak). *Alaca Dağ Muharebesi* (75 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 16 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Arthur, G., & Kiçhener, H. (Çev. Alb. Sabit). (1926, Mart). *60 sayılı Askerî Mecmua'nın 1 sayılı Tarih Kısmı*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Aykut, F. (1936, Mart). *İstiklal savaşında, Kütahya ve Eskişehir muharebeleri* (100 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 41 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Balkan, R. (1946). *Büyük Harpte Şark Cephesinde Sağ Kanat Harekâtı (141 Sayılı Askerî Mecmua'nın 70 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Baykoç, H. (1938, Eylül). *Büyük harpte Kafkas ve Irak cephesinde 52. tümen* (110 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 51 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Baykoç, H. (1942). *Büyük Harpte Kafkas ve Irak Cephesinde 52. Tümen, 2. Kısım (125 Sayılı Askerî Mecmua'nın 60 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Baykoç, H. (1944). *İstiklal Savaşında Sakarya Meydan Muharebesi (134 Sayılı Askerî Mecmua'nın 63 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Birleşik Amerika Stratejik Bombardıman İnceleme Heyeti. (1947). *Pasifik Savaşı* (H. Oray, Çev.). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Dükakinzade Feridun, Em. Yzb. (1928, Kasım). *1736-1739 Türk-Avusturya-Rus Seferi* (71 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 12 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Em. Alb. Mahmut Beliğ. (1931). *Balkan Harbinde Çatalca Sağ Kanat Ordularının Harekâtı* (80 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 21 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Em. Alb. Mahmut Beliğ. (1931). *Balkan Harbinde Çatalca Sağ Kanat Ordularının Harekâtı (Harbin Siyasi ve Psikolojik Tetkikatı)* (82 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 23 Sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Em. Alb. Muzaffer. (1934). *Büyük Harpte Mısır Seferi Çerçevesi İçinde (1. Kara Akını)* (92 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 33 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Em. Alb. Mümtaz. (1935). *İstiklal Savaşında 2. Kolordu* (96 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 37 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Em. Yb. Nihat. (1934). *1914'ten 1916 Yılına Kadar Balkan ve Türkiye'de Büyük Harp* (95 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 36 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Em. Yb. Rüştü. (1934). *Büyük Harpte Bakü Yollarında* (93 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 34 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Ersü, H. (1938, Haziran). *1912-1913 Balkan harbinde Şarköy çıkarması ve Bolayır muharebeleri* (109 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 50 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Feyler, İsviçreli Alb. F. (Çev. Em. Alb. Mahmut Beliğ). (1929, Haziran). *Makedonya Harbi 1916-1918* (73 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 14 sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Feyler, İsviçreli Alb. F. (Çev. Em. Alb. Mahmut Beliğ). (1929, Mart). *Makedonya Harbi ve 46. Fırkanın Makedonya Cephesindeki Harekâtı* (72 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 13 sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 1). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Gürgüç, H. (1944). *1943-1944 Alman-Rus Savaşı (135 Sayılı Askerî Mecmua'nın 64 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

İzzet, S. (1936, Aralık). *Büyük harpte (1918) 15. Piyade tümeninin Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya'daki hareket ve muharebeleri* (103 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 44 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Kadorna, Gen. (Çev. Alb. Kadri). (1927, Haziran). *Gen. Kadorna Hatıratı* (65 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 6 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Kanatlı, Ş. (1945). *Irak Muharebelerinde 3. Piyade Alayı Hatıraları (137 Sayılı Askerî Mecmua'nın 66 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Karacebe, N. (1940, Haziran). *Türk ulusal savaşının ilk parçası* (117 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 57 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Kocagüney, V. (1942). *Erzurum Kalesi ve Savaşları (126 Sayılı Askerî Mecmua'nın 61 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Kur. Yzb. Fahri Aykut. (1935). *İstiklal Savaşında 4. Kolordu* (97 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 38 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

M. Neşet, Alb. (1930, Ekim). *Büyük Harpte Romanya Cephesinde 6. Türk Kolordusu* (78 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 19 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

M. Neşet, Alb. (1930, Temmuz). *Büyük Harpte Suriye Cephesinde 48. Piyade Fırkası* (77 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 18 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Mahmut Beliğ, Em. Alb. (1928, Mart). *Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı* (68 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 9 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Mahmut Beliğ, Em. Alb. (1929, Eylül). *Balkan Harbinde Mürettep 1. Kolordunun Harekâtı* (74 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 15 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Malkoç, N. (1937, Aralık). *1920 yılının kurtuluş savaşları* (107 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 48 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Mehmet Atıf, Yb. (1926, Aralık). *1293 Senesinde Kars'ın Sükutu Sebepleri Hakkında Rapor* (63 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 4 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Naci, Yzb. (1926, Eylül). *Balkan Harbinde Edirne Muhasarasına Ait* Harp cerides*i* (62 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 3 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Nedeff, B. K. (1936, Haziran). *1915-1918 Makedonya harekâtı* (Goetzman, Çev.; Baran, İ. S., Türkçeye Çev.) (101 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 42 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Org. İzzettin. (1932). *İstiklal Harbi Hatıratı 2. İnönü Muharebesinde 61. Fırka* (85 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 26 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Org. İzzettin. (1932). *İstiklal Harbi Hatıratı 4. Kısım Sakarya Meydan Muharebesinde 1. Grup* (86 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 27 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Org. İzzettin. (1932). *İstiklal Harbi Hatıratı 5. Kısım Sakarya'dan İzmir'e Kadar 1. Grup* (87 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 28 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Org. İzzettin. (1932). *İstiklal Harbi Hatıratı, 2. Kısım 61. Fırkanın Gediz, Kütahya Muharebeleri* (84 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 25 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Papulas, Gen. (Çev. Yzb. İbrahim Halil). (1927, Aralık). *Trikopisin Hatıratı ve Gen. Frankonun Raporu* (67 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 8 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Perk, K. (1939, Aralık). *Çanakkale savaşları tarihi 1. Kısım* (115 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 55 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Perk, K. (1940, Mart). *Çanakkale savaşları tarihi 2. Kısım* (116 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 56 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Poncel, A. F. (1947). *Hitler ve Reichswehr Generalleri* (N. Erten, Çev.). Gnkur. Başkanlığı Yayınları. (Orijinal çalışma tarihi belirtilmedi)

Revol, İ. (1940, Aralık). *1911-1912 Türk-İtalyan harbi* (Demirkaya, K., Çev.) (119 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 59 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Revol, İ. (1940, Eylül). *1911-1912 Türk-İtalyan harbi* (Demirkaya, K., Çev.) (118 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 58 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Saner, F. S. T. (1938, Mart). *İstiklal savaşında 3. Kolordu 1. safha (Mürettep Kolordu)* (108 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 49 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Savaşkurt, A. (1945). *Kanije Müdafaası (138 Sayılı Askerî Mecmua'nın 67 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Savaşkurt, A. (1946). *1. Viyana Kuşatması (Kanuni Sultan Süleyman) (139 Sayılı Askerî Mecmua'nın 68 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Sedat Paşa, Tuğg. (1927, Mart). *Boğazlar Meselesi ve Çanakkale Muharebe-i Bahriyesinde Türk Zaferi* (64 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 5 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Selışık, S. (1944). *Büyük Harpte Kafkas Harekât Bölgesinde 2. Ordunun 1916 Yaz ve Sonbahar Muharebeleri (133 Sayılı Askerî Mecmua'nın 62 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Süleyman Paşa, Mareşal. (1928, Eylül). *Ümdetül- Hakayık* (70 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 11 sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Süleyman Paşa, Mareşal. (1928, Haziran). *Ümdetül- Hakayık* (69 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 10 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Tacan, N. (1945). *Eski Türk Seferlerinden 2. Viyana Seferi 1683 (136 Sayılı Askerî Mecmua'nın 65 Sayılı Tarih Kısmı)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Talat, Em. Alb. (1927, Eylül). *Plevne Müdafaası* (66 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 7 sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Talat, Em. Alb. (1927, Eylül). *Plevne Müdafaası* (66 sayılı *Askerî Mecmua*'nın 7 sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Tümg. Galip Deniz. (1935). *Büyük Harpte 40. Tümenin Asir'deki Harekâtı* (98 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 39 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Ulusoy, M. (1939, Haziran). *İstiklal savaşında 2. Kolordu, Cilt 2* (113 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 54 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Vandemir, B. (1946). *Türk İstiklal Savaşında Sakarya'dan Mudanya'ya Kadar (140 Sayılı Askerî Mecmua'nın 69 Sayılı Tarih Kısmı, Cilt 1)*. Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yb. Mehmet Murat. (1933). *1912-1913 Balkan Harbinde Kırcaali Kolordusunun Hareketleri* (91 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 32 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yb. Selâhattin. (1931). *Büyük Harpte 10.Kolordu ve Sarıkamış Muharebeleri Hakkında Bir Konferanstır* (81 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 22 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yb. Selâhattin. (1931). *Kafkas Cephesinde 10.Kolordunun Büyük Harbin İptidasından Sarıkamış Muharebelerinin Nihayetine Kadar Harekâtı* (83 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 24 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yb. Selahattin. (1933). *İstiklal Harbinde 1. İnönü Meydan Muharebesi* (89 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 30 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yb. Selahattin. (1933). *İstiklal Harbinde 2. İnönü Meydan Muharebesi* (90 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 31 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yb. Selâhattin. (1933). *Kafkas Cephesinde 10.Kolordunun Büyük Harbin Başlangıcından Sarıkamış Muharebeleri Sonuna Kadar Harekâtı* (88 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 29 Sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yiğitgüden, R. (1938, Aralık). *1912-1913 Balkan harbinde Edirne kale muharebeleri* (111 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 52 Sayılı *Tarih Kısmı*). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Yiğitgüden, R. (1939, Mart). *1912-1913 Balkan harbinde Edirne kale muharebeleri* (112 Sayılı *Askerî Mecmua*'nın 53 Sayılı *Tarih Kısmı*, Cilt 2). Gnkur. Başkanlığı Yayınları.

Diğer Kaynaklar

Afyoncu, E. (2007). *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Atatürk, M. K. (2017). *Nutuk*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Baş, M. F. (2023). Fahri Belen: Asker, Siyasetçi ve Askeri Tarihçi. *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 42–65.

Belen, F. (1964). *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1916 Yılı Hareketleri*. Ankara: Gnkur. Basımevi.

Belen, F. (1965). *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1916 Yılı Hareketleri* (Cilt 3). Ankara: Gnkur. Basımevi.

Belen, F. (1966). *Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi 1916 Yılı Hareketleri* (Cilt 4). Ankara: Gnkur. Basımevi.

Beşikçi, M. (2023). *Cihan Harbini Yaşamak ve Hatırlamak*. Ankara: İletişim Yayınları.

Beşikçi, M. (2023). *I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Beşikçi, M. (2012). Askerî Tarihçiliğin Gayri Resmi Kaynakları: Asker Anıları ve Günlükleri. In C. Şayin & G. Yıldız (Eds.), *Osmanlı Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar* (Ss. 91–105). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Beşikçi, M. (2020, 16 Eylül). Askeri Tarihçiliğin Filizlenmesi: Türkiye'de Askeri Tarih Yazımı. *Çanakkale Harbi*. Https://www.Canakkaleharbi.Com/Mulakatlar/Askeri-Tarihciligin-Filizlenmesi

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (2009). *I. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi*.

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (2009). *I. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi* (Cilt 2).

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (2009). *I. Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografisi* (Cilt 3).

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (1999). *Birinci ve İkinci İnönü, Aslıhan ve Dumlupınar Muharebeleri (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921), Türk Kurtuluş Savaşı* (Cilt 2, Batı Cephesi 3. Kısım). Ankara.

Ersanlı, B. (2003). *İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929–1937)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çaykıran, G. (2023). Harp Tarihi Şubesi. *Çanakkale Muharebeleri Ansiklopedisi*.

Çelik, O. (2025). Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımı ve Kimlik İnşası. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 6(1).

Görgülü, İ. (1985). *Ana Hatlarıyla Türk Kurtuluş Savaşı*. İstanbul: Kastaş Yayınları.

Görgülü, İ. (1990). *Tarih, Askerî Tarih, Harp Tarihi, Atatürk ve Tarih, Harp Tarihinde Usul ve Metot*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Güler, A. (2022). Askerî Tarih Kavramı ve Türk Askerî Tarihinin Kaynakları. In *Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalcık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu, Bildiriler* (Cilt 2, Ss. 345–364). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gürbüz, S. (2005). Yakın Tarihimize Silahlı Kuvvetler Cephesinden Bir Tanıklık: *Askerî Mecmua* (1929-1950) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü].

İyice, S. (1994). Dirimtekin Feridun. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 9, 372–373.

Karaman Birsen. (2015). *Umdetü'l-Hakayık* (1. Cilt) [Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Karlıdağ, F., & Ciner, K. (1967). *I. Dünya Savaşı'nda Avrupa Cepheleri (Makedonya Cephesi)* (Cilt 7, Kısım 3). Ankara: Gnkur. ATASE Başkanlığı Yay.

Kepir, A. (2012). Ordu Dergisi (Silahlı Kuvvetler Dergisi) (1950-1981) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi].

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (1974). *Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921-25 Temmuz 1921), Türk Kurtuluş Savaşı* (Cilt 2, Batı Cephesi 4. Kısım). Ankara.

Kütükoğlu, M. (2011). *Tarih Araştırmalarında Usül*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ünalp, L. (2018). Türk Harp Tarihi Yazıcılığına ve Askerî Tarih-Harp Tarihi Konularına İlişkin Değerlendirme. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, 40, 64–80.

Özcan, A. (2020). Askerî Tarih, Tarihsel Gelişimi, Yazarlar ve Okurları Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 3–23.

Özel, O. (2012). Arşivler Meselemiz: Siyaset Kurumunun Tarihçiyle Tehlikeli Dansı ve Meşruiyet Kaybı. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 217, 24–33.

Pehlivanlı, H. (2005). Son Dönem Tarih Araştırmalarında Askerî Gazete ve Süreli Yayınların Yeri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21, 243–258.

Perk, K. (1946). *Tarih İlmi ve Harp Tarihine Giriş*. Ankara: Hak Yayınları.

Sencer, E. (2018). *Ordu ve Millet: 1930'larda Almanya ve Türkiye'de Askerî Kültür*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sert, M. S. (2006). *Mecmua-Yı Fünûn-I Askeriyye Dergisinin İncelenmesi (1882–1914)* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Şakul, K. (2010). Batıda ve Türkiye'de Yeni Askerî Tarihçilik. *Toplumsal Tarih*, 198.

Şakul, K. (2013). *Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Şayin, C. (2011). Askerî Tarih Araştırmasında Yeni Bir Yaklaşım 3T (Teşkilat, Teçhizat, Tefekkür). *Tarih Dergisi*, 52(2), 151–181.

Tuş, M. (2015). Tarihçi ve Kaynak. In A. Şimşek (Ed.), *Tarih İçin Metodoloji*. Ankara: Pegem Akademi.

Türkkan, H. (2007). *Askerî Mecmua*'da Birinci Dünya Savaşı Türk Cepheleri (1-145 Sayılar) [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (2010). *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri*.

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (2010). *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri* (Cilt 2).

Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları. (1989). *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri* (2. Baskı).

Uyar, M. (2020). *Dünya Askerî Tarihi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Uyar, M. (2022). *Savaş ve Ordu: Ordu Bilgisi*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Varlık, A. B. (2013). Askerî Tarih Felsefesinin Temel Sorunları. *21. Yüzyıl Sosyal Bilimler*, 4.

Varlık, A. B. (2025, 26 Haziran). Türkiye'de Resmî Askerî Tarih Yazımı ve Sorunları. *Independent Türkçe*.

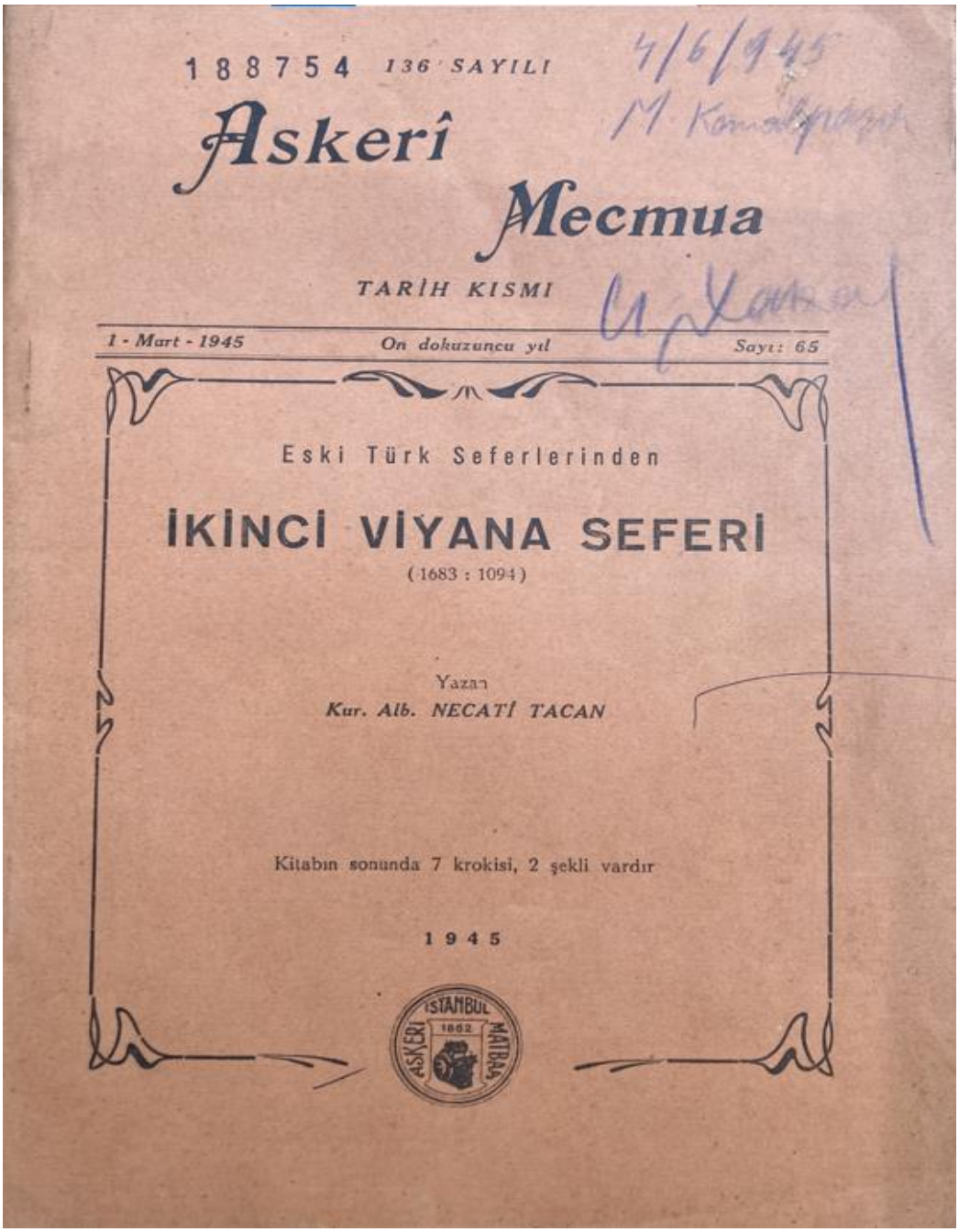
Yıldırım, A. (2008). Askeri Bir Süreli Yayın; Ceride-İ Askeriye (15 Aralık 1880 / 20 Mart 1881 Yılları Arasındaki Sayıları) [Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Yıldız, G. (2022). *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Yıldız, G. (2012). Askerî Tarihçilik Yöntemi Üzerine. In C. Şayin & G. Yıldız (Eds.), *Osmanlı Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

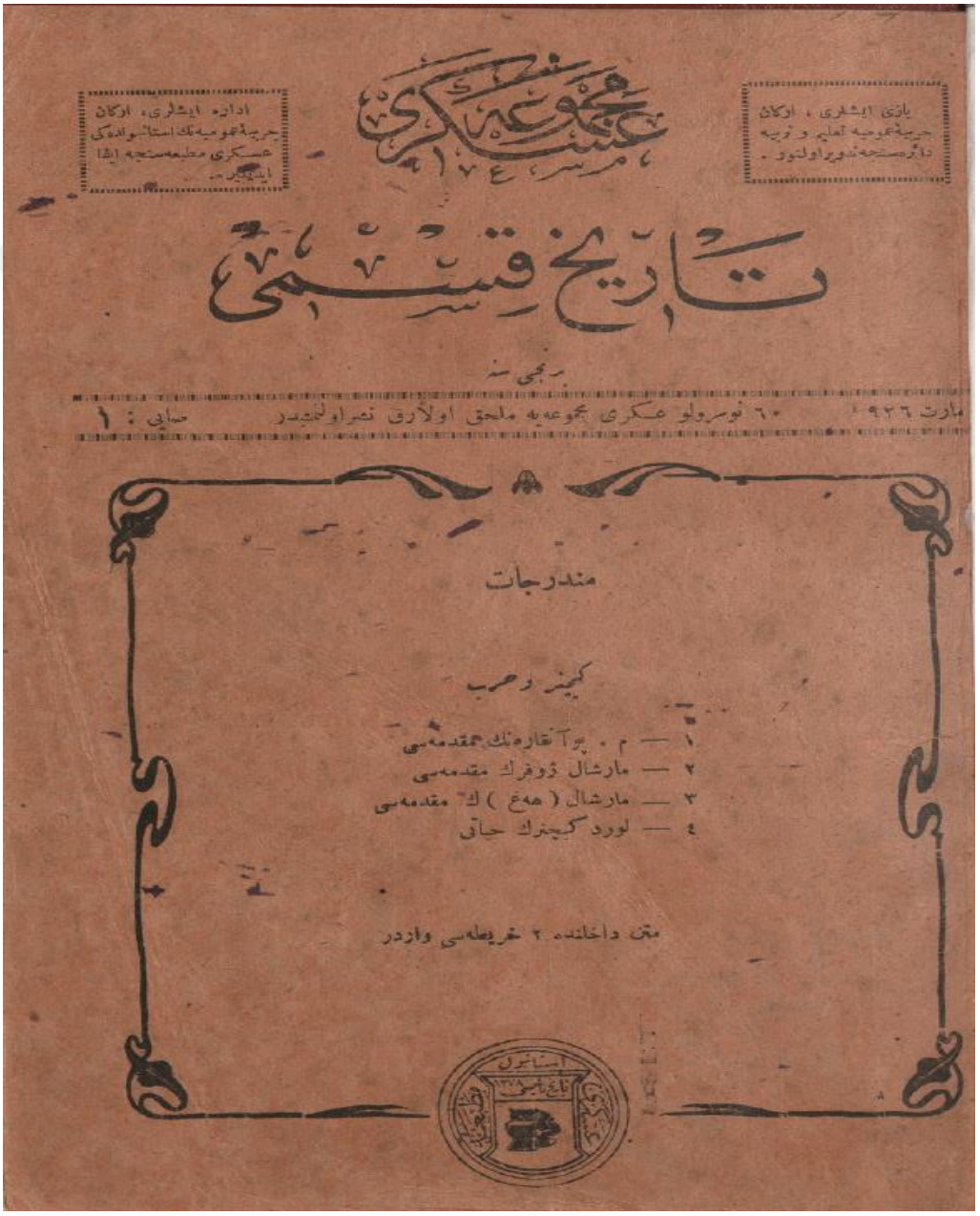
EKLER

Ek 1. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda Osmanlı Seferlerine Ait Bir Sayı[218]

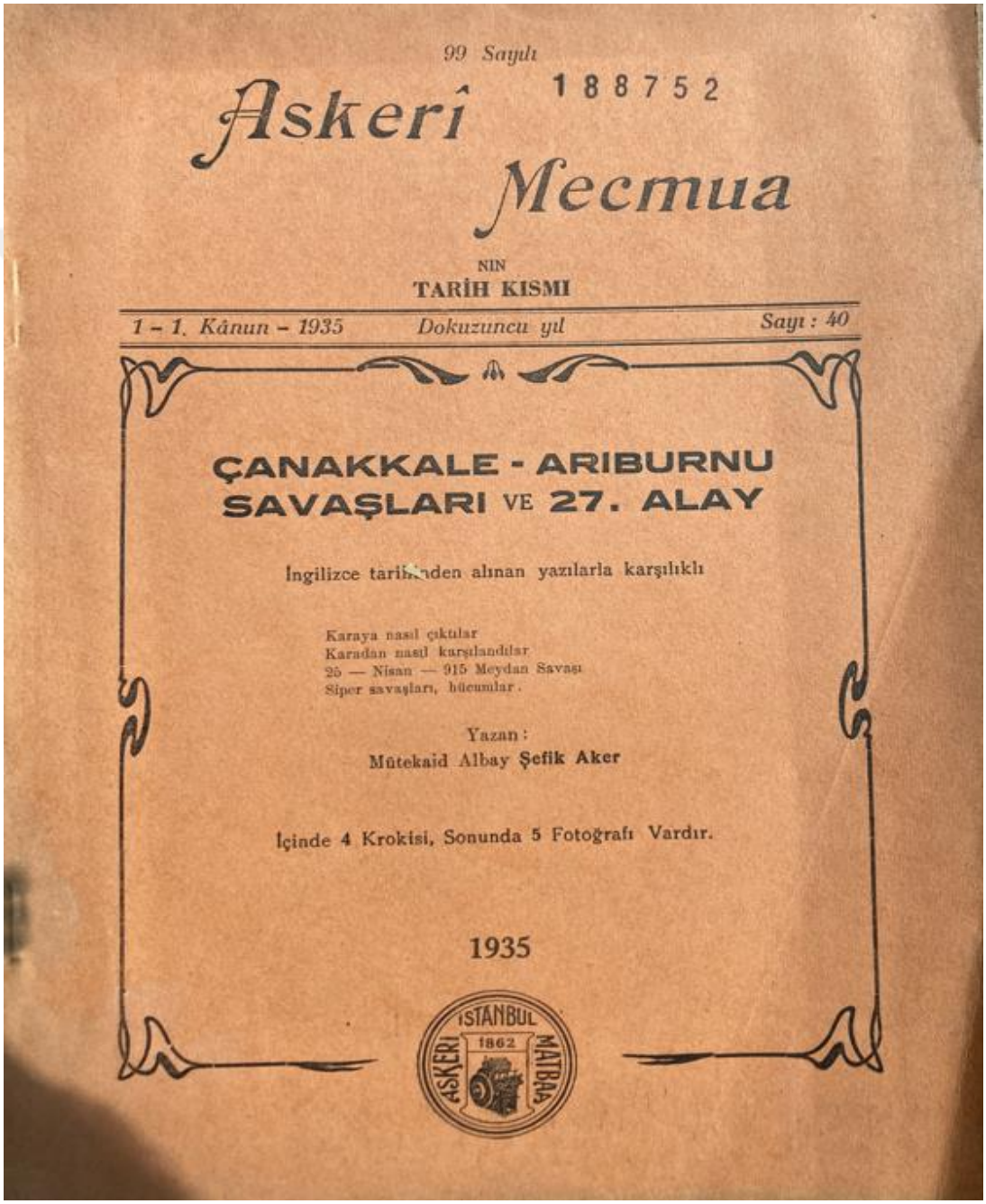
[218] Kur. Alb. Necati Tacan, Eski Türk Seferlerinden 2.Viyana Seferi 1683, (136 Sayılı Askerî Mecmua'nın 65 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul Mart-1945

Ek 2. *Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda Yayınlanan 1.Sayı[219]

[219] George Arthur, Kiçhener ve Harp, Çev. Albay Sabit, (60 Sayılı Askerî Mecmua'nın 1 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul Mart-1926)

Ek 3.*Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda I. Dünya Savaşı'na Ait Bir Sayı[220]

99 Sayılı

188752

Askerî Mecmua

NIN

TARİH KISMI

1 - 1. Kânun - 1935 Dokuzuncu yıl Sayı : 40

ÇANAKKALE - ARIBURNU SAVAŞLARI VE 27. ALAY

İngilizce tarihinden alınan yazılarla karşılıklı

Karaya nasıl çıktılar
Karadan nasıl karşılandılar
25 — Nisan — 915 Meydan Savaşı
Siper savaşları, hücumlar.

Yazan:
Mütekaid Albay Şefik Aker

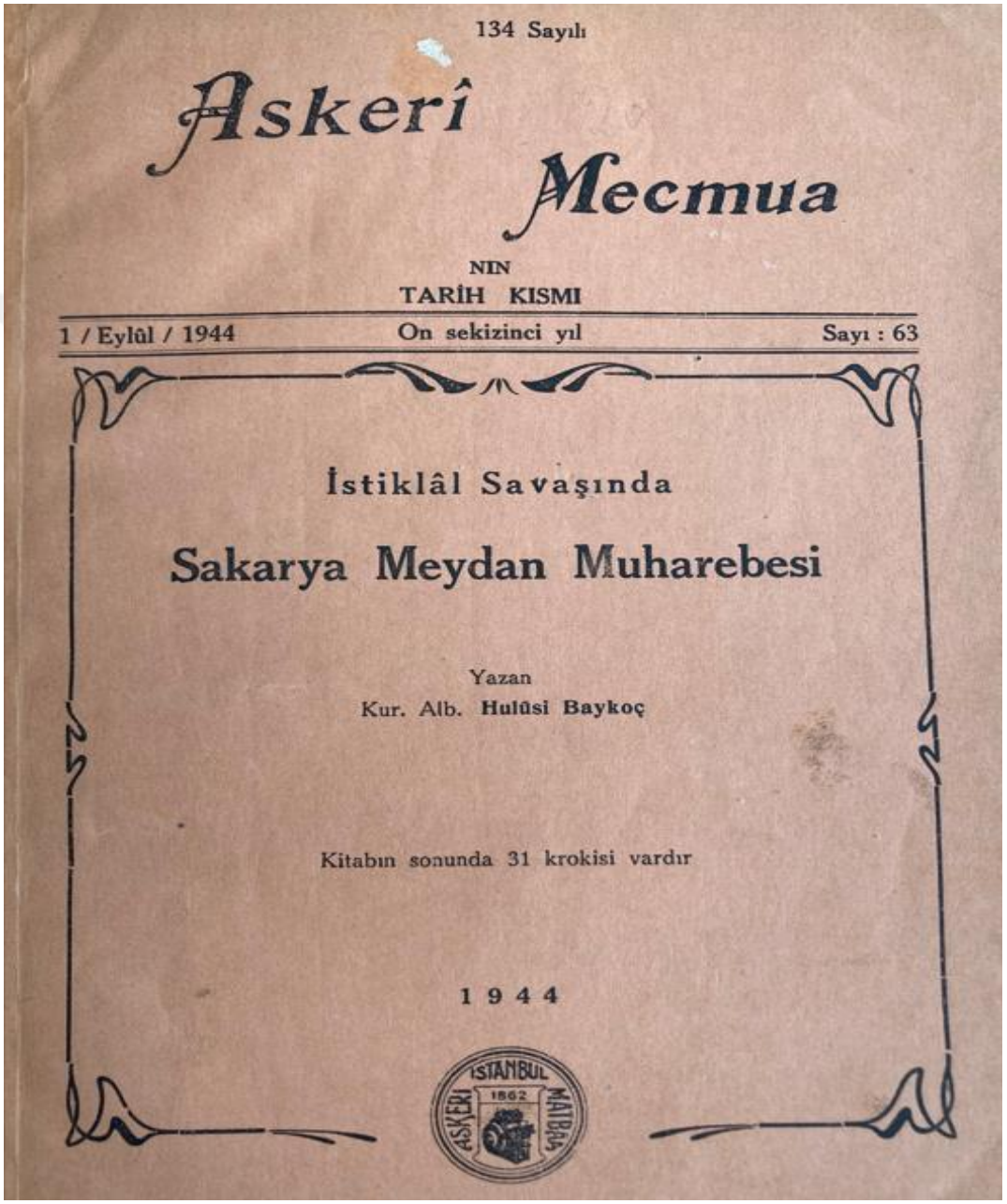
İçinde 4 Krokisi, Sonunda 5 Fotoğrafı Vardır.

1935

İSTANBUL ASKERİ MATBAA 1862

[220] Emekli Albay Mehmet Şefik Aker, Çanakkale -Arıburnu Savaşları ve 27.Alay, (99 Sayılı Askerî Mecmua'nın 40 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul Aralık-1935

Ek 4.*Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda Kurtuluş Savaşına Ait Bir Sayı[221]

134 Sayılı

Askerî Mecmua

NIN

TARİH KISMI

1 / Eylûl / 1944 | On sekizinci yıl | Sayı : 63

İstiklâl Savaşında

Sakarya Meydan Muharebesi

Yazan

Kur. Alb. Hulûsi Baykoç

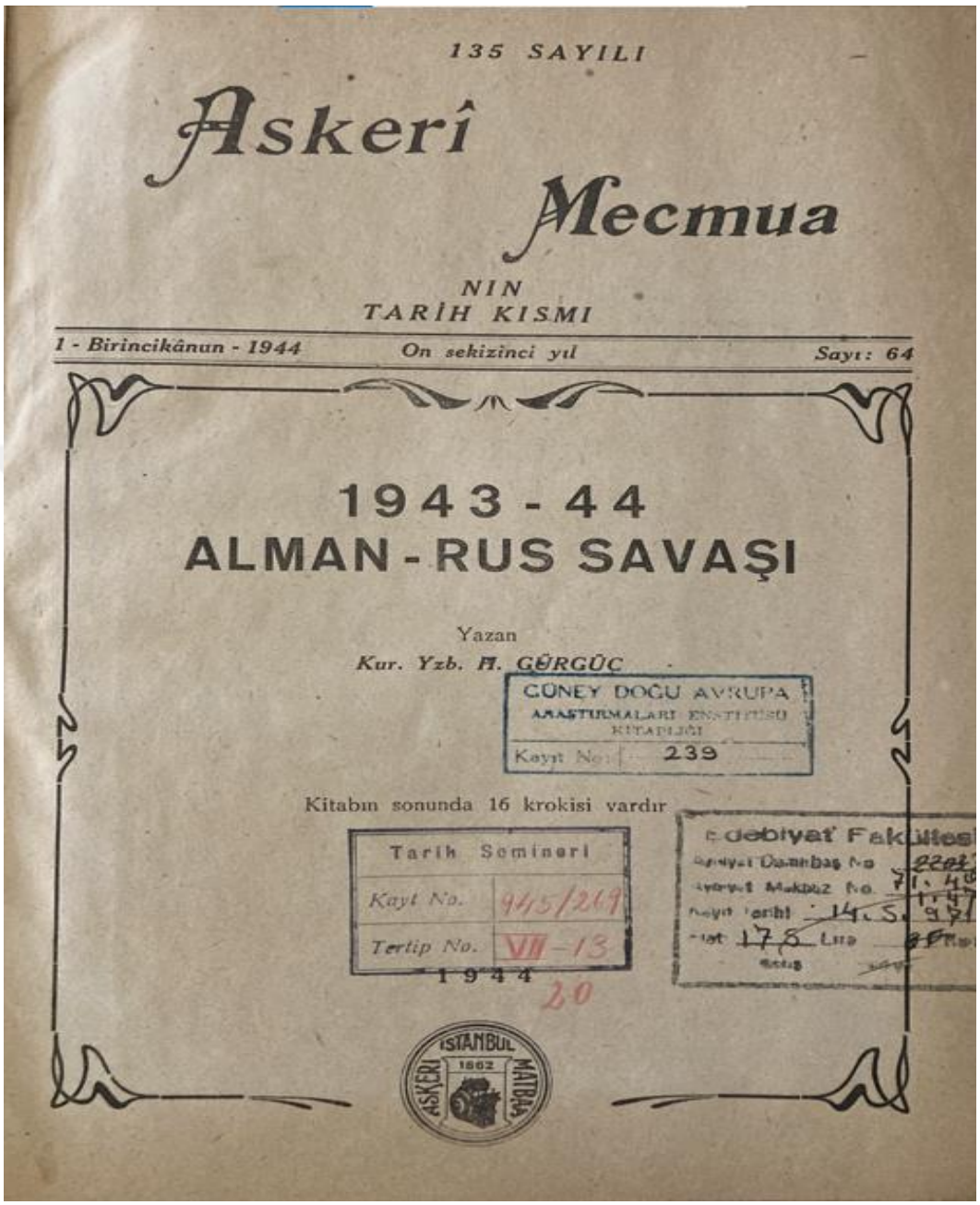
Kitabın sonunda 31 krokisi vardır

1 9 4 4

İSTANBUL 1862 ASKERİ MATBAA

[221] Kurmay Albay Hulusi Baykoç, İstiklal Savaşında Sakarya Meydan Muharebesi, (134 Sayılı Askerî Mecmua'nın 63 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul Eylül-1944

Ek 5.*Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı*'nda İkinci Dünya Savaşına Ait Bir Sayı[222]

135 SAYILI

Askerî Mecmua

NIN

TARİH KISMI

1 - Birincikânun - 1944 | On sekizinci yıl | Sayı: 64

1943 - 44
ALMAN - RUS SAVAŞI

Yazan

Kur. Yzb. H. GÜRGÜÇ

GÜNEY DOĞU AVRUPA
ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
KİTAPLIĞI
Kayıt No: 239

Kitabın sonunda 16 krokisi vardır

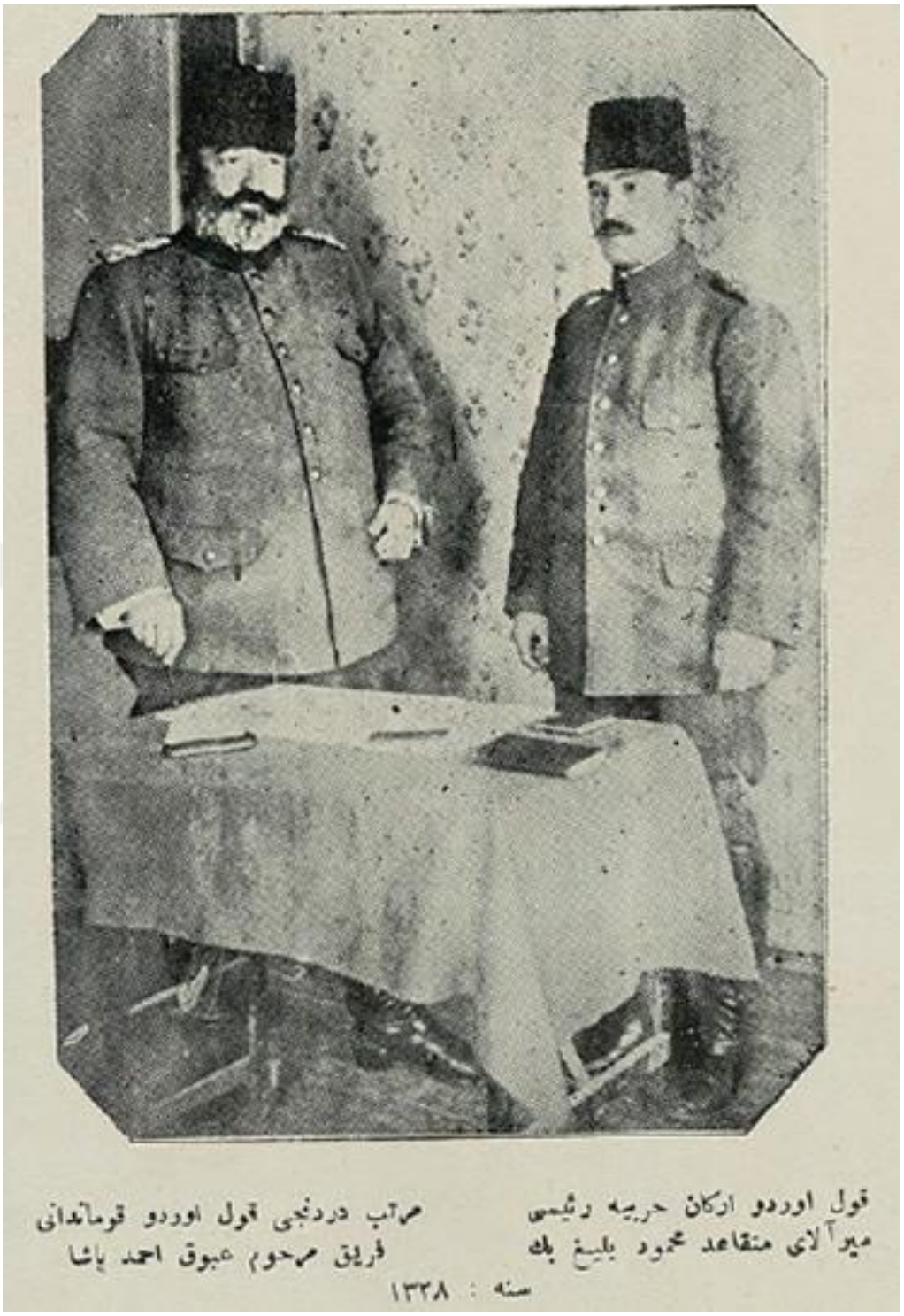
Tarih Semineri
Kayıt No. 445/269
Tertip No. VII-13
1944
20

Edebiyat Fakültesi

İSTANBUL ASKERİ MATBAA 1862

[222] Kur. Yzb. H.Gürgüç, 1943-1944 Alman-Rus Savaşı. (135 Sayılı Askerî Mecmua'nın 64 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul Aralık-1944

Ek 6.*Askerî Mecmua*'nın *Tarih Kısmı* Yazarlarından Mahmut Beliğ[223]

Sağda: Kolordu Erkânı Harbiye Reisi Miralay Mütekait Mahmut Beliğ Bey

Solda: Mürettep Dördüncü Kolordu Kumandanı Ferik Merhum Abuk Ahmet Paşa Sene:1328 (1912)

[223] Emekli Albay Mahmut Beliğ, Balkan Harbinde Mürettep Dördüncü Kolordunun Harekâtı, (68 Sayılı Askerî Mecmua'nın 9 Sayılı Tarih Kısmı), Gnkur. Başkanlığı Yayınları, İstanbul Mart-1928)